

การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา แม่ห้าแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี

ปริญญาโท

ของ

สิริกร เลิศลักษณ์ธาร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
การท่องเที่ยว	7
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	12
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	18
สภาพทั่วไปของจังหวัดกาญจนบุรี	22
การวิจัยเชิงปฏิบัติการ	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
3 วิธีดำเนินการวิจัย	41
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	41
การเลือกกลุ่มตัวอย่าง	41
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	43
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	45
การวิเคราะห์ข้อมูล	45

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	47
สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน	47
ผลการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบที่ 1	73
ผลการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบที่ 2	83
ผลการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบที่ 3	93
โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน	103
ประเมินผล	112
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	115
ความมุ่งหมายของการวิจัย	115
วิธีดำเนินการวิจัย	115
สรุปผลการวิจัย	116
อภิปรายผล	116
ข้อเสนอแนะ	125
บรรณานุกรม	127
ภาคผนวก	133
ภาคผนวก ก แบบสอบถามนักท่องเที่ยว	135
ภาคผนวก ข แบบสอบถามประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง	152
ภาคผนวก ค แบบสังเกตพฤติกรรม	154
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์	160
ประวัติย่อผู้วิจัย	163

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ผลการสำรวจตรวจสอบความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว	48
2 ลำดับกิจกรรมโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน	64
3 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักท่องเที่ยวรอบที่ 1	74
4 ผลการสังเกตการปฏิบัติงานตามโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน	75
5 ผลการสังเกตการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน	79
6 ผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรม	80
7 ผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการในแต่ละด้าน	81
8 เปรียบเทียบกิจกรรมของโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนในรอบที่ 1 กับรอบที่ 2	83
9 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักท่องเที่ยวรอบที่ 2	85
10 ผลการสังเกตการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนรอบที่ 2 ...	86
11 ผลการสังเกตการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนรอบที่ 2 ...	90
12 ผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการในแต่ละด้านรอบที่ 2	91
13 ผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรมรอบที่ 2 ...	92
14 เปรียบเทียบกิจกรรมของโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนในรอบที่ 2 กับรอบที่ 3	93
15 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักท่องเที่ยวรอบที่ 3	95
16 ผลการสังเกตการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนรอบที่ 3 ...	96
17 ผลการสังเกตการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนรอบที่ 3 ...	99
18 ผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการในแต่ละด้านรอบที่ 3	100
19 ผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรม	101
20 โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน	103
21 ข้อมูลพื้นฐานของเจ้าหน้าที่และประชาชนในชุมชน	112
22 ระดับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยว	113
23 ความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลกระทบมาจากการท่องเที่ยว	114

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	17
3 วัฏจักรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ	30
4 สวนหินหรือสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์	50
5 อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์	51
6 สิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพิพิธภัณฑสถานเมืองสิงห์	52
7 หลุมขุดค้นโครงกระดูก	52
8 สถานีรถไฟท่ากิเลน	53
9 ทางรถไฟสายมรณะ	54
10 ป้ายสื่อความหมายกิจกรรมที่ปางช้าง	55
11 กิจกรรมที่ปางช้าง	56
12 บริเวณทางเข้าถ้ำสะเว้าและการแสดงรำมอญ	57
13 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย	58
14 ทศนิยมภาพช่องเขาขาด	59
15 สิ่งอำนวยความสะดวกที่อยู่บริเวณหน้าพิพิธภัณฑสถานช่องเขาขาด	59
16 น้ำตกไทรโยค	61
17 บริเวณอุทยานแห่งชาติไทรโยค	62
18 งานสะพานข้ามแม่น้ำแคว	63
19 แผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยว แม่ให้น้อย	102

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี

ของ

สิริกมล เลิศลักษณ์อักษร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2550

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรือโท ดร.ไพบูรณ์ อ่อนมิ่ง)

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์สุภาพร สุขสีเหลือง)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทธิชัย อ่อนมิ่ง)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรือโท ดร.ไพบูรณ์ อ่อนมิ่ง)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทธิชัย อ่อนมิ่ง)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีเพราะผู้วิจัยได้รับความเมตตากรุณาอย่างยิ่งจาก อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์สุภาพร สุกสีเหลือง ประธานกรรมการควบคุมปริญญาโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรือโท ดร.ไพบุลย์ อ่อนมิ่ง กรรมการควบคุมปริญญาโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทธิชัย อ่อนมิ่ง ที่ให้แนวทางและสละเวลาอันมีค่า เพื่อให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ในการทำวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้ปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จ และสมบูรณ์ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ที่ได้สละเวลาเพื่อร่วมเป็นกรรมการ ในการสอบปากเปล่า และอาจารย์สมควร โพธิ์ทอง ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพ ของเครื่องมือและให้คำแนะนำในการทำวิจัยครั้งนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษา ตามหลักสูตร และขอกราบขอบพระคุณหน่วยงานทั้งในภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว ประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ และ ผู้อำนวยการเรืออาร์วี ริเวอร์แคว ที่ให้ความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ น้องศศิมา และพี่ ๆ เรืออาร์วี ริเวอร์แควทุกคน สำหรับกำลังใจที่มีให้มาตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำปริญญาโทจนสำเร็จได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอให้งานวิจัยฉบับนี้เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องและสนใจ เพื่อที่จะได้ ช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไปทุกกรณีศึกษา

สิริกร เลิศลักษณ์หาชา

การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี

บทคัดย่อ

ของ

สิริกร เลิศลักษณ์ธาร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พฤษภาคม 2550

**AN ACTION RESEARCH FOR SUSTAINABLE RIVER TOURISM PROGRAM
DEVELOPMENT IN KWAI NOI, KANCHANABURI PROVINCE.**

**AN ABSTRACT
BY
SIRIKORN LOEDLUKTHANATHAN**

**Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Science degree in Planning and Management Ecotourism
at Srinakharinwirot University
May 2007**

Sirikorn Loedlukthanathan. (2007). *An action research for sustainable river tourism program development in Kwai Noi, Kanchanaburi province*. Master thesis, M.S. (Planning and Management Ecotourism). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assist.Prof.Lt.JG.Dr. Paiboon Onmung, Assist.Prof.Dr.Ritthichai Onming

The objective of this research was to develop a plan of sustainable river tourism program in Kwai Noi by action research procedure; plan, act, observe, and reflection.

The instruments were tourism's resources audit, participant observation form, and questionnaires for local people, tourists, government officers, and entrepreneurs. Descriptive statistics were used to analyze the data. The result revealed that : 1) A sustainable river tourism program in Kwai Noi was developed following activities of ecotourism and sustainable tourism concepts; operated on nature site with local history and culture, awareness on environmental capacities, contact to belief value and local wisdom, local people had participate and got benefit , finally tourist satisfied. 2) The impact of sustainable river tourism activities in Kwai Noi had effected to community to change the way of life in high level and satisfied for stakeholder.

สิริกกร เลิศลักษณ์อักษร. (2550). การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี. ปริญญาโท วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรือโท ดร.ไพบูลย์ อ่อนมั่ง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทธิชัย อ่อนมั่ง.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนของเรืออาร์วี ริเวอร์แคว โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสำรวจแหล่งท่องเที่ยว แบบสอบถามนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการ แบบสังเกตพฤติกรรมมีส่วนร่วม ใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน แม่น้ำแควน้อย มีกิจกรรมสอดคล้องตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีการจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ในขอบเขตขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ในการท่องเที่ยว ตลอดจนนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยวนี้ มีผลกระทบต่อชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพ รายได้ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้ภาษา ค่านิยม ความปลอดภัย ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมากและเป็นที่น่าสนใจของทุกฝ่าย

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการันทนาการและเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ ได้รับความสนุกสนาน เกิดประสบการณ์แปลกใหม่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นงานบริการที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีผลให้เศรษฐกิจโดยรวมเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว มีส่วนสำคัญที่ช่วยลดการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศได้ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพและเป็นการกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกส่วนของประเทศ มีอุตสาหกรรมขนาดย่อยและธุรกิจต่างๆ สนับสนุนเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนแต่ต้องการแรงงานคน จึงก่อให้เกิดอาชีพต่างๆ มากมาย และเป็นการสร้างชื่อเสียงให้ประเทศไทยได้เป็นที่รู้จักของนานาประเทศด้วย (ภราเดช พยัฆวิเชียร. 2540 : 11)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาการพัฒนาการท่องเที่ยว ปราศจากการควบคุมตามหลักการจึงก่อให้เกิดผลกระทบสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ได้แก่ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมความเสื่อมโทรมของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ปัญหามลภาวะเป็นพิษ ซึ่งถ้าหากปล่อยให้สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นต้องสูญหายไปและไม่มีนักท่องเที่ยวมาชมอีกต่อไป ทำให้สูญเสียรายได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 10-20)

ในปัจจุบันกระแสการเรียกร้องให้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีความรุนแรงและต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องที่ว่า การท่องเที่ยวเป็นตัวทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถูกหยิบยกมากล่าวถึงกันมากขึ้น เพื่อเป็นทางออกที่ดีที่สุด เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนอยู่ในสังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เสนอขายสินค้าหรือบริการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียว แต่มุ่งประสานผลประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศและสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม เพราะฉะนั้น การสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับกระแสการอนุรักษ์ จึงเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2539 : 60)

จากการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล สรุปการท่องเที่ยว ภายใต้กระแสแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) เป็นการปรับตัวทางการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาประเทศ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนี้จะเป็นการระบุแนวทางการปฏิบัติซึ่งปรากฏอยู่ใน Agenda 21 ส่วนที่เกี่ยวกับ Travel and Tourism Industry ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว พัฒนาการพัฒนาสุขภาพจิต พัฒนาความคิดและสติปัญญา พัฒนาสังคมและวัฒนธรรม (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540 : 1)

จากกระแสดังกล่าวข้างต้น จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติและเป็นแนวคิดที่นำกิจกรรมท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประสานเข้าด้วยกัน ซึ่งไม่เพียงแต่จะลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังทำให้กิจกรรมทั้งสองส่งผลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น สามารถนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินควบคู่กันไปหรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540 : 2)

กาญจนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย ที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับ ความนิยมอยู่หลายประเภท และที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีผืนป่าอนุรักษ์ทั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติที่สำคัญอยู่มาก ซึ่งรวมเป็นผืนป่าตะวันตกที่มีคุณค่าและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาและถ้ำสวยงามมากด้วยทรัพยากรท่องเที่ยวทางน้ำ แม่น้ำสายสำคัญ คือแม่น้ำแควน้อยหรือแม่น้ำไทรโยค ซึ่งไหลมารวมกับแม่น้ำแควใหญ่หรือแม่น้ำศรีสวัสดิ์ ไหลไปบรรจบกันเป็นแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งถือเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทางน้ำ และส่งผลให้จังหวัดกาญจนบุรีมีศักยภาพ การท่องเที่ยวทางน้ำค่อนข้างสูง สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้มาก แม่น้ำแควน้อย จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดกาญจนบุรีที่แสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่มีความผูกพันกับแม่น้ำมาตลอด โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยก็จะใกล้กับแหล่งน้ำตามลำคลองเป็นหลัก ดังนั้นภาพของแม่น้ำแควน้อยในปัจจุบัน จึงเป็นภาพจำลองชีวิตคนไทยในอดีตได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นชุมชนที่หาได้ยากในปัจจุบัน สมควรที่จะได้รับการรักษาเอาไว้เป็นมรดกไทยให้ลูกหลานรุ่นหลังต่อไป

จากการเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบัน ทำให้มีภาคเอกชนเข้ามาดำเนิน ธุรกิจการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นจำนวนมาก เช่น เรืออาร์วีริเวอร์แคว ซึ่งได้ถือกำเนิดขึ้นบนลุ่มแม่น้ำแควน้อย เป็นการบริการล่องเรือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเต็มรูปแบบแห่งแรกและแห่งเดียว ในจังหวัดกาญจนบุรี

ถึงแม้การท่องเที่ยวทางน้ำ จะสร้างรายได้ให้กับจังหวัดกาญจนบุรี และก่อให้เกิดการสร้างงานมากขึ้นก็ตาม แต่จากการพัฒนาที่รวดเร็ว การเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวยุคใหม่ที่ขาดการจัดการที่ดีก็ย่อมทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมตามมา โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อเกิดความเสื่อมโทรมแล้วจะไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูได้เหมือนเดิม

ปัจจุบันนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางน้ำถูกใช้ไปโดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เช่น การทิ้งขยะลงแม่น้ำ ทำให้เริ่มเห็นปัญหาที่จะตามมาในอนาคต ควรช่วยกันแก้ไขป้องกันไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมจากการท่องเที่ยว ควรจะทำให้การท่องเที่ยวเจริญเติบโตอย่างมีขอบเขตอยู่ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying capacity) เพื่อท่องเที่ยวจะสร้างรายได้สร้างงาน ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น และขณะเดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2539 : 60) เพราะพื้นฐานสำคัญของท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก คือทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าของประเทศ โดยเฉพาะมรดกทางธรรมชาติ ภูมิประเทศที่สวยงาม ควรที่จะมีการร่วมกันคิด ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม เพื่อให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปด้วยกันได้ภายใต้ความต้องการในการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา (วรรณ วรชวีนิช. 2539 : 63)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำแควน้อยซึ่งเป็นหนึ่งในแม่น้ำสายหลักของจังหวัดกาญจนบุรี ถ้าหากใช้แม่น้ำแควน้อยตอบสนองความต้องการในการท่องเที่ยวอย่างไร้ทิศทาง อาจเกิดผลกระทบต่อแม่น้ำแควน้อยในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้นการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำควรให้เป็นไปตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ควรมีการจัดการวางแผนให้ดีโดยอาศัยหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน และคาดหวังว่าการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรีได้ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้จะได้โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำที่ส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันอย่างครบวงจร แล้วยังเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวทางน้ำ องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการวางแผน วิถีทางในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำให้สามารถรองรับการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวในอนาคตได้เหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่งเที่ยวชาวต่างประเทศ ประชาชนในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ เส้นทางล่องเรืออาร์วี ริเวอร์แคว ตามแม่น้ำแควน้อยจากวัดไชยชุมพลชนะสงคราม จนถึงวังนกแก้ว พาร์คควิว อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

2. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ 3 รอบ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม 2550 ดังนี้

รอบที่ 1 วันที่ 5 – 8 มีนาคม พ.ศ. 2550

รอบที่ 2 วันที่ 12 – 15 มีนาคม พ.ศ. 2550

รอบที่ 3 วันที่ 19 – 22 มีนาคม พ.ศ. 2550

3. ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี และใช้บริการเรืออาร์วี ริเวอร์แคว จำนวน 3 รอบๆ ละ 20 คน รวม 60 คน

2. ประชาชนในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยว จำนวน 77 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

3. ผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ดำเนินการธุรกิจและให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในล่องเรืออาร์วี ริเวอร์แคว จำนวน 12 คน

4. เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรมท่องเที่ยว จำนวน 52 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **การพัฒนา** หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีปัจจัยการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดความสมดุล และสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันได้จนถึงอนาคต

2. **โปรแกรม** หมายถึง ขั้นตอนของกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าโดยมีกำหนดการสถานที่ เวลาและผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติกิจกรรม

3. การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังท้องถิ่นอื่นชั่วคราวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อหาความสนุกสนาน โดยมีได้เป็นการตั้งถิ่นฐานถาวร

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสมีประสบการณ์กับธรรมชาติโดยตรง และนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังต้องสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและเอื้อต่อชุมชนท้องถิ่น

5. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีสภาพเดิม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอในขอบเขตขีดความสามารถที่รองรับได้ แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยให้คงอยู่อย่างยาวนานที่สุด

6. การท่องเที่ยวทางน้ำ หมายถึง กิจกรรมนันทนาการที่เป็นการเดินทางท่องเที่ยวโดยทางเรือที่นำผู้โดยสารไปท่องเที่ยว มีเส้นทางเดินเรือประจำ มีการจอดแวะให้เที่ยวชมตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ภายในเรือจัดให้มีที่พักเป็นสัดส่วน และมีการนำเสนอกิจกรรมอื่นๆ เพื่อสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยว

7. นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ หมายถึง ชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี และใช้บริการเรืออาร์วีวีเวอร์แคว ในช่วงระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล

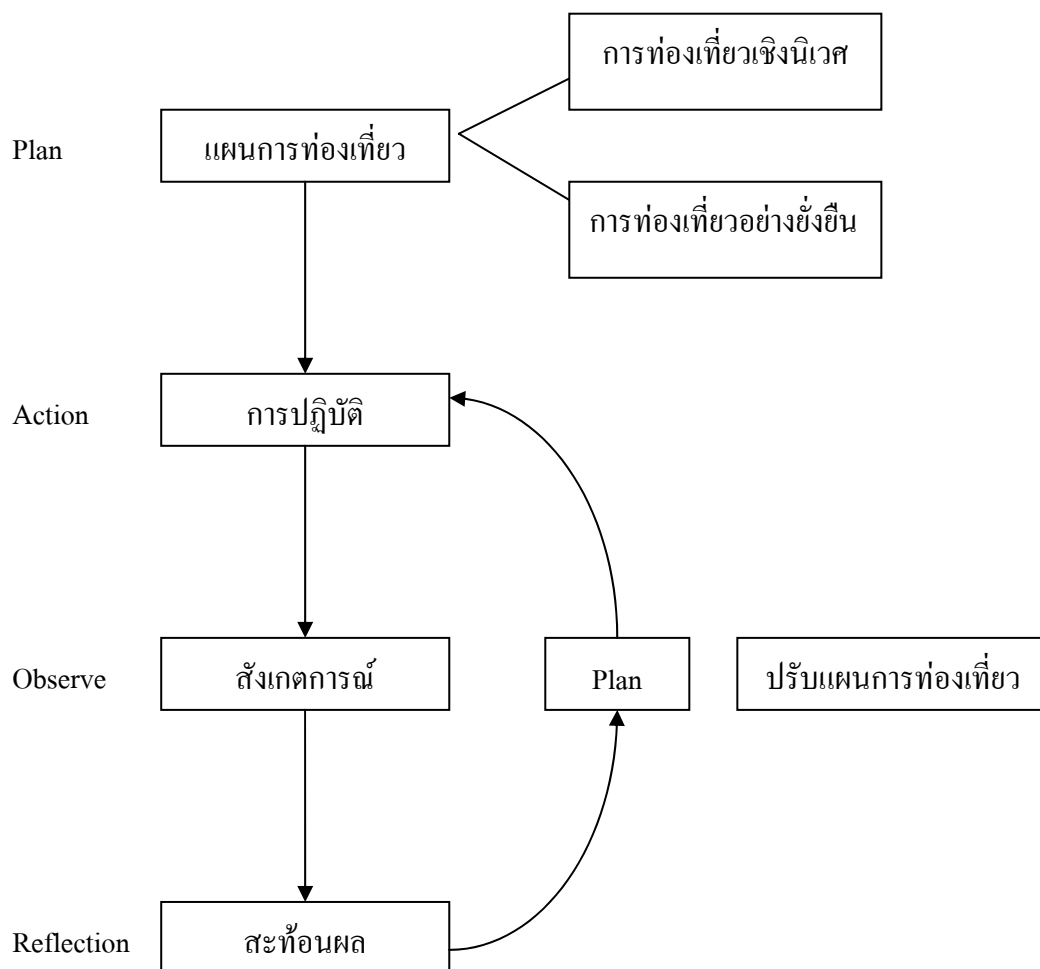
8. ผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง ผู้มีหน้าที่ในการปฏิบัติตามแผนการท่องเที่ยวได้แก่ ผู้ดำเนินธุรกิจ มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการบนเรือ

9. ประชาชนในท้องถิ่น หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวบนเส้นทางล่องเรืออาร์วีวีเวอร์แคว รวมถึงผู้ประกอบการการค้า ชาวบ้านที่เปิดร้านค้า ร้านขายของที่ระลึกตามแหล่งท่องเที่ยว

10. เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว หมายถึง กลุ่มเจ้าหน้าที่ ผู้ดูแล ผู้รักษาความปลอดภัย และประสานงานตามแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้กระบวนการ PAOR ตามแนวคิดของเคมมิส และแมกทากาด (Kemmis; & Mc Taggart. 1990 :11) โดยใช้แผนการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอแนวคิด และทฤษฎีตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
4. สภาพทั่วไปของจังหวัดกาญจนบุรี
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การท่องเที่ยว

1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวให้ความหมายแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การพิจารณาการท่องเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องธุรกิจ หรือกิจกรรมเพื่อความเพลิดเพลินของมนุษย์ การให้ความหมายจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานดังกล่าวที่มีต่อการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การอธิบายความหมายของการท่องเที่ยว สามารถแยกแยะได้ดังนี้

พอนด์ (Pond. 1993 : 35) การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ จัดบริการและการอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการเดินทาง

มิลล์ (Mill. 1990 : 359) การท่องเที่ยว หมายถึง การจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการ สร้างความประทับใจ การบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

สตีเวน (Stevens. 1985 : 3) การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่ง ไปสู่สถานที่หนึ่งโดยใช้วิธีการและวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่ต่างกันหรือบางครั้งเมื่อเดินทางแล้ว ไม่กลับมายังสถานที่เดิม

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2542 : 4) การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่ อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว การเดินทางด้วยความสมัครใจและการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อการพักผ่อน หย่อนใจ เพื่อหาความสนุกสนาน เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อการศึกษา เพื่อการศาสนา หรือ เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ แต่ไม่ใช่เป็นการประกอบอาชีพและตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร

1.2 แรงจูงใจในการท่องเที่ยว

แรงจูงใจในการท่องเที่ยว เดวิดสัน (Davidson. 1995 : 2-4) ได้อธิบายวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวไว้ 3 ประการ

1.2.1 การท่องเที่ยวในเวลาว่าง (Leisure tourism) ได้แก่ การท่องเที่ยวในวันหยุด การเล่นกีฬา การท่องเที่ยวเพื่อชมศิลปวัฒนธรรม และการเยี่ยมชมภูมิทัศน์

1.2.2 การท่องเที่ยวทางธุรกิจ (Business tourism) ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อการค้าติดต่อทางด้านธุรกิจ การท่องเที่ยวเพื่อชมการแสดงสินค้าหรือการแสดงนิทรรศการ และการประชุมทางด้านธุรกิจ

1.2.3 การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนในระยะเวลาสั้นๆ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพ การท่องเที่ยวเพื่อศาสนิก

จากแรงจูงใจในการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวมีหลายวัตถุประสงค์ เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การติดต่อทางธุรกิจ หรือ วัตถุประสงค์อื่นๆ แต่การท่องเที่ยวต้องเป็นการเดินทางชั่วคราว ไม่ใช่ประกอบอาชีพถาวร และไม่เป็นการถูกบังคับต้องเดินทางด้วยความสมัครใจ

1.3 องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ หรือ 3 A คอเลียร์ และฮาร์ราเวย์ (Collier; & Harraway. 1997 : 18)

1.3.1 สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Sites) และเหตุการณ์ (Events) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว สิ่งดึงดูดใจ เช่น ศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน ภูเขา สวนสนุก งานแสดงสินค้า การแข่งขันกีฬา ฯลฯ

1.3.2 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนเดินทางเข้าไปถึง ดังนั้นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิต (Infrastructure) เช่น ระบบการขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค จึงเป็นสิ่งจำเป็นในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนระบบการกำจัดของเสียก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับแหล่งท่องเที่ยว

1.3.3 การเข้าถึง (Accessibility) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วย เส้นทาง (Way) พาหนะ (Vehicle) สถานี (Terminal) และผู้ประกอบการ (Carrier) การขนส่งมีวัตถุประสงค์ ในการลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายโดยผ่านเส้นทางเข้าถึงศูนย์กลางของการท่องเที่ยว นั้น จะต้องมีการคมนาคมที่พร้อมในแหล่งท่องเที่ยวสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ รถไฟ เรือ เครื่องบิน ฯลฯ แล้วแต่ความจำเป็น จุดท่องเที่ยวหรือศูนย์กลางการท่องเที่ยวใดก็ตามถ้าขาดเสียซึ่งเส้นทางคมนาคมที่จะเข้าถึงได้แล้ว สถานที่ท่องเที่ยวที่นั้นไม่ว่าจะสวยงามแปลกตาประทับใจเพียงใดก็ย่อมจะไร้คุณค่าอย่างสิ้นเชิง

องค์ประกอบข้างต้นทั้ง 3 เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกหรือปัจจัยพื้นฐานในการผลิตบางอย่างอาจมีความจำเป็นน้อย เพราะกลุ่มบุคคลดังกล่าว ต้องการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมเดิม การสร้างปัจจัยการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวก ถ้าปราศจากการวางแผนที่ดีก็ย่อมกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

1.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว แบ่งได้ 2 ประเภท (วรรณ วลัยวานิช, 2539 : 27-28)

1.4.1 ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีลักษณะเด่น แปลก สวยงาม มีคุณค่าต่อการเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจหรือแสวงหาความรู้

1.4.1.1 ทรัพยากรที่เสริมสร้างขึ้นใหม่ได้ตามกระบวนการธรรมชาติ (Renewable) ทรัพยากรประเภทนี้เมื่อใช้แล้วก็สร้างเสริมขึ้นใหม่ได้ โดยการคืนรูปตามกระบวนการธรรมชาติ แต่อาจสูญสิ้นไปได้ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า หน้าผา ถ้ำ น้ำตก หาดทราย เกาะ ฯลฯ

1.4.1.2 ทรัพยากรที่เสริมสร้างขึ้นใหม่ไม่ได้ (Non-renewable) เช่น แสงแดด อากาศ พลังงานน้ำ พลังงานจากแสงอาทิตย์ พลังงานลม ทรัพยากรดังกล่าว ไม่มีการสูญสิ้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ใช้เส้นทางน้ำเป็นสื่อกลางการท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นเพียงเส้นทางคมนาคม หรือเป็นการท่องเที่ยวที่จัดกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินด้วย แหล่งท่องเที่ยวทางน้ำคือแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ในลำน้ำหรือบนสองฟากฝั่งของลำน้ำ เป็นที่นิยมทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ เนื่องจากอากาศเย็นสบาย และได้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านริมแม่น้ำ เช่น การเล่นน้ำของเด็ก การเร่ขายของตามลำน้ำ เป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เนื่องจากเป็นรูปแบบของวิถีชีวิตที่แตกต่างจากหลายประเทศ อีกทั้งในอดีต การสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางสำคัญ ทำให้มีสถานที่สำคัญต่าง ๆ ตั้งอยู่ตามเส้นทางน้ำด้วย

1.4.2 ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มนุษย์สร้างขึ้นด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อการศึกษา การพักผ่อน การรักษาสุขภาพ ระลึกถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ หรือศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวนี้แบ่งได้เป็น 2 อย่าง คือ

1.4.2.1 แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของชุมชน มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปเป็นสิ่งที่ยึดถือ สืบทอดต่อกันมา วัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้อาจจะเป็นเรื่องธรรมดาหรือความเคยชินของคนในท้องถิ่น แต่จะเป็นสิ่งที่แปลกและน่าสนใจของคนอีกท้องถิ่น และเป็นสิ่งที่เจ้าของท้องถิ่นควรรักษาไว้ด้วยความภาคภูมิใจ และถ้ามีการจัดกันอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี และไม่เพียงแต่ภายในประเทศเท่านั้น ยังขยายวงกว้างออกไปสู่ต่างประเทศได้ด้วย

1.4.2.2 แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถานและศาสนสถานเป็นการแสดงถึงประวัติความเป็นมาในอดีต หรือระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตของสังคมมนุษย์ในสมัยนั้น ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตและยังดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยว เพื่อแสวงหาความรู้และความเพลิดเพลิน ได้แก่ เมืองโบราณ เจดีย์ วัด อนุสาวรีย์ พระราชวัง และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

1.5 การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาประเทศ แม้ในยุคแรกของการพัฒนาประเทศ การท่องเที่ยวมิได้ถูกมองว่าเป็นปัจจัยในการพัฒนา แต่ต่อมากการท่องเที่ยวมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นและได้เป็นแหล่งนำเงินตราเข้าประเทศ แม้ภายในประเทศเองก็มีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศ เพื่อเพิ่มการหมุนเวียนเงินตราภายในประเทศแต่การท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกับนวัตกรรมทางสังคมอื่นที่เป็น เช่น ดาบสองคม คือ ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีที่มักได้รับการกล่าวถึง คือ การท่องเที่ยวจะเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจากการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว อีกด้านหนึ่งคือผลกระทบในเชิงลบทั้งในแง่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (จามะรี เชียงทอง. 2541 : 7)

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการที่พัก อาหาร ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะพื้นที่และความเปราะบาง หรือความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ซึ่งมาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของกฎหมาย กฎระเบียบ พระราชบัญญัติ หรือมาตรฐานคุณภาพต่าง ๆ โดยทำหน้าที่เป็นตัวควบคุมแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด ดังเช่น

- การกำหนดเขตควบคุมอาคาร เป็นการกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางประเภท รวมถึงการกำหนดความสูงและประเภทของอาคารที่สามารถก่อสร้างได้บริเวณริมลำน้ำในระยะห่างจากริมน้ำเป็นระยะทางต่างที่กัน
- การกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและเขตควบคุมมลพิษ เป็นเขตที่มีการคุ้มครองเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อก่อสร้างหรือการอุตสาหกรรมในการดำเนินโครงการ
- เขตผังเมืองรวม เป็นข้อกำหนดการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ เพื่อจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีประสิทธิภาพ สามารถรองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจและโครงข่ายบริการสาธารณะ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทิ้งจากอาคารประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นการควบคุมการปล่อยน้ำเสียจากอาคารประเภทต่าง ๆ ลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม

นอกจากนั้น มาตรการในการป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการปัจจุบัน ประกอบด้วย การกำหนดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying capacity) การวางแผน การประเมินผลกระทบเบื้องต้น (Infinal Environmental Examination : IEE) การประเมินผลกระทบระดับโครงการ (Environmental Impact Assessment : EIA) รวมทั้งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment : SEA)

สำหรับการลดผลกระทบในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ควรใช้มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ได้กล่าวไปแล้ว ควบคู่กับวิธีดังต่อไปนี้

- การควบคุมกิจกรรม
- การจำกัดพื้นที่หรือการควบคุมการพัฒนา
- การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว
- การควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว
- การจำกัดเวลาในการท่องเที่ยว

ผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งมีทั้งในทางบวกและทางลบ ผลกระทบในทางบวก คือ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ส่วนผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การขยายตัวของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารหากไม่มีการจัดการที่ดี ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน อาจถูกกลืนหรือเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชนได้

ถ้าเราสามารถสร้างโอกาสและพัฒนาเข้าสู่ชุมชนได้อย่างแท้จริง จะช่วยลดผลกระทบในทางลบได้บ้าง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพราะชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมเชิงนิเวศและใช้ประโยชน์ โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่การให้ข้อมูล การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในบริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อม เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการพัฒนาย่อมต้องมีการใช้สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มากขึ้นตามไปด้วย และถ้าสิ่งแวดล้อมเกิดผลกระทบ ก็จะก่อให้เกิดปัญหาต่อการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน เพื่อให้การท่องเที่ยวของไทยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เกิดปัญหาและมีความยั่งยืน จึงสมควรสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย ทั้งชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ควรจะให้ความร่วมมือช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กระแสความต้องการในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และประสบการณ์ โดยมีกระบวนการรักษาสิ่งแวดล้อม และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการเหล่านี้ได้คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับความสนใจอย่างมากและมีการกล่าวถึงควบคู่กันอยู่เสมอระหว่างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทางออกหรือทางรอดเพียงทางเดียวที่จะนำไปให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ (Sustainable tourism) มีบทบาทสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศ ทั้งเชิงเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง

ไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้น ประเทศอื่น ๆ ก็ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและนานาชาติ ตามหลักปรัชญาญาณศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Environmentally sustainable development) ให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ การศึกษาหรือการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์มากกว่าการจัดการที่ปราศจากผลกระทบเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อม และให้การศึกษแก่นักท่องเที่ยวควบคู่กันไป (มิตรา สามารถ. 2543 : 23)

2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการกำหนดขึ้นไว้มากมาย ที่สำคัญมีดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมระหว่าง Ecology หรือนิเวศวิทยากับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในวงการการท่องเที่ยว ยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ที่สำคัญได้แก่ “Nature tourism” หรือ “Biotourism” หรือ “Green tourism” แทน Ecotourism ได้เช่นกัน เพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น (ดรรชนี และ สุรเชษฐ์. 2541 : 2)

เซบาลลอส – ลาสคูเริน (Hector Ceballos-Lascurain.1990 : 2) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (Internation Union for the Conservation of Nature and Natural Resources – IUCN) ซึ่งกำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (The Ecotourism Society. 1991 : 261) กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 31) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงเนื้อหาสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่า การรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน หมายถึง การบันผลประโยชน์กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ธรรมชาติ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2539 : 54) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคง ยั่งยืน อยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

ริชาร์ดสัน (Richardson. 1993 : 15) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งมีการสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในเรื่องของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงวัฒนธรรมที่สำคัญนอกจากการท่องเที่ยว ผู้เดินทางมาเยือนจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรม มีส่วนสนับสนุนและผลักดันให้มีการปกป้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ โดยชุมชนในพื้นที่นั้นจะได้รับรายได้ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จากนิยามข้างต้น สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม รวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายควรมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้ได้ศึกษาเรียนรู้ถึงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมด้วย และต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.2 ลักษณะที่สำคัญของ Ecotourism (ศรีพร สมบุญธรรม. 2536 : 29)

1. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยว ที่มีจุดสนใจหลักอยู่ที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ยังคงความดั้งเดิม และบริสุทธิ์ ห่างไกลความเจริญแบบสังคมเมือง
2. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยว ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

3. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยว ที่มีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้มีความสมดุลกับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่

4. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยว ที่มุ่งให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจให้มากที่สุด

2.3 แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ 4 ประการ (อนุชา เล็กสกุลดิลก. 2541 : 7-10) คือ

2.3.1 การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีจุดหมายเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือใช้อย่างชาญฉลาด โดยกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะระมัดระวังเป็นพิเศษที่จะไม่สร้างผลกระทบต่อด้านลบให้แก่สิ่งแวดล้อม ในทรัพยากรการท่องเที่ยวเนื่องจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศแสวงหาในการท่องเที่ยว จึงต้องอนุรักษ์ทรัพยากรให้ยั่งยืนเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ต่อไป

2.3.2 การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว จึงต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยวไม่ให้ได้รับผลกระทบทางลบ จากการใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวจนเสื่อมโทรมหรือถูกกระทบให้คุณภาพด้อยลง ดังนั้นควรให้ความรู้ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ ภาครัฐ เป็นต้น การสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีจุดหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยการปรับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการไปในทิศทางที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นองค์ประกอบสำคัญคือการสร้างจิตสำนึก (Awareness) ความรู้สึกและการปฏิบัติตนที่เหมาะสมอย่างมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เช่น การให้การศึกษาในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) ร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยว การบริการและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2.3.3 การสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจศึกษาเรียนรู้ และแสวงหาประสบการณ์จากการท่องเที่ยว โดยนิยมเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว มีการพัฒนาให้เกิดความปลอดภัย เพื่ออำนวยความสะดวกต่อความปลอดภัยทางด้านร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวด้วย เช่น ความปลอดภัยจากการโจรกรรม ความปลอดภัยจากการใช้บริการ ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ความปลอดภัยจากการหลงทาง เป็นต้น

2.3.4 การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยว ควรได้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อช่วยให้คนชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าในวัฒนธรรมท้องถิ่น ของตน อาทิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2538 : 9) กล่าวว่า เป็น ความรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการสะสมเรียนรู้ เป็นระยะเวลาในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม การแสดงออกของภูมิปัญญา เช่น การประกอบอาชีพ การแสดงออกในลักษณะของความเชื่อ พิธีกรรม ซึ่งล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมที่มีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศของชาวบ้าน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยสิ่งที่ป็นรูปธรรม เช่น บ้านเรือน เครื่องมือ ในการผลิต ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ฯลฯ และสิ่งที่ป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ ค่านิยม การเคารพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัฒนธรรมทั้งสอง แสดงออกถึง การยอมรับในคุณค่าว่ามีความสำคัญ และแสดงออก ถึงภูมิปัญญา เช่น สมุนไพรพื้นบ้าน นับเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า ควรบรรจุไว้ในรายการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นความรู้ใหม่แก่นักท่องเที่ยว และทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ใน ภูมิปัญญาเดิมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้ต่อเนื่องโดยอาศัยกระบวนการ เรียนรู้พัฒนาภูมิปัญญาของตนเอง และถ่ายทอดความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง นับเป็นองค์ประกอบ หนึ่งในลักษณะชุมชนที่เข้มแข็ง การอนุรักษ์ในศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ เช่น อนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร การรักษาและถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ แผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตของชุมชนที่สำคัญ เพราะเป็น สรรพวิชาความรู้ทั้งหมดที่ชุมชนใช้แก้ปัญหาหรือจรรโลงชีวิต ไม่ว่าจะป็นความรู้ที่มีการสั่งสม ที่ประยุกต์ใช้กันมาอย่างยาวนาน หรือที่ชุมชนรับมาจากภายนอก ล้วนแต่ป็นความรู้ที่ผ่านการ พิสูจน์มาแล้วว่าเข้ากันได้กับวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการเลี้ยงชีพหรือประโยชน์ ด้านอื่นในการดำรงชีวิต ตลอดจนสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญทั้งทาง เศรษฐกิจและสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ได้ ควรมีการพัฒนาโดยไม่ทิ้งของดีที่เรามีอยู่ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. 2540 : 9-10)

2.4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ (อนุชา เล็กสกุลดิลก. 2541 : 3-6)

2.4.1 องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับ ธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or authentic or endemic or unique) ทั้งนี้รวมถึง ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยว ที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism) จัดให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวประเภท

ธรรมชาติ ชุมชนปรับปรุงเพิ่มจากพื้นที่ธรรมชาติในบางส่วนเพื่อให้มีผลดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น พัฒนาให้เกิดทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทภูมิอากาศ ประเภททิวทัศน์สวยงาม ประเภทสัตว์ป่า ฯลฯ หรือพื้นที่ที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุจัดให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยว เช่น ชุมชนประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

2.4.2 องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ โดยไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม การป้องกัน กำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable managed tourism) เช่น การบริการที่พัก ให้แก่นักท่องเที่ยว

- ลักษณะรูปแบบของสถานที่พัก มีการก่อสร้างที่สะท้อนภาพดั้งเดิมของพื้นที่และความเป็นท้องถิ่น ความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม รวมทั้งการเลือกทำเลที่ตั้งของสถานที่พัก ต้องไม่อยู่ในทำเลที่มีผลกระทบและทำลายสภาพธรรมชาติ

- การจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ของที่พักแรม เช่น การประหยัดพลังงานไฟฟ้า น้ำประปา ระบบการบำบัดน้ำเสีย การกำจัดขยะมูลฝอย

- การบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวเพื่อเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกของชุมชนกลับไปฝากญาติมิตร ซึ่งร้านค้าของที่ระลึก ควรเป็นการดำเนินงานโดยคนในท้องถิ่น ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เกิดการพัฒนาด้านต่อเนื่องเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เนื่องจากเป็นแหล่งที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชน

2.4.3 องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยให้ความรู้ การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยวมาก เพราะกิจกรรมเป็นสื่อกลางที่จะทำให้การท่องเที่ยวบรรลุจุดหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนได้ ควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่กับการได้รับความเพลิดเพลิน เป็นกิจกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หรืออย่างน้อยที่สุดเกิดผลกระทบแต่ต้องเกิดน้อยที่สุด และเป็นผลกระทบที่สามารถป้องกันและแก้ไขได้

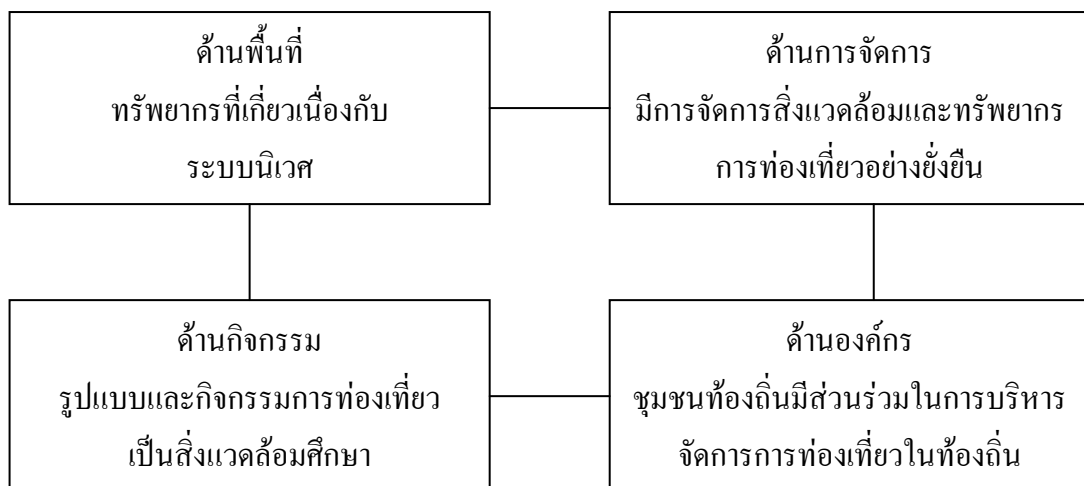
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 3-9)

- กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ศึกษาธรรมชาติ (Nature education) ส่องสัตว์/ดูนก (Animal / Bird watching) เทียวถ้ำ / น้ำตก (Cave / Waterfall) พายเรือแคนู (Canoeing) ล่องแพ (Rafting) ขี่ม้า / นั่งช้าง (Horse / Elephant riding)

- กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ การชมความงามที่มีลักษณะเฉพาะตัว รวมทั้งการศึกษาเรียนรู้ ประวัติ ความเป็นมา และชื่นชมแหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี และงานศิลปกรรม นอกจากนี้ยังรวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเรียนรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการได้ศึกษาเรียนรู้ถึงภูมิปัญญา การผลิตสินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึกในท้องถิ่น

2.4.4 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น (Involvement of local community or people participation) ให้มีส่วนร่วมในการวางแผน ปฏิบัติตามแผน การได้รับผลประโยชน์ ติดตามตรวจสอบตลอดจนบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมและพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมีความพร้อมในการให้การต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มใจอยู่เสมอ สามารถเดินทางเข้าถึงชุมชนได้อย่างสะดวกและปลอดภัย มีมนุษยสัมพันธ์ในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับนักท่องเที่ยว สามารถสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจและสร้างความน่าเชื่อถือให้นักท่องเที่ยวไว้ใจได้ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ควบคู่กับการมีจิตสำนึกที่ดีในการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพ สุดท้ายชุมชนสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 3)

3. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อม เมื่อการท่องเที่ยวมีการพัฒนาขึ้น ก็ย่อมต้องมีการใช้สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มากขึ้นตามไปด้วย และถ้าสิ่งแวดล้อมเกิดผลกระทบก่อให้เกิดปัญหาต่อการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน เพื่อให้การท่องเที่ยวของไทยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เกิดปัญหา และมีความยั่งยืน จึงควรสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Sustainable tourism เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ซึ่งนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกันมากขึ้น เนื่องจากความตื่นตัวการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงที่หันมานิยมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.(2540 : 8-9) ได้ให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อการท่องเที่ยว และประชาชนทุกคนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน รวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของท้องถิ่นไว้ด้วย

ความหมายของอย่างยั่งยืนในแนวนิเวศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2547 : 2-6) ได้แก่ การมุ่งเน้นกระบวนการทางชีววิทยาสังคมชาติ โดยเน้นในเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ จำเป็นต้องมีการคุ้มครองทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางธรรมชาติ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว ดังนั้นการจัดการและการรักษาระบบนิเวศรวมทั้งการสนับสนุนให้ชีวิตทั้งหลายอยู่รอดเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

เดวิด เพียซ (David Pearce. 1989) นักเศรษฐศาสตร์ประจำ University College London ร่วมกับนักวิชาการของ London Environmental Economics Center (LEEC) และ Center for Social and Economic Research on the Global Economy (CSERGE) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าหมายถึง การพัฒนาที่มีเป้าหมายสูงสุดในการส่งเสริมให้เกิดเกิดความสมบูรณ์ของมนุษย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะยาว กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการส่งเสริมความสุขสมบูรณ์ของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของคนในรุ่นต่อ ๆ ไป

การสัมมนาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) ใน ค.ศ. 1987 ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่ตอบสนองคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง (WCED. 1987 : 4) โดยหลักการพื้นฐานของความยั่งยืน 5 ประการ ดังนี้

1. แนวคิดการวางแผนและสร้างกลยุทธ์แบบเอกภาพ
2. ความสำคัญของการรักษากระบวนการระบบนิเวศที่จำเป็นอย่างยิ่ง
3. ความจำเป็นต้องปกป้องทั้งมรดกมนุษย์และความหลากหลายทางชีวภาพ
4. ต้องพัฒนาในวิธีที่อนุรักษ์ผลผลิตต่าง ๆ ให้ยั่งยืนตลอดรุ่นอายุถัด ๆ ไป
5. ต้องทำให้เกิดดุลยภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิมด้านความยุติธรรมและโอกาสระหว่าง

ทุกชาติในโลก

ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้มีความสำคัญกับกรอบแนวคิดที่มีพื้นฐานมาจาก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” คือการพัฒนาที่สมดุล ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งยึดทางสายกลาง เพื่อให้พึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาในแบบที่ทุกภาคมีส่วนร่วมและนำไปสู่การพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุล บนทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียมกัน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างที่ดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีลักษณะสำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถานวัตถุ และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนอย่างยั่งยืนต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ สังคม และวัฒนธรรมน้อยที่สุด และต้องรักษาไว้จนนานที่สุดตลอดจนคนในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกระบวนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.2 แนวคิดและหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่ผ่านมาการพิจารณาเรื่องการท่องเที่ยวมักจะมีเพียง การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดผลได้ในเชิงเศรษฐกิจ ภาครัฐจึงใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการแสวงหารายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ เช่นเดียวกับเอกชนที่เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้จากการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจแต่ นอกจากทางเศรษฐศาสตร์แล้วทางสังคมและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนจำเป็นต้องมีทั้งเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป (ภราเดช พยัฆวิเชียร. 2540 : 10)

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวคิดที่จะแสวงหาแนวทางใหม่ของการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบให้น้อยที่สุดแก่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่น การท่องเที่ยวในแนวใหม่ควรจะเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นมิใช่เดินทางมาเป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อแสวงหาความสุขเพียงอย่างเดียวแล้วก็กลับไปทิ้งปัญหาให้กับคนในท้องถิ่นมาแก้ เช่น การท่องเที่ยวแบบเดิมที่ผ่านมา การท่องเที่ยวในแนวใหม่ควรจะให้ประโยชน์กับคนในท้องถิ่นมากที่สุด (วรรณพร วณิชชานุกร. 2541 : 1)

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว ได้รับการวิจารณ์เป็นอย่างมากเช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เกี่ยวข้องกับการเสนอขาย ผลผลิตด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคมวัฒนธรรม ความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว (ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2543 : 616)

การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวส่งผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมและกระทบต่อความไม่ยั่งยืนของทรัพยากร จึงเกิดแนวความคิดในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบบอื่น แนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวแบบใหม่ได้เริ่มเกิดขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2508 (ค.ศ. 1965) เมื่อ เฮทเซอร์ (Hetzer) อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

เฮทเซอร์ ได้เสนอให้การท่องเที่ยวรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ ตามที่เฟเนล (Fennel. 1999 : 31) กล่าวคือ การท่องเที่ยวต้องกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด การท่องเที่ยวเคารพในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมน้อยที่สุด การท่องเที่ยวยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์มากที่สุด และนักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจจากกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน แนวคิดเริ่มต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยหลายมิติ (Multi-dimensional concept) ทั้งการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การเกษตรยั่งยืน พลังงานยั่งยืน สังคมยั่งยืน และเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนก็ย่อมประกอบไปด้วยหลายมิติเช่นกัน ดังจะเห็นได้จาก

องค์การท่องเที่ยวของแคนาดา (Tourism Canada.1990 : 3) ที่ได้กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development) ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมด ในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม สุขุหรือสภาพ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม ตามกระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิต (Life supporting system)

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development) คือการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการวางแผนพัฒนา และการดำเนินการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ มีแบบแผน เพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ และรักษามาตรฐานทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีตลอดจนสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้ยาวนานที่สุด

เกดศิริ เจริญวิลาศ ; และ อำพร วิริยโกศล. (2542 : 29) ได้กล่าวไว้ 4 ประการ ซึ่งคล้ายคลึงกับองค์การการท่องเที่ยวโลก คือ

1. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชน ชนบทรอบนิคม ประเพณี วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชนบทรอบนิคม ประเพณี วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้แนะตามความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้ ตามที่โรเจอร์และสลิน (Rogers; & Slinn. 1993 : 162–163)
 1. สิ่งแวดล้อม เป็นทรัพย์สินสมบัติที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งต้องรักษาไว้ให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น
 2. การจัดกิจกรรมอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่ให้นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน จากการท่องเที่ยวด้วย
 3. การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากรอันก่อให้เกิดผลเสียในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม
 4. กิจกรรมการท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติและลักษณะสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมดังกล่าว ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดเปราะบางทางธรรมชาติ ควรจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรม และเวลาของการท่องเที่ยวด้วย
 5. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เน้นให้การท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบ ทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (All tourism should be sustainable tourism) กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ กิจกรรมการบริการยังคงดำรงอยู่ได้ แม้ต้องมีการปรับปรุงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือน้อยที่สุด ซึ่งมีเพียงการจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้นที่จะสามารถรองรับความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้

4. สภาพทั่วไปของจังหวัดกาญจนบุรี

กาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตั้งอยู่ทางภาคกลางของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 129 กิโลเมตร มีพื้นที่ 12 ล้านไร่ หรือประมาณ 19,483 ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่เป็นอันดับที่ 3 ของประเทศ รองจากจังหวัดนครราชสีมาและเชียงใหม่ มีชายแดนติดต่อกับสหภาพพม่า ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีทั้งป่าโปร่งและป่าดิบ มีแม่น้ำสำคัญสองสาย คือ แม่น้ำแควใหญ่และแควน้อย ซึ่งไหลมาบรรจบกันบริเวณตัวเมืองกาญจนบุรีอันเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำแม่กลอง แหล่งก่อเกิดอารยธรรมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถานที่น่าสนใจอื่น ๆ อีกมากมาย

การเดินทาง จากกรุงเทพฯ โดยรถยนต์ส่วนตัวเพียง 1.5 ชั่วโมง ไปตามถนนเพชรเกษม หรือถนนบรมราชชนนี ผ่านนครชัยศรี นครปฐม บ้านโป่ง ท่ามะกา ท่าเรือ ท่าม่วง เข้าสู่อำเภอเมือง ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 323 หรือจะใช้บริการรถโดยสารประจำทางหรือทางรถไฟก็ได้ การเดินทางภายในจังหวัด โดยใช้บริการรถประจำทางสี่ล้อ (สองแถว) หรือรถรับจ้าง รถสามล้อ รถมอเตอร์ไซด์ รถสองแถว หรือ เรือ หากต้องการไปแหล่งท่องเที่ยวในอำเภออื่น สามารถใช้บริการรถประจำทางจากสถานีขนส่งได้

กาญจนบุรีมีอาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	สหภาพเมียนมาร์ (พม่า) ตาก และอุทัยธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ราชบุรี และนครปฐม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	สุพรรณบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	สหภาพเมียนมาร์

สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดกาญจนบุรี

กาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันตกของประเทศ โดยมีพื้นที่จรดชายแดนเมียนมาร์เป็นระยะทางยาวถึง 370 กิโลเมตร เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากจังหวัดหนึ่งของประเทศ มีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ป่าเขา แม่น้ำ น้ำตก โบราณสถานและโบราณวัตถุมากมาย เป็นดินแดนที่มีความต่อเนื่องในทางประวัติศาสตร์และยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งนำไปสู่ความกระจ่างชัดขึ้นในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ด้วย มีการขุดพบโครงกระดูกของมนุษย์โบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์ ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของเมืองกาญจนบุรี แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์ และยุคสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนี้จังหวัดกาญจนบุรียังอุดมไปด้วยแร่ธาตุชนิดต่าง ๆ รวมถึงป่าไม้จำนวนมาก สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นบนดินแดนที่เราเรียกว่า เมืองกาญจนบุรี

ข้อดี มีดังนี้

1. ที่ตั้งอยู่ในแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุ นับว่าโชคดีมากที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีแร่ธาตุซึ่งเป็นแร่เศรษฐกิจที่สำคัญสะสมอยู่มากมายหลายชนิดบนแนวเทือกเขาตะนาวศรี แร่ธาตุเหล่านี้มีปริมาณมากเพียงพอต่อเชิงพาณิชย์ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจังหวัดเป็นอย่างมาก

2. ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีภูมิประเทศและภูมิอากาศเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่สำคัญ คือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำแควน้อย แม่น้ำแควใหญ่ แม่น้ำแม่กลอง จังหวัดกาญจนบุรีอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุม ซึ่งมีฝนตกชุกในช่วงฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ปลูกข้าว พืชผัก บริเวณที่ราบเนินเขา ที่ราบลูกฟูกจะปลูกพืชไร่ เช่น ถั่ว ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง ส่วนบริเวณภูเขาสูงหรือเนินเขาปลูกไม้ผล แนวพรมแดนที่ติดกับประเทศเมียนมาร์เป็นภูเขาสูง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำ มีการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำสามารถนำน้ำมาใช้ในการเพาะปลูกหน้าแล้งได้อีก

3. ที่ตั้งมีความปลอดภัยจากธรรมชาติ เพราะตั้งอยู่ในโครงสร้างแนวเทือกเขาตอนกลางของโครงสร้างรูปพัดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นแนวโครงสร้างหินเก่าในมหายุคพาลีโอโซอิกและเมโสโซอิก เขตนี้เป็นเขตโครงสร้างที่มั่นคงไม่อยู่ในแนวแผ่นดินไหวของโลกจึงปลอดภัย แม้จะได้รับคลื่นสะเทือนจากแผ่นดินไหวซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในบริเวณอื่นบ้าง ก็ไม่เคยปรากฏความเสียหายรุนแรง สำหรับภัยธรรมชาติอันเกิดจากพายุหมุนนั้น ที่ตั้งของจังหวัดมีส่วนช่วยให้เกิดความปลอดภัยได้มาก กล่าวคือ พายุหมุนอันมีแหล่งกำเนิดในทะเลจีนใต้ หรือมหาสมุทรแปซิฟิกนั้น ก่อนที่จะเข้ามาถึงประเทศไทยจะปะทะกับแนวเทือกเขาในเวียดนาม และลาวจนอ่อนกำลังลงกลายเป็นดีเปรสชันเท่านั้น นับว่าเกิดผลดีมากกว่าผลเสีย คือทำให้ปริมาณน้ำฝนที่ตกมีมากขึ้น

4. ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีภูมิประเทศเหมาะแก่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพราะตั้งอยู่ทางตะวันตกสุดของประเทศ ซึ่งมีภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง ได้แก่ แนวเทือกเขาตะนาวศรี ทำให้มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำหลายสาย เช่น แม่น้ำแควน้อย แม่น้ำแควใหญ่ แม่น้ำแม่กลอง รวมทั้งมีน้ำตก น้ำพุร้อน ถ้ำธารลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคตะวันตก เป็นการสร้างรายได้และพัฒนาจังหวัดให้เจริญก้าวหน้า

5. จังหวัดกาญจนบุรีมีขนาดใหญ่และเนื้อที่มาก ซึ่งมีผลทำให้พบทรัพยากรทางธรรมชาติจำนวนมากและหลากหลายชนิด เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและทำให้มีผลดีในเรื่องการติดต่อค้าขายกับประเทศเมียนมาร์ตามแนวชายแดน

ข้อด้อย มีดังนี้

1. ที่ตั้งเป็นภูเขาสูง ห่างไกลจากศูนย์กลางของจังหวัด ทำให้การพัฒนาเป็นไปด้วยความยากลำบาก รวมทั้งต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมากในการกระจายความเจริญ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ไปรษณีย์ โทรเลข เพราะพื้นที่กว้างใหญ่มาก

2. ที่ตั้งอยู่ในเขตเงาฝน หรือเขตอับลม ทำให้มีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างน้อยในแต่ละปี จังหวัดกาญจนบุรีมีปริมาณน้ำฝนน้อยเป็นอันดับที่สองรองจากจังหวัดตาก

3. ที่ตั้งเป็นเมืองปิด อำเภอที่อยู่ทางด้านตะวันตก และทิศเหนือของจังหวัด มีระยะห่างจากตัวจังหวัดมาก ทำให้ความเจริญเข้าไปไม่ถึงยาก เพราะระยะทางไกล ทำให้อำเภอเหล่านั้นมีฐานะเศรษฐกิจไม่ค่อยดี รวมถึงระบบการคมนาคมขนส่งยังไม่เจริญทำให้การติดต่อเป็นไปด้วยความลำบาก เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

5.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

ดิก (Dick. 2001 : 10) ได้ให้ความหมาย วิจัยเชิงปฏิบัติการว่า เป็นวิธีการวิจัยที่มีเป้าหมาย 2 อย่างตามชื่อเรียก 2 คำ “action” กับ “research” คือ การลงมือปฏิบัติ และสำคัญลำดับรองลงมา คือ เป็นการวิจัยในงานที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่ เป็นการดำเนินการด้วยตนเอง เพื่อค้นหาเกี่ยวกับเรื่องของตัวเอง เพื่อเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับงานที่ทำอยู่ และเพื่อจะได้ดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับงานของตนต่อไป

แคมมิสและแมกทากาด (Kemmis; & McTaggart. 1990 : 5) กล่าวถึงความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัย คือ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้น การวิจัยนี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยที่ไม่ได้แตกต่างไปจากงานวิจัยอื่นในเชิงเทคนิค แต่แตกต่างในด้านวิธีการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือการวิจัยที่เป็นการสะท้อนผลการปฏิบัติงานนั้นเป็นวงจรแบบขดลวด โดยเริ่มต้นที่การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล เป็นการวิจัยที่จำเป็นต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการสะท้อนผลเกี่ยวกับการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนางานนั้นให้ดีขึ้น ส่วนเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือการวิเคราะห์ข้อมูลก็ไม่ได้แตกต่างไปจากงานวิจัยอื่น แต่วิธีการที่ต่างออกไป คือการเข้าใจความหมายและตีความในสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างทำวิจัย

ราโพพอร์ต (Rapoport. 1970 : 499) กล่าวว่าวิจัยเชิงปฏิบัติการ มุ่งศึกษาทั้งปฏิบัติของตนที่กำลังประสบปัญหา และมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายทางสังคม โดยการร่วมด้วยช่วยกันภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่เป็นที่ยอมรับกัน

นิยามทั้ง 3 ประกอบด้วยพื้นฐานสำคัญ 4 อย่าง คือ การเสริมพลังให้กับผู้ทำวิจัยร่วมมือกันผ่านการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง การค้นหาความรู้และการเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่ผู้วิจัยดำเนินการ และใช้วงจรบันไดเวียนที่ประกอบด้วย การวางแผนงาน การลงมือปฏิบัติ รวบรวมข้อมูล และสะท้อนผล ซูเบอร์ สเกอร์ริท (Zuber-Skerrit. 1992 : 2)

สรุป วิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติ เพื่อเข้าใจได้ดีขึ้น หรือแก้ปัญหาเกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นซึ่งได้จากการรวบรวม ร่วมมือ สะท้อนผล และการใช้วิจารณ์ญาณประกอบภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่ยอมรับกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพของงานที่กำลังปฏิบัติอยู่ และผู้วิจัย คือ ผู้ปฏิบัติงาน

5.2 ธรรมชาติของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ธรรมชาติของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วยลักษณะ ประเภท ข้อตกลงเบื้องต้น จุดเน้น และวงจรของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ แมคเคอนัน (Mc Kernan. 1991 : 16-17) ดังต่อไปนี้

ลักษณะของวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เริ่มจากการปรับปรุงงานของตนเองเป็นรายบุคคล แล้วขยายวงกว้างออกไปเพื่อเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รับรู้ และยิ่งหากลักษณะปัญหาอย่างเดียวกัน ต้องได้รับการปรับปรุงหรือพัฒนางานเหมือนกันก็ร่วมมือกันแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ลักษณะสำคัญของวิจัยเชิงปฏิบัติการคือ

- 1.เกี่ยวกับงานที่ผู้วิจัยปฏิบัติอยู่ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและพัฒนางานที่ปฏิบัติอยู่
- 2.กระบวนการดำเนินการ มีลักษณะวงจรต่อเนื่องกันเป็นชุด ๆ เป็นวงจรเกลียวสว่าน (Spiral) วงจรหนึ่งประกอบด้วย วางแผน ลงมือปฏิบัติ สังเกตรวบรวมข้อมูล และสะท้อนผล ซึ่งวนอย่างเป็นระบบปฏิบัติการอย่างมีวิญญูณการปฏิบัติ มีความสอดคล้องรับกัน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องต่อเนื่องกันจนเกิดผลการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น
- 3.ตอบสนองทันเวลา ทันเหตุการณ์ในขณะที่ปฏิบัติงาน
- 4.กิจกรรมทุกระยะ เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับงาน หรือผู้ร่วมงานรับรู้ เข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ถึงกระบวนการปฏิบัติงาน และผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ พยายามให้ช่วยกันดำรงอยู่ เพราะเป็นการช่วยควบคุมกระบวนการของการปฏิบัติให้มีความเหมาะสมไปในตัวเองด้วย

5.3 ประเภทของวิจัยเชิงปฏิบัติการ

นักวิชาการหลายท่านได้อภิปรายถึงประเภทของวิจัยเชิงปฏิบัติการ อาทิ กรันดี (Grundy. 1982 : 353) และโฮลเตอร์ และชวาร์ท (Holter; & Schwartz. 1993 : 301) ต่างก็ให้แนวคิดเกี่ยวกับวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ยึดเทคนิค (Technical action research)

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีประสบการณ์สูง หรือมีคุณสมบัติที่จัดว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่องานวิจัยเชิงปฏิบัติการทำให้งานที่ปฏิบัติมีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพมากขึ้น การปฏิบัติมุ่งโดยตรงไปที่ผลการวิจัย ในขณะที่ผู้ปฏิบัติวิจัยเองเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมแบบที่เป็นกันเอง ความสำคัญอยู่ที่การตรวจความตรง และการทำให้ทฤษฎีละเอียดมากขึ้น และให้ความสำคัญกับการพิจารณาจากทฤษฎีนำไปสู่เรื่องเฉพาะของการปฏิบัติงาน คือ นำทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

ประเภทที่ 2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติการ

(Practical action research)

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการประเภทนี้ ผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันกำหนดปัญหา ใช้วิธีการต่างๆ เข้าไป เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง การกำหนด ปัญหาเกิดหลังจากการสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้เกี่ยวข้อง ผู้เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยต่างเข้าใจกัน ประเภทที่ 2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกิดจากประสบการณ์ การปฏิบัติการประเภทนี้แสดงหนทาง เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติ โดยใช้สติปัญญาของผู้ร่วมปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญทำไปแก้ไขไปตามสถานการณ์ เป้าหมายสำคัญ คือ เข้าใจการปฏิบัติงานและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แมคเคอร์นัน (Mc kernan. 1991 : 20) การวิจัยเชิงปฏิบัติการประเภทนี้ช่วยพัฒนาการทางวิชาชีพ โดยเน้นที่การตัดสินใจของผู้วิจัยเองที่มุ่งเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีกับงานของตนและผู้เกี่ยวข้อง

ประเภทที่ 3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่อิสระปลดปล่อยจากพันธการทั้งปวง

(Emancipatory research) หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research)

การวิจัยประเภทนี้ ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานเป็นไปอย่างอิสระ โดยผู้ปฏิบัติงานทุกคนต่างมีความสามารถ มีจิตสำนึก มีวิจรณ์ญาณส่วนตนในตัวเอง คือ การทำให้เกิดความใกล้เคียงกันมากขึ้นระหว่างปัญหาที่เกิดขึ้นจริง กับทฤษฎีที่ใช้อธิบายและแก้ปัญหา ซึ่งมีเป้าหมายเหนือกว่าวิจัย เพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถกำหนดงาน สามารถตั้งเบื้องลึกของปัญหา ออกมาได้โดยใช้ความสามารถความรู้และความคิดที่มีอยู่ในตัวผู้ปฏิบัติงานเอง

วิธีการแบบนี้ ต้องผ่านกระบวนการของการพัฒนาการวิพากษ์วิจารณ์ที่ทำให้เกิดการใกล้เคียง และมีความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติการ ดังนั้นการกระทำที่นำ โดยการวิพากษ์วิจารณ์ก่อน จึงประกอบด้วย 3 อย่าง คือ ทฤษฎี การทำความเข้าใจกระจ่างแจ่มแจ้งในทฤษฎี และลงมือกระทำ กรันดี (Grundy. 1982 : 358) ไม่ได้หมายความว่า การวิจัยประเภทนี้ เริ่มต้นด้วยทฤษฎี และจบลงด้วยการปฏิบัติ แต่เป็นการได้คำบอกกล่าวจากทฤษฎีก่อน ดังนั้น ทฤษฎีจึงเป็นแนวทางเริ่มต้นของการปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ การวิจัยประเภทนี้นำไปสู่การขยายทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ ในขณะที่งานยังดำเนินการอยู่

สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติคือ การจัดกระบวนการของการทำความเข้าใจกับการนำทฤษฎีมาใช้ และการทดสอบในลักษณะเฉพาะสิ่ง โดยใช้กระบวนการสะท้อน (Process of reflection) กับกลุ่มคนเฉพาะกลุ่มหนึ่ง กระบวนการนี้ จะทำให้เกิดความกระจ่างแจ่มแจ้งในรูปของการรู้แจ้งเห็นจริง (Authentic insights) ภายในตัวผู้ร่วมปฏิบัติงานตามด้วยการสื่อสารเกี่ยวกับการรู้แจ้งเห็นจริงเป็นลำดับถัดไป

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงก็คือ การจัดทำแผนเพื่อการปฏิบัติ หลังจากกระบวนการทำความเข้าใจชัดในทฤษฎีแล้ว จากนั้นก็นำไปสู่การประยุกต์ โดยการลงมือทำ ซึ่งจะให้เกิดการตัดสินใจ เพื่อการปฏิบัติซึ่งอิสระจากข้อจำกัดทั้งปวงจากสิ่งแวดล้อม

ความแตกต่างของการวิจัยเชิงปฏิบัติการทั้ง 3 ประเภท ไม่ใช่อยู่ที่วิธีการวิจัย แต่เป็นเรื่องของข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) และทัศนคติการมองโลกของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นสาเหตุของความหลากหลายในการนำวิธีการวิจัยไปใช้ ความแตกต่างที่เด่นชัดตามที่ได้ตั้งข้อสังเกตเป็นเรื่องของอำนาจ คือ วิจัยเชิงปฏิบัติการที่ยึดเทคนิค ผู้มีอำนาจควบคุม คือ ตัวผู้วิจัยหลักที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ในขณะที่วิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติ อำนาจเฉลี่ยอยู่ในกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วม เน้นไปที่แต่ละคนมีอำนาจในการลงมือกระทำ ส่วนอำนาจของวิจัยเชิงปฏิบัติการที่อิสระปลดปล่อยเป็นอำนาจทั้งหมดภายในของทั้งกลุ่ม กรันดี (Grundy. 1982 : 363)

5.4 ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีความเชื่อพื้นฐาน (Basic assumptions) อยู่ 4 ประการ (ทวีปศิริรัมย์. 2537 : 13-14) คือ

1. วิธีการแก้ปัญหาที่ได้มาจากการค้นคว้า จะมีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้มากกว่าวิธีแก้ปัญหาที่ได้มาจากการสั่งการของผู้มีอำนาจหรือผู้บริหาร โดยการสั่งการนั้นมักเกิดมาจากการสั่งสมประสบการณ์ และใช้สามัญสำนึกเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ

2. การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาของผู้ปฏิบัติงานที่ดำเนินการเอง โดยผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสแก้ปัญหาของเขาได้สำเร็จมากกว่า การวิจัยเพื่อการแก้ปัญหาที่ทำโดยบุคคลอื่น

3. การวิจัยเป็นเรื่องของการวิเคราะห์ปัญหา การค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาคัดสอบ และการประเมินวิธีการแก้ปัญหา การวิจัยเป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้โดยผู้ปฏิบัติงานทุกคน การวิจัยไม่ได้เป็นสิทธิพิเศษของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

4. การพัฒนาความสามารถของบุคคลโดยการฝึกหัด ถือว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาการปฏิบัติการ

5.5 จุดเน้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

เคมมิสและแมคแทกการ์ด (Kemmis; & McTaggart. 1982 : 22-25) กล่าวถึงจุดเน้นของการปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่ต้องนำตัวเองเข้าไปร่วมในกิจกรรม เป็นการวิจัยที่บุคคลจะต้องดำเนินการเพื่อที่จะปรับปรุงงานที่ตนปฏิบัติอยู่ และสามารถชี้แนวทางปฏิบัติของบุคคลอื่นเป็นข้อมูลทุติยภูมิ

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการดำเนินการผ่านขั้นตอนของการสะท้อนภาพตนเอง ในลักษณะเกลียวสว่านซึ่งมีวัฏจักรของการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การสังเกต การสะท้อนผล และหลังจากนั้นก็ย้อนกลับไปวางแผนใหม่ แล้วก็ดำเนินการตามขั้นตอนเช่นเดิมแต่มีการถ่วงถ่วงวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มผู้ดำเนินงานร่วมกัน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการร่วมมือกันทำงาน การวิจัยประเภทนี้ต้องมีความรับผิดชอบในการกระทำเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น ขยายขอบเขตความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่ทำงานด้วยกันโดยตรงให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อผลการปฏิบัติที่จะตามมา

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการก่อให้เกิดชุมชนแบบพัฒนาตนเอง โดยสมาชิกจะเข้าร่วมกิจกรรม และให้ความร่วมมือทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย (การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การสังเกตและการสะท้อนผล) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างชุมชนให้พึ่งตนเองได้ และรู้ถึงคุณค่าทางสังคมของตนเองขึ้น

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการเปิดใจกว้างในการรวบรวมเหตุการณ์หรือข้อมูล โดยไม่เพียงแต่เก็บรายละเอียดที่จะอธิบายสิ่งที่จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนถูกต้องที่สุดเท่านั้น แต่มีการกำหนดคำถามที่จะหาคำตอบ เก็บรวบรวมข้อมูลจริง รวบรวมและวิเคราะห์ด้วยตนเอง พร้อมทั้งสังเกตปฏิกริยาโต้ตอบ และความประทับใจกับสิ่งที่กำลังเกิดในขณะนั้นด้วย

6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการเก็บเรื่องราวส่วนตัวที่สามารถบันทึกความก้าวหน้า และสะท้อนความคิดของเราเกี่ยวกับงานที่กำลังปฏิบัติอยู่ และการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการของเราดำเนินไปอย่างไร

7. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการทางการเมือง เพราะการวิจัยนี้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อผู้อื่น ด้วยเหตุนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ จะทำให้เกิดการต่อต้านต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งในตัวของผู้วิจัยเองและผู้อื่นอีกด้วย

8. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เริ่มจากวัฏจักรเล็ก ๆ ของการวางแผน การปฏิบัติการสังเกตและการสะท้อนผล ซึ่งจะช่วยให้นิยามประเด็นปัญหา แนวคิดได้ชัดเจนขึ้นนำไปสู่การนิยามปัญหาที่มีความยากและซับซ้อนมากขึ้น เมื่อการดำเนินงานก้าวหน้าต่อไป

5.6 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

หลักเกณฑ์พื้นฐาน 4 ประการของการวิจัยปฏิบัติการ เคมีมิสและแมคทาการ์ด (Kemmis; & McTaggart. 1990 : 9-15) กล่าวว่าเป็นการเกี่ยวข้องกันและพัฒนาต่อเนื่องกันเป็นวงจร และหมุนเป็นแบบเกลียวส่ววน ซึ่งในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการสมาชิกจะต้องปฏิบัติดังนี้

1. การวางแผน (Plan)
2. การปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนดไว้ (Act)
3. การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Observe)

4. การสะท้อนผล (Reflect) หลังจากสังเกตผลที่ได้จากการปฏิบัติและร่วมกันแสดงความคิดเห็นแล้ว จะนำไปสู่การวางแผนต่อไปอย่างต่อเนื่องครบวงจรเรียกววงจรนี้ว่า วงจร PAOR

การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการนำความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมที่หมุนไปในกระบวนการเหล่านี้ มาใช้เป็นเสมือนแหล่งความรู้ที่ทำให้เกิดการปรับปรุง ซึ่งแต่ละกิจกรรมโดยสรุปดังนี้

แผน (Plan) คือแนวทางปฏิบัติซึ่งตั้งความคาดหวังไว้ เป็นการมองไปในอนาคตการกำหนดแผนทั่วไปต้องมีความยืดหยุ่น เพื่อที่จะสามารถปรับเข้ากับความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ กิจกรรมที่เลือกเข้ามากำหนดในแผนต้องได้รับการเลือกสรรว่าดีกว่ากิจกรรมอื่น ส่งผลต่อการแก้ปัญหาในระดับหนึ่ง ผู้ร่วมงานจะต้องให้ความร่วมมือในการอภิปราย

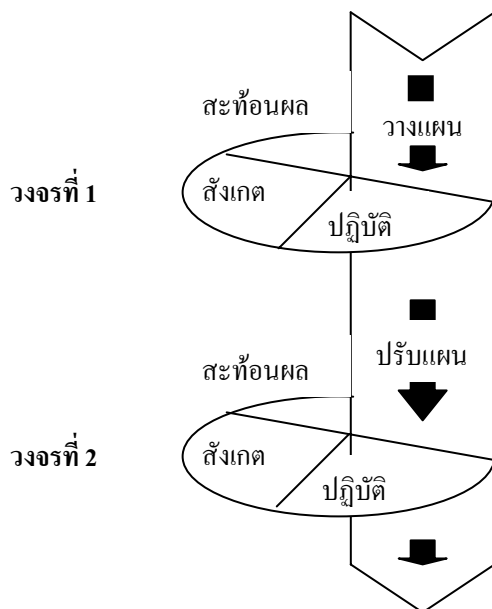
(ทั้งในแง่ทฤษฎีและปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์และปรับปรุงการกำหนดแผนงานใหม่ที่จะสามารถปฏิบัติได้จริงในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

การปฏิบัติการ (Act) การปฏิบัติการดำเนินตามแผนที่ได้วางไว้ย่อมมีเหตุผล และมี การควบคุมอย่างสมบูรณ์ แต่การปฏิบัติจากแนวทางที่วางไว้มีโอกาสพลิกผันแปรตามสถานการณ์ และบุคคล แผนที่วางไว้สำหรับปฏิบัติจะต้องสามารถปรับแก้ไขได้ และปรับปรุงไปได้เรื่อยๆ ตาม ผลการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำนั้น

การสังเกต (Observe) การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติงาน มีรายงาน หลักฐานที่มาจากวิจรณ์ญาณการสังเกตอย่างรอบคอบ และเก็บข้อมูลจากพฤติกรรมการแสดงออก ของผู้ถูกสังเกต ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกต โดยจะปล่อยให้สถานการณ์ต่างๆ ดำเนินไปตาม ธรรมชาติ เพื่อให้ได้ผลจากการปฏิบัติงานตามปกติ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตรวมถึง การสังเกต กระบวนการของการปฏิบัติ ผลของการปฏิบัติ และสถานการณ์ข้อขัดแย้งของการปฏิบัติ

การสะท้อนผล (Reflect) การสะท้อนทำให้คิดถึงการทำตามที่ได้บันทึกไว้จากการ สังเกตและการเก็บข้อมูลอื่น ๆ ประกอบ เป็นการประเมินอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้อง ตัดสินใจจากประสบการณ์ของตนเองว่า ผลของการปฏิบัติ (หรือผลที่เกิดขึ้น) นั้นเป็นสิ่งที่ตรงตาม ประสงค์หรือไม่ และสามารถให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติต่อไป การสะท้อนผล หมายถึง การ สืบหาข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการจริง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวไม่อยู่นิ่งถึงที่สุด ในลักษณะของเกลียวสว่าน ระหว่าง การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกต และการสะท้อนผล ดังแสดงในภาพ

ภาพประกอบ 3 วัฏจักรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ที่มา : Kemmis; & Mc Taggart. (1990) p.13 *The action research planner*.

5.7 ข้อดีและข้อเสียของการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ

ข้อดีหรือประโยชน์จากการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ

การเลือกใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ มีเหตุผลมากมายดังนี้

- 1) วิจัยเชิงปฏิบัติการใช้กับงานที่กำลังดำเนินการอยู่ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินงานในฐานะเป็นแหล่งที่ทำงาน เพื่อวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ
- 2) เมื่อผู้ปฏิบัติงานใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพราะมีศักยภาพที่จะเพิ่มพูนปริมาณของการเรียนรู้อย่างจริงจังจากประสบการณ์ตนเอง วงจรของวิจัยเชิงปฏิบัติการจัดว่าเป็นลักษณะอย่างเดียวกับวงจรการเรียนรู้ (Learning cycle) เน้นอย่างแข็งขันว่า เป็นการสะท้อนอย่างมีระบบเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้ปฏิบัติงาน
- 3) สำหรับผู้ที่เคยทำวิจัยเชิงปฏิบัติการสะสมไว้ในประวัติการทำงาน เป็นการดีสำหรับเจ้าของประวัติที่ทำอะไรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานที่ทำ ถ้ายังได้ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าต่อผู้วิจัยโดยตรงก็ยิ่งได้ประโยชน์ทวีคูณ
- 4) โดยปกติเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วม ซึ่งแสดงว่ามีการร่วมกัน อาจพบว่าต่างฝ่ายต่างก็พึงพอใจต่อการมีส่วนร่วม ทำให้ผลการปฏิบัติดีขึ้น ซึ่งตอบสนองวัตถุประสงค์

ข้อเสียหรือจุดอ่อนจากการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ

- 1) การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการยากกว่าการทำวิจัยทั่วไป เพราะผู้ทำรับผิดชอบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการทำวิจัยไปพร้อม ๆ กัน ทำให้รู้สึกดีว่ามีภาระงานมาก แถมยังรู้สึกว่าไม่ได้รับความเชื่อถือเท่าที่ควร
- 2) งานวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่เป็นไปตามความคาดหวังของผู้ตรวจสอบ หรือผู้ประเมินเคร่งครัดกับหลักของวิธีการวิจัยแบบเดิม ๆ โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างของวิธีการวิจัยและหลักการที่ต่างกันระหว่างวิจัยเชิงปฏิบัติการกับวิจัยอื่น ๆ
- 3) อาจเนื่องจากมีคนมากมายที่ไม่รู้มากนักเกี่ยวกับวิจัยเชิงปฏิบัติการ เมื่อเทียบกับวิจัยเชิงอื่นที่ได้รับการสอนจากกระบวนวิชาที่เปิดสอนทั่วไป ส่วนวิจัยเชิงปฏิบัติการเรียนรู้ได้ดีกว่าเมื่อเปิดโอกาสให้ทำไปเรื่อยไป
- 4) การเขียนรายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ไม่สามารถใช้แบบฟอร์มการเขียนรายงานวิจัยทั่วไป เพราะมีรายละเอียดของกระบวนการและผลย่อย ๆ ผู้วิจัยต้องเน้นพิจารณาตัดสินถึงภาพรวมของวิธีที่ใช้ศึกษาทั้งหมด ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงหลักการเหตุผลอย่างหนักแน่นเพียงพอ เพราะบางครั้งผู้ตรวจผลงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ อาจไม่เห็นด้วยกับการใช้วิธีการเหล่านี้

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ไม่ว่าจะเลือกใช้วิธีการวิจัยแบบใดก็ต้องทำให้มีคุณค่าอย่างเต็มที่ให้ได้ ผู้วิจัยต้องมีวิธีการประกันคุณภาพของข้อมูลที่รวบรวมได้ ความถูกต้องของการแปลผลและเสนอการแปลผลที่คงเส้นคงวาโดยมีข้อมูลเชิงประจักษ์ประกอบ นอกจากนี้คุณค่าของวิจัยเชิงปฏิบัติการอยู่ที่การตอบสนองระหว่างการปฏิบัติงาน มีการปรับเปลี่ยนจากเดิมที่ไม่ดีจนกระทั่ง

ดีขึ้นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาจากการทุ่มเทเวลาและพลังงาน ความริเริ่มสร้างสรรค์ และค้นพบว่าเมื่อใช้ทักษะและวิธีการดำเนินการทำนองเดียวกันนี้ จะก่อให้เกิดความพึงพอใจเดียวกันเสมอ

5.8 ความตรงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

แอนเดอร์สัน (Anderson : 1994) กำหนดเกณฑ์สำหรับการพิจารณาความตรงของวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

1) ความตรงด้านประชาธิปไตย (Democratic validity) เป็นความตรงที่เกี่ยวกับการได้ข้อมูลความเห็นหลาย ๆ ฝ่ายที่เป็นผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สิ่งสำคัญสำหรับนักวิจัย คือ ทำอย่างไรจึงจะแน่ใจได้ว่าความเห็นต่าง ๆ ของผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายได้รวบรวมอย่างครบถ้วนแล้วหรือไม่ ทางหนึ่งที่จะแน่ใจว่ามีความตรงด้านประชาธิปไตยในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการคือ ให้ผู้วิจัยร่วมมือกับผู้เข้าร่วมทุกฝ่ายที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ต้องมั่นใจว่าปัญหาจากบริบทเฉพาะ และการแก้ปัญหาใช้วิธีที่เหมาะสมกับบริบทนั้น ๆ คันทิงแฮม (Cunningham. 1983 : 20)

2) ความตรงด้านผลลัพธ์ (Outcome validity) เป็นความตรงที่ได้จากการลงมือทำโดยการคิดขึ้น แล้วนำไปสู่ผลสำเร็จของการแก้ปัญหา นั่นคือ เรื่องที่ศึกษามีความตรง คือ เรื่องที่นักวิจัยลงมือทำเพื่อแก้ปัญหา ขณะทำได้เรียนรู้บางอย่างและสามารถทำให้ดีขึ้นในวงจรถัดไปได้ เป็นเหตุให้ปัญหาที่เคยมีลดลงหรือหมดไป หรือเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

3) ความตรงด้านกระบวนการ (Process validity) เป็นความตรงที่ได้จากกระบวนการเกิดจากการขัดเกลาในระหว่างปฏิบัติงานวิจัย กล่าวคือ นักวิจัยเฝ้าสะท้อนถึงความเหมาะสมของเทคนิคการรวบรวมข้อมูลและปรับปรุงเปลี่ยน ยุทธวิธีการรวบรวมข้อมูลทุกโอกาสที่พบว่า ข้อมูลที่รวบรวมมานั้นยังไม่ตอบคำถามที่นักวิจัยกำหนดขึ้น

4) ความตรงด้านจัดประกายขยายผล (Catalytic validity) เกณฑ์ของความตรงด้านนี้คือ ต้องการผู้มีส่วนร่วมในเรื่องที่วิจัยลุกขึ้นมาลงมือทำวิจัย เมื่อมีความเข้าใจกลุ่มที่ศึกษามากขึ้น ก็จะเป็นผู้ชักชวนและดึงดูคนอื่นเข้ามาช่วยกันลงมือทำ เพื่อการเปลี่ยนแปลงในวงกว้างขึ้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีความตรงด้านจุดประกายขยายผลได้ ต่อเมื่องานวิจัยตั้งท่านและบุคคลอื่น ๆ ให้มาร่วมมือทำการเปลี่ยนแปลง

5) ความตรงด้านการพูดคุยถึงงานวิจัย (Dialogic validity) ความตรงที่ได้จากการพูดคุยหรือสนทนาอย่างมีวิจารณ์ญาณกับบุคคลอื่น ๆ เกี่ยวกับข้อค้นพบ และการนำไปใช้ที่ได้จากงานวิจัยของนักวิจัยด้วยกัน จากการศึกษาค้นคว้าของผู้สืบค้นที่สนใจงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ แล้วนำไปสู่การพูดคุยในเวทีเสวนาทางวิชาการ

วอลคอตต์ (Wolcott : 1994) กำหนดแนวทางในการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการให้มีความเที่ยงตรงดังนี้

1) พูดน้อยฟังมาก เมื่อมีการสัมภาษณ์หรือสนทนาแบบไม่เป็นทางการ ควรพูดน้อย ฟังมาก อดทนรอคำตอบ และซักไซ้ด้วยคำถามหลากหลาย เพื่อให้เกิดความกระจ่าง มีรายละเอียดมากขึ้นในประเด็นของสาระที่ต้องการได้ข้อมูล

2) บันทึกการสังเกตการณ์อย่างถูกต้อง ผู้วิจัยอาจมีความยากลำบากที่จะบันทึกสังเกตพร้อม ๆ กับการปฏิบัติ ควรบันทึกทันทีที่สามารถบันทึกได้ และใช้บันทึกเสียง หรือบันทึกวีดิทัศน์ช่วย เพื่อให้ได้ข้อมูลถูกต้องตามความจริงด้วย แต่นักวิจัยส่วนใหญ่ก็ยังฟังการบันทึกเพราะบันทึกสะท้อนความคิดและบันทึกเตือนความทรงจำไว้

3) เริ่มเขียนบันทึกตั้งแต่เนิ่น ๆ การเขียนบันทึกเรื่องแผนการปฏิบัติการหรือการสังเกต จะช่วยเป็นหลักฐานแก่นักวิจัยว่า ยังมีช่องว่างอะไรที่ต้องเติม เช่น จะถามอะไรอีกในวันถัดไปหรือต้องเพิ่มการสังเกตอะไรอีก

4) รายงานรายละเอียดทุกอย่างที่พบ ในการตอบคำถามวิจัยและผลของการแก้ปัญหา เรามักละเลยข้อมูลที่ขัดแย้งหรือตรงข้ามกัน ที่ถูกแล้วไม่ควรกลัวข้อมูลขัดแย้ง ควรจะติดตามและค้นหาคำอธิบายต่อไปเพื่อให้เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้น

5) เปิดเผยและตรงไปตรงมา นักวิจัยเปิดเผยและตรงไปตรงมาในงานของตนเองด้วยการเขียนบรรยายในรายงานวิจัยให้ชัดเจน เป็นการง่ายที่ใช้การบรรยายในการตรวจหาความตรงเปิดเผยและตรงไปตรงมายังให้โอกาสทำให้เกิดเหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นระหว่างวิจัยมีความชัดเจนซึ่งส่งผลถึงผลต่อการวิจัย

6) รับฟังความเห็นต่อรายงานวิจัยจากบุคคลอื่น ๆ รับฟังความคิดเห็นต่อรายงานวิจัยจากบุคคลอื่น ๆ จะช่วยตั้งคำถามเกี่ยวกับความถูกต้อง หรือชี้ที่จุดที่คลุมเครือเพื่อช่วยให้นักวิจัยปรับให้ถูกต้องหรือขยายความให้ชัดเจนขึ้น

7) เขียนรายงานถูกต้องชัดเจน เมื่อเขียนรายงานวิจัยเชิงปฏิบัติการเสร็จ นักวิจัยควรให้เพื่อนอ่านเพื่อค้นหาสิ่งที่ยังขัดแย้งในเนื้อความ เพราะคนนอกอ่านอาจเห็นได้ชัดกว่าเจ้าของเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากความถูกต้องเป็นสำคัญของความตรง

8) ความเชื่อมั่นของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ ความเชื่อมั่น (Reliability) หมายถึง ความคงเส้นคงวาของข้อมูลเมื่อเราวัดสิ่งที่ต้องการวัดซ้ำ ๆ ถ้าเราใช้เครื่องมือหรือแบบทดสอบเดียวกันวัดหลายครั้ง จะได้ผลอย่างเดียวกัน สำหรับวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง ข้อมูลมีลักษณะคงที่หรือลักษณะทำนองเดียวกันเมื่อใช้เทคนิคเดิมมากกว่าหนึ่งครั้ง หรือความสอดคล้องของข้อมูลจากผู้รวบรวมข้อมูลชุดเดียวกันอย่างน้อยสองคน หรือมากกว่าถือว่าข้อมูลที่ได้มีความเชื่อมั่น

5.9 การวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำเมื่อใด

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบ่งตามที่นิยมกันแบ่งได้ 2 แบบคือ

แบบที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล กระทำไปพร้อมกันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย กล่าวคือ ในการปฏิบัติแต่ละครั้งที่มีการรวบรวมข้อมูล นักวิจัยควรวิเคราะห์ข้อมูลให้เสร็จสิ้นก่อน การปฏิบัติครั้งต่อไป เพราะนักวิจัยจะได้นำข้อมูลที่ผู้เขียนแสดงความคิดเห็น นำไปใช้เพื่อการวางแผนและปรับแก้ในครั้งต่อไป หรือนำผลการแสดงความคิดเห็นที่สรุป รวบรวม ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลรายครั้ง เพื่อสรุปก่อนขึ้นการรายงานการวิจัย การเลือกใช้แบบที่ 1 ทำให้รู้ว่ครั้งต่อไป ควรเพิ่มเติมประเด็นข้อมูลอะไรบ้าง เพื่อจะได้เข้าใจ

นอกจากนี้ แอนเดอร์สัน (Anderson : 1994) ได้เสนอแนะให้หยุดรวบรวมและวิเคราะห์ ข้อมูลชั่วคราว และสะท้อนคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมมาก่อนที่จะรวบรวมข้อมูลในช่วงต่อไป เพื่อตรวจสอบว่ามีอะไรขาดหายไปบ้าง ข้อมูลต่าง ๆ ตอบคำถามของปัญหาวิจัย และคุ่มค่าที่จะหาคำตอบต่อไปหรือไม่ ต้องปรับเปลี่ยนเทคนิคการรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการช่วยพัฒนาเทคนิค ที่ถูกต้องและเหมาะสมทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แบบที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลหลังจากรวบรวมข้อมูลทุกอย่างเมื่อสิ้นสุด นักวิจัยประมวล ข้อมูลทั้งหมด และวิเคราะห์ตามลักษณะของข้อมูล การเลือกปฏิบัติแบบที่ 2 นี้ ถ้ามีการเก็บข้อมูล ย่อยหลายครั้ง แสดงว่ามีข้อมูลมากมายที่ต้องวิเคราะห์ ไม่ได้เน้นเพื่อนำผลการวิเคราะห์เขียน รายงานเท่านั้น เรายังได้ประโยชน์จากข้อมูลย่อยเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข

แบบที่ 1 เป็นแบบที่นิยมปฏิบัติมากกว่าแบบที่ 2 เนื่องจากโดยหน้าที่แล้วนักวิจัย จะรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง และนำผลที่ได้จากการสะท้อนการเก็บข้อมูลไป ปรับประเด็นข้อมูลในครั้งต่อ ๆ ไปได้เป็นอย่างดี ส่วนการรวบรวมผลของการวิเคราะห์ย่อย ช่วย นักวิจัยมองเห็นภาพรวมของการจัดทำรายงานการวิจัยได้ด้วย

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่อยู่ในรูปเนื้อความ คำพูด ข้อความ ปรัชญาการณณ์ พฤติกรรมที่ เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจึงมีลักษณะเรียกรวม ๆ ว่า การวิเคราะห์เนื้อหา (สุภางค์ จันทวานิช. 2539 : 147)

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คือการอ่านเอาเรื่อง การจับประเด็น จับใจความ จัดหมวดหมู่ และการจับความหมายจากข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ เนื้อหาที่จะวิเคราะห์ ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปเอกสารสิ่งพิมพ์เสมอไป อาจอยู่ในรูปอื่นได้ เช่น รูปภาพ การ์ตูน ละคร เพลง บทคำพูด คำกล่าว การสนทนา เป็นต้น (สุภางค์ จันทวานิช. 2539 : 147) ได้กล่าวถึง การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการที่สามารถช่วยวิเคราะห์ตัวสาระได้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์เนื้อหาที่มีวัตถุประสงค์ใหญ่ ๆ 3 ข้อด้วยกันคือ

1. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปข้อมูล
2. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์กันภายใน
3. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์กันภายนอก

การวิเคราะห์พิจารณาลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การพิจารณาจากสภาพทางกายภาพ เช่น จำนวนแผ่น (หน้า) ของการเขียน
2. การพิจารณาภาษา ได้แก่ การแจ่มชัด คำ หัวข้อประเด็น
3. การพิจารณาอ้างอิง เช่น จากวัตถุประสงค์ บุคคล การกระทำ
4. การพิจารณาจากโครงสร้าง ได้แก่ ทางด้านความรู้สึก ภาษาและความหมาย
5. การพิจารณาจากความหมาย อาศัยความหมายของภาษานำสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง

วิธีวิเคราะห์เนื้อหา มี 2 ขั้นตอน (อุทุมพร จารมาน. 2531 : 120) คือขั้นที่ 1 แปลภาษาเป็นข้อมูล และขั้นที่ 2 การแปลข้อมูลเป็นตัวเลข

ขั้นที่ 1 การแปลภาษาเป็นข้อมูล

การแปลภาษาเป็นข้อมูล โดยวิเคราะห์จับประเด็นที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาสาระให้ชัดเจนเสียก่อน แล้วแยกเนื้อหาออกเป็นส่วนย่อย ๆ ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น

- 1.1 แยกเป็นกลุ่มตามเนื้อหาหรือตัวแปร
- 1.2 แยกเป็นสาย เช่น เนื้อหาสาระเป็นข้อดี ข้อเสีย แต่ละสายแจงเป็นข้อย่อย
- 1.3 แยกเป็นวงกลมย่อย เนื้อหาสาระจัดพวกเดียวกันเป็นวงต่างพวกอยู่ต่างวง
- 1.4 แยกตามมิติ เช่น จัดกลุ่มตัวแปรความคิดสร้างสรรค์ตามชนิดของกิจกรรม

ขั้นที่ 2 การแปลข้อมูลเป็นตัวเลข

ภาษาเขียนเป็นข้อมูลหรือประเด็นต่าง ๆ ที่มักพบว่าการซ้ำของประเด็นต่าง ๆ ที่เขียนมาจากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มหนึ่ง เพราะมีความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่คล้ายกันร่วมกัน จึงแปลข้อมูลหรือประเด็นเป็นจำนวนนับ (ความถี่) ขั้นนี้ทำต่อจากขั้นที่ 1 ได้ และเกี่ยวข้องกับการจำแนกประเภทย่อยของแนวคิด และการกำหนดวิธีแจงนับ (สุภางค์ จันทวานิช. 2539 : 148)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

งานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง

พิมพ์ชนก ศันสนีย์ (2540 : 92) ศึกษาการรับรู้ของผู้บริโภคเกี่ยวกับคุณภาพของการบริการและความพึงพอใจ พบว่า เป็นผลลัพธ์ของการประเมินของผู้บริโภคที่มีต่อการบริการโดยขึ้นอยู่กับช่องว่างหรือความแตกต่างของการบริการที่คาดหวังและการบริการที่ได้รับ หากบริการที่ได้รับเป็นไปตามหรือสูงกว่าความคาดหวัง ผู้บริโภคก็จะเกิดความพึงพอใจและประเมินว่าการบริการนั้นมีคุณภาพสูง

จามะรี เชียงทอง (2541 : 126) ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์ ด้านผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่ “ถูกท่องเที่ยว” ผลกระทบการท่องเที่ยวเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยการผลักดันการเปลี่ยนแปลงจากแหล่งอื่นนับว่าน้อยมาก ในเชิงเศรษฐกิจ แม้รายได้ของคนเลี้ยงช้างในระหว่างงานช้างสุรินทร์จะไม่มากนัก แต่งานแสดงช้างทำให้ช้างสุรินทร์เป็นที่รู้จักทั่วไป ในเชิงสังคมวัฒนธรรม สังคมช่วยหรือกูด (คนเลี้ยงช้าง) มีแนวโน้ม “เปิด” มาตั้งแต่ก่อนท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เช่น ภาษาพูด (อีสาน / ไทยกลาง) บ้านเรือน การแต่งกาย อาหารการกิน และศาสนา (พุทธ) ซึ่งเข้ามาผสมผสานกับการนับถือผีแบบเดิม การท่องเที่ยวก็มีส่วนช่วยรื้อฟื้น ให้คนช่วย / กูด คิดค้นความเป็นอยู่ในอดีตของคนเพื่อสร้างความภูมิใจในความเป็นชนชาติกูด (มากกว่าช่วย - ซึ่งเป็นคำเรียกจากคนนอก) สรุปลงได้งานแสดงช้างสุรินทร์ได้กลายเป็น “ประเพณี” การปฏิบัติซึ่งถือเป็นหน้าเป็นตาของจังหวัด มีความคาดหวังว่างานช้างสุรินทร์ซึ่งมีการถ่ายทอดโทรทัศน์ไปทั่วประเทศจะเป็นเหมือนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จัก และเดินทางมาเยี่ยมชม ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น รายได้จากนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ ช้างก็ไม่จำเป็นต้องเดินทางเร่ร่อนอีก

ทับทิม สุวรรณประภา (2541 : 81) ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาว พบว่า ประชาชนบางส่วนไม่ได้ให้ความสนใจต่อสภาพของถ้ำมากนัก เพราะเป็นสิ่งที่มีความอยู่แต่เดิมจึงมีความคิดว่าปัญหาของถ้ำยังไม่รุนแรง แต่ในด้านของการพัฒนาและฟื้นฟูถ้ำเชียงดาวอยู่ในระดับต่ำ อาจเป็นเพราะประชาชนส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเป็นคนนำตะเกียงภายในถ้ำ อาจมองว่าหากมีการพัฒนาถ้ำเชียงดาวอาจมีการติดตั้งไฟฟ้าภายในถ้ำซึ่งอาจส่งผลกระทบต่องานที่ทำ หมายถึงทำให้ไม่มีงานทำก็เป็นได้ แต่ในเรื่องของความต้องการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาวอยู่ในระดับสูง เพราะประชาชนเห็นว่า ถ้าไม่มีการพัฒนา ก่อให้เกิดผลกระทบกับรายได้ทางเศรษฐกิจตกต่ำ

ธนากร ตีรภานนท์ (2541 : 78) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาป่าชุมชน พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการรวมแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวกับแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการประกอบการที่ยั่งยืน แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปมักไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรของชุมชน เช่น การพัฒนาป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของคนในท้องถิ่น จะเป็นกิจกรรมหนึ่งของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์และชุมชนสามารถควบคุมทิศทางของการพัฒนาได้โดยชุมชนเอง

วนิดา วิชัยประเสริฐกุล (2541 : 109) ศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมเมืองพัทยา โดยจำแนกเป็นผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม พบว่า ผลกระทบด้านบวก ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาที่ดิน สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การสร้างงานสร้างอาชีพ ทางสังคม ได้แก่ การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการศึกษา ส่วนผลกระทบทางด้านลบต่อทางกายภาพ ได้แก่ การพังทลายของ

ชายหาด น้ำเสีย ปัญหาขยะ การจราจรติดขัด การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างโดยขาดการควบคุม การขัดแย้งการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การกว้านซื้อที่ดิน ค่าครองชีพสูงขึ้น และสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ สถิติคดีอาญาสูงขึ้น

สมชาย สนั่นเมือง (2541 : 88) ได้ศึกษาเรื่อง ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่จะต้องมีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ทุกฝ่าย ดังนั้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกฝ่าย ได้แก่ นักท่องเที่ยว ประชาชนในชุมชน ผู้รับผิดชอบ และผู้ดำเนินการพัฒนา

นิพล เชื้อเมืองพาน (2542 : 60) ศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา วนอุทยานภูชี้ฟ้า จังหวัดเชียงราย พบว่า ภูชี้ฟ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โดดเด่นด้านรูปร่างธรณีวิทยาและพืชพรรณและมีชาวเขาเผ่าม้งอาศัยอยู่ แต่ยังคงขาดกระบวนการบริหารจัดการยังไม่มีมีการจัดอบรมความรู้แก่คนในท้องถิ่นและภาคเอกชน ขาดการสื่อความหมายรวมทั้งประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

ศุภย์วิชัยป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2542 : 75) ทำการศึกษาแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบชุมชนมีส่วนร่วม บริเวณเขานอจู้จี้ จังหวัดกระบี่ พบว่า กลยุทธ์การส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวที่ควรนำมาใช้ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการจัดการที่มีคุณภาพก่อให้เกิดสมดุลระหว่างปริมาณความต้องการและความสามารถในการรองรับของพื้นที่เป็นหลัก เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างปริมาณนักท่องเที่ยวและการรองรับของพื้นที่ และยังพบว่า การประชาสัมพันธ์ถือว่าเป็นกลยุทธ์หนึ่งในด้านการตลาด จะต้องมีการดำเนินการที่ก่อให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และต้องมีการตรวจสอบข้อมูลการท่องเที่ยวเป็นประจำเพื่อติดตามความเคลื่อนไหว ซึ่งจะได้นำมาประเมินผลและนำมาปรับปรุงแผนการตลาดของพื้นที่ต่อไป

อุทัย ทักษิณธรรม (2542 : 94) ศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษา หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านคีรีวงสามารถลดปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวในรูปแบบประเพณีนิยมบางเรื่องได้ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความประณีตทางศิลปะยังคงมีบางปัญหาที่คงอยู่ เช่น ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว การบุกรุกที่สาธารณะ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังหาข้อสรุปไม่ได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้และสัตว์ป่าได้จริงตามหลักการ จึงได้นำผลการศึกษาและปัญหามาเสนอในรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาดูแลสภาพแวดล้อมมากขึ้นต่อไป

มรุรส ปราบไพร่ (2543 : 110) ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและปัจจัยที่มีผลในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ชาวไทยทรงดำมีศักยภาพ

ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยศักยภาพชุมชน คือ การรวมกลุ่มทำงาน การมีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมและศักยภาพลักษณะภูมิประเทศ การคมนาคม วัฒนธรรม สิ่งปลูกสร้าง และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ส่วนปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพประกอบด้วย วัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็ง การพึ่งตนเองของชุมชนโดยอาศัยปัจจัยภายในชุมชนที่มีอาชีพและรายได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

นิรุรินทร์ ไฉ้พันธ์ (2544 : 68-73) ศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสูงเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษา มีศักยภาพปานกลาง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวมีศักยภาพต่ำ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทำให้การศึกษาการสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การนำเที่ยวการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ

บรรจบพร สุมนรัตน์กุล (2544 : 72) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว พบว่า 4 ด้าน คือ ด้านบรรยากาศ ด้านกายภาพ ด้านจิตใจ และด้านส่วนผสมทางการตลาด ด้านบรรยากาศ ประเภทที่พักแรมที่นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการมากที่สุด คือ แพพัก งานประเพณีที่นักท่องเที่ยวสนใจคือ งานสัปดาห์สะพานข้ามแม่น้ำแคว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวสนใจมากที่สุดคือ น้ำตกไทรโยค เหตุที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรีมากที่สุด คือ ความตั้งใจเดินทางมาเที่ยว ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจระดับมาก คือ เล่นน้ำตก ด้านส่วนผสมทางการตลาดพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นที่ให้ความสนใจในระดับมาก คือ ชื้อเสียง และความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว

สุชิน ศีลธรรม (2544 : 45) ศึกษาเรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวบ้านเกาะปากจั่น อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ควรใช้วิธีให้ชาวบ้านมาศึกษาอบรมก่อนเพื่อสร้างมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยว ส่วนประเพณีที่เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น ควรได้รับการฟื้นฟูเพื่อนำมาเป็นปัจจัยในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ จุดแข็งของชุมชนที่เชื่อมั่นในศาสนา เครื่องครัดประเพณี มีความสามัคคี เคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อมมั่นในบุคคลอาวุโสและจุดอ่อน คือ ขาดความรู้กระบวนการวิเคราะห์ที่ตกเป็นเหยื่อของบุคคลภายนอกในการปรับตัวทางเศรษฐกิจ ขาดสัมพันธที่ดีระหว่างผู้นำท้องถิ่น

วีระศักดิ์ อนัตมมงคล (2545 : 52) ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหมด จังหวัดพัทลุง พบว่าวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนตะโหมด มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพเป็นความสัมพันธ์ที่แยกจากกันไม่ได้ รูปแบบมาตรฐานการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นตำบลตะโหมดจึงเป็นเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรมและมิติทางด้านคุณค่าต่อการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ยั่งยืนต่อไป

ศิริพันธ์ สารมณฐี และคณะ (2546 : 68) ศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและพัฒนาระบบการจัดการด้านสุขภาพชุมชนน่ายู่ จังหวัดน่าน เป็นรูปแบบหนึ่งที่จะนำไปสู่การจัดระบบสุขภาพในชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม เนื่องจากชุมชนได้มีการทำวิสัยทัศน์ชุมชนมาก่อน แต่ชุมชนยังไม่เข้าใจหรืออาจไม่เห็นความสำคัญของวิสัยทัศน์ จึงจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแกนนำทุกกลุ่มในชุมชนภายใต้การจัดการกระบวนการของทีมสุขภาพและภาคีร่วมของเอกชน ใช้หลักสูตร 3 วัน 2 คืน มีการวิเคราะห์ส่วนที่ดี ปัญหา ส่วนขาดของแต่ละกลุ่มและของชุมชน โดยทำให้ชุมชนมองเห็นเหตุที่ทำให้การพัฒนาชุมชนล่าช้า ซึ่งมาจากการไม่สามัคคีกันภายในชุมชน มีการปรับความเข้าใจและแนวคิดร่วมกันกำหนดทิศทางการดำเนินการของชุมชน โดยมีการทบทวนวิสัยทัศน์อีกครั้งและปรับใหม่เป็น ชุมชนเข้มแข็ง มุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจพอเพียง

สิริวัฒนา ไจมา (2547 : 38) ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยพัฒนาควบคุมการวิจัยโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักโดยผ่านวิธีการต่างๆ คือ การประเมินแบบมีส่วนร่วมของชุมชน การประชุมกลุ่มย่อย ประชุมปฏิบัติการ การทัศนศึกษาและดูงาน การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ การฝึกปฏิบัติและประเมินตนเองจากประสบการณ์ที่ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพัฒนาวิธีการที่จะไปสู่ความยั่งยืน โดยศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กลางในประเด็นสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ รวมทั้งการจัดการมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนที่จะนำมารองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว และสรุปการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนให้เหมาะสมกับชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีประสบการณ์ก่อนการพัฒนาในการรับรู้ฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว แต่มีปัญหาเรื่องการจัดการ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง สิ่งที่ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม คือการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดีรวมทั้งการเข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

เฮเวนการ์ด และ ฟิลิปส์ เดียร์เดน (T.Hvenegaard; & Philip Dearden. 1998) ได้ศึกษาถึงความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวทั่วไป ในอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย โดยแบ่งนักท่องเที่ยวเป็น 5 กลุ่ม พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรมากกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีอายุและระดับการศึกษาที่มากกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นด้วย

ซินติกา (I.Sindiga. 1999) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ และการพัฒนาที่ยั่งยืน ในประเทศเคนยา พบว่า การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ มีส่วนช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่นำมาใช้ในการอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่มีความจำเป็นที่ต้องเป็นการพัฒนาในพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก หรือการเป็นเจ้าของกิจการการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกคาดหวังว่าจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในรูปแบบการพัฒนา ผลการศึกษายังพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเป็นเจ้าของในการจัดการ และในการมีบทบาทในทางธุรกิจการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

รอส และ วอล (S.Ross; & G.Wall. 2001) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับ Biogeographic เพื่อประยุกต์ใช้ในประเทศอินโดนีเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองสุราเวสี พบว่า ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของประเทศอินโดนีเซียมีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างมาก ซึ่งความสมบูรณ์ของระบบนิเวศนี้ถูกมองว่าเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจในพื้นที่ ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่นผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่กับระบบนิเวศ

โนเวียโน และซูบิจันโต (B.W.Noviano; & J.Subijanto. 2001) ได้ศึกษา แนวทางการผสมผสานการอนุรักษ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตอุทยานแห่งชาติโคโมโด ประเทศอินโดนีเซีย พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหมาะสมและเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการที่อุทยานแห่งชาติโคโมโด เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทางเลือกใหม่ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการอุทยานแห่งชาติ

ฮาร์ส (H.C. de Haas. 2002) ได้ศึกษาเรื่องความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก โดยเลือกเกาะ Niue ในแปซิฟิกใต้ พบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของ Niue มีความยั่งยืนเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมเท่านั้น ส่วนด้านเศรษฐกิจนั้นยังไม่เกิดความยั่งยืน เนื่องจาก Niue เป็นเกาะที่อยู่ห่างไกล ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงและมีเที่ยวบินจำกัด ดังนั้น ในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องชักจูงนักท่องเที่ยวที่มีรายได้สูงให้เดินทางมาท่องเที่ยว ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต้องให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และต้องพยายามรักษาสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

กู และ เจียงชุนเชียน (L.Gu; & Jiang ChunQian. 2002) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเมืองซีเจียง (Zhejiang) ประเทศจีน พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เห็นได้เด่นชัด ได้แก่ รายได้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น การสร้างงานในชุมชนท้องถิ่น การขยายตลาดสำหรับพืชผลทางการเกษตร การเพิ่มขึ้นของผลงานทางวัฒนธรรมในชุมชน และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

วินเซนต์ และ ทอมป์สัน (V.Vincent; & W.Thompson. 2002) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินชุมชนในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะเกิดความยั่งยืนได้ เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการวางแผนและพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผู้นำชุมชนพัฒนาและสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะของการเป็นแหล่งรายได้ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน

ฮาว และคณะ (J Hao; et.al. 2003) ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบการประมาณการณ์นักท่องเที่ยวจากตลาดหลักที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า ตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว ได้แก่ รายได้ ค่าใช้จ่ายระหว่างการท่องเที่ยวและอัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราและจำนวนห้องพัก นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการขายและความไม่แน่นอนทางการเมืองส่งผลต่อการเลือกเดินทางเช่นกัน

โดยสรุปพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่าง ๆ ในระบบนิเวศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์ประกอบพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็มีลักษณะเหมือนกับการท่องเที่ยวประเภทอื่นก็คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) นอกจากนั้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องประกอบด้วย การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะของสิ่งแวดล้อมศึกษา และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระหว่างนักทอ่งเที่ยวชาวต่างประเทศ ประชาชนในท้องถิ่น ผู้ดำเนินกิจกรรม และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน และพัฒนาแผนในการปฏิบัติงานควบคู่ไปกับผู้วิจัย ซึ่งเกิดจากฐานความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้ เกิดขึ้นจากการวางแผนและปฏิบัติการร่วมกันภายใต้กรอบความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักการของเคมมิสและแมกทากาด หรือวงจรบันไดเวียน ที่ประกอบด้วย การวางแผน ลงมือปฏิบัติ สังเกตผลที่ได้ และนำไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อลงมือปฏิบัติใหม่ในวงจรถัดไปหมุนเวียนเช่นนี้เรื่อยไป เพื่อให้ได้โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำที่สมบูรณ์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ตามขั้นตอนกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบบันไดเวียน (Spiral of Steps) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflection) หรือ PAOR มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นวางแผน** เป็นขั้นที่ผู้วิจัยต้องวางแผนการท่องเที่ยวก่อนที่จะปฏิบัติจริง โดยกำหนดกิจกรรม ผู้ที่รับผิดชอบงาน วัน เวลา และสถานที่ท่องเที่ยว ดำเนินการดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.2 สืบหาพื้นที่และศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยวที่จะจัดกิจกรรมตามแผนที่วางไว้

1.3 เลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ได้ศึกษามาในเบื้องต้น

แล้วนำจัดลำดับกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับวัน เวลา สถานที่ และกำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวตามแผนที่วางไว้

1.4 กำหนดตารางโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำตามเส้นทางแม่น้ำแควน้อย

2. **ขั้นปฏิบัติตามแผน** เป็นขั้นตอน ชักซ้อมความเข้าใจของผู้ปฏิบัติกิจกรรมท่องเที่ยว และผู้มีหน้าที่รับผิดชอบให้ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ดำเนินการดังนี้

2.1 ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.2 ชี้แจง ทำความเข้าใจในขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมตามโปรแกรมการท่องเที่ยว กับผู้ดำเนินกิจกรรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง

2.3 ปฏิบัติตามโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้

3. **ขั้นสังเกต** ผู้วิจัยสังเกต ติดตาม ตรวจสอบ ลำดับการปฏิบัติกิจกรรมในทุกขั้นตอน ตามกระบวนการของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้ ดำเนินการดังนี้

3.1 ตรวจสอบขั้นตอนการดำเนินการที่จะปฏิบัติตามโปรแกรมที่วางไว้

3.1.1 ลำดับการปฏิบัติกิจกรรม

3.1.2 เวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม

3.1.3 ความพร้อมของอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรม

3.1.4 ผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม

3.1.5 ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติกิจกรรม

3.2 สังเกตพฤติกรรมของผู้ที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมดังนี้

3.2.1 ผู้ดำเนินกิจกรรม

3.2.2 นักท่องเที่ยว

3.2.3 ประชาชนในท้องถิ่น

3.2.4 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.3 สภาพเหตุการณ์ทั่วไป

4. **ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ** ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ ประเมินผล ปรับปรุงและแก้ไข เพื่อวางแผนในขั้นต่อไป ดำเนินการดังนี้

4.1 นำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์ สรุปประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

4.2 จัดประชุมกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน

4.3 นำข้อมูลที่ได้ไปปรับแผนการท่องเที่ยว แล้วนำไปดำเนินการในขั้นต่อไป

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 3 รอบ แล้วจึงสรุปเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยว ทางน้ำที่สมบูรณ์

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 กลุ่มดังนี้

2.1 ผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ดำเนินธุรกิจและให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในการ ล่องเรืออาร์วี ริเวอร์แคว ทุกคน รวม 12 คน

2.2 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่ใช้บริการเรืออาร์วี ริเวอร์แคว ในช่วงเวลาการเก็บข้อมูล โดยจะทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทุกคนที่มาใช้บริการในแต่ละรอบตามแผนที่ได้วางไว้ใน 3 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน โดยสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างของแต่ละรอบจะไม่ซ้ำกัน จำนวน 3 รอบ รวม 60 คน

2.3 ประชาชนในท้องถิ่นที่อยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ ของเส้นทางล่องเรืออาร์วี ริเวอร์แคว จำนวน 10 แหล่ง ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 77 คน

2.4 เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ที่อยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ ของเส้นทางล่องเรืออาร์วี ริเวอร์แคว ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 52 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ นำเครื่องมือไปใช้เก็บข้อมูลในภาคสนาม โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย

3.1 แบบตรวจสอบทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Resource audit) ผู้วิจัยใช้แบบตรวจสอบที่ทางสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ร่วมมือกับ Oxford Brooks University ประเทศอังกฤษ ประกอบกับข้อมูลจากนิตยสารการท่องเที่ยว ข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และข้อมูลจากการสอบถามประชาชนในท้องถิ่น ร่วมกับแบบตรวจสอบทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้หลักในการประเมิน 5 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1 การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความยากง่ายในการเข้าถึง สภาพของเส้นทางในการเดินทาง ป้ายบอกเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว สิ่งที่ยืนยันว่ามาถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยในการเดินทาง และการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

3.1.2 สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ห้องสุขา ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น

3.1.3 การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ป้ายข้อมูลโบราณสถาน การให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อต้นไม้ในแหล่งท่องเที่ยว ป้ายจัดนิทรรศการ ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน การสร้างจิตสำนึกและให้การศึกษาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.1.4 สิ่งที่น่าสนใจในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ เช่น มีอะไรที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชม หรือมีสิ่งดึงดูดใจอยู่ในรูปแบบไหน

3.1.5 ศูนย์บริการข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การให้บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว การมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอธิบาย หรือเอกสารสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลและสังเกตแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับผู้ประเมินแหล่งท่องเที่ยว 3 คน

3.2 โปรแกรมการท่องเที่ยงทางน้ำ สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิดการจัดการท่องเที่ยงเชิงนิเวศและการท่องเที่ยงอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม เวลา สถานที่ และผู้รับผิดชอบในทุกกิจกรรม

เมื่อผู้วิจัยได้ตารางโปรแกรมการท่องเที่ยงแล้วเสนอให้คณะกรรมการควบคุมปริญญาโทและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และพิจารณาความเหมาะสมของสำนวนภาษา การใช้ถ้อยคำ (Wording) จากนั้นนำไปปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำ

3.3 แบบบันทึกการสังเกต การปฏิบัติกิจกรรมและพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม เป็นแบบสังเกตที่มีลำดับกิจกรรมตามโปรแกรมการท่องเที่ยงกำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นการสังเกตเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม รวมทั้งสังเกตการมีส่วนร่วมของประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยง

3.4 แบบสอบถามนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เป็นแบบสอบถามภาษาอังกฤษ แบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 : เป็นคำถามที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 : เป็นแบบสอบถามความพึงพอใจในการใช้บริการเรืออาร์วี ริเวอร์แคว มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ และข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 : เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยงที่อยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยง มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ

3.5 แบบสอบถามประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อศึกษาความคิดเห็นเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยงที่มีต่อชุมชน แบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 : เป็นคำถามที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ และสถานภาพในชุมชน ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 : เป็นข้อคำถามความคิดเห็นเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยงที่มีต่อคนในชุมชน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ

ตอนที่ 3 : เป็นข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

เมื่อผู้วิจัยได้แบบสอบถามแล้ว เสนอต่อคณะกรรมการควบคุมปริญญาโท ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และความเหมาะสมของ สำนวนภาษา การใช้ถ้อยคำ (Wording) นำไปปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำ นำแบบสอบถาม ที่แก้ไขข้อบกพร่องเรียบร้อยแล้วมาจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตัวเอง โดยให้การสังเกตควบคุมไปกับการปฏิบัติงานตามโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ได้วางแผนไว้ และดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขออนุญาตและ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งอยู่ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวของเรืออาร์วี ริเวอร์แคว และจังหวัดกาญจนบุรี
2. ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมของเรืออาร์วี ริเวอร์แคว เพื่อดำเนินการตามแผนที่วางไว้ใน โปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม
3. ผู้วิจัยใช้แบบสังเกต สังเกตพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยว ตามแผนที่ได้วางไว้ในแต่ละด้านของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มในขณะที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ร่วมกับผู้ดำเนินกิจกรรม
4. ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม และดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม คืนด้วยตนเอง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ กลุ่มประชาชนและ เจ้าหน้าที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
5. ประชุมกลุ่ม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ในแต่ละรอบของการปฏิบัติมาทำการประชุมกลุ่ม เพื่อสรุปความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่ได้จากการประชุม นำไปปรับแผนการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อให้ได้ แผนการท่องเที่ยวที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามลักษณะ ของข้อมูลในแต่ละด้าน และดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่เก็บข้อมูลแล้วมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ และให้คะแนน ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้
2. นำข้อมูลที่ได้มาประเมินผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) และใช้ตารางแจกแจงความถี่แสดงผลเป็นค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

3. แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า มีข้อความให้แสดงความคิดเห็น ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้	4	คะแนน
มาก	ให้	3	คะแนน
ปานกลาง	ให้	2	คะแนน
น้อย	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์การแปลผลในการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับระดับความพึงพอใจและระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ประชาชน และเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดเกณฑ์เป็น 3 ระดับ ด้วยวิธีการหาความแตกต่างระหว่างชั้นคำนวณได้จากสูตร ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับชั้น}} = \frac{4 - 1}{3} = 1$$

เกณฑ์การแปลผลการประเมินระดับความพึงพอใจและระดับความคิดเห็นในแบบสอบถาม มีความแตกต่างระหว่างชั้นเท่ากับ 1 ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	ระดับการประเมิน
1.00 – 2.00	พึงพอใจน้อย
2.01 – 3.00	พึงพอใจปานกลาง
3.01 – 4.00	พึงพอใจมาก

นำเสนอผลของข้อมูลเป็นตารางประกอบการอธิบาย เพื่อให้การพรรณนาข้อมูล มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

สำหรับคำถามปลายเปิด หรือคำถามที่ให้แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และการสังเกตกับการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปเป็นสาระสำคัญจากเนื้อความ คำพูด ข้อความ ปรากฏการณ์ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติกิจกรรม นำมาสรุปโดยแยกข้อมูลเป็นกลุ่มตามเนื้อหา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการเชิงพัฒนาแบบ PAOR เพื่อพัฒนาโปรแกรมการ
ท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ผลการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. ผลการสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
2. ผลการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ
3. ผลการประเมินโปรแกรม

มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน

1.1 ผลการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืน

1.1.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

- เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม
- มีการจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม
- ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ในการท่องเที่ยว
- นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ

1.1.2 แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

- ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ในการท่องเที่ยว
- ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
- ดำเนินการภายในขอบเขตความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว
- เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว
- มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1.2 นำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากำหนด
กรอบวัตถุประสงค์และกิจกรรมของโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

- เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม
- มีการจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ในขอบเขตความสามารถของแหล่ง

ท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

- มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นคุณค่าและความเป็น
เอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

- ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ในการท่องเที่ยว
- นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยวและการบริการท่องเที่ยว

1.3 ผลการสำรวจพื้นที่และประเมินศักยภาพความพร้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ในการสำรวจพื้นที่และประเมินศักยภาพความพร้อมในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละด้าน มีผู้ประเมิน 3 คน คือ ผู้ดำเนินกิจกรรม คนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง และผู้วิจัย ได้ผลดังตาราง 1

ตาราง 1 ผลการสำรวจตรวจสอบความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว	การเดินทาง เข้าถึง	สิ่งอำนวยความสะดวก	การสื่อ ความ หมาย	สิ่ง ที่น่าสนใจ	ศูนย์ บริการ ข้อมูล
1.วัดถ้ำเขาปูน	√√√	√XX	XXX	√XX	XXX
2.สวนหิน	√XX	XXX	XXX	√XX	XXX
3.ปราสาทเมืองสิงห์	√√√	√√√	√√√	√√√	√√X
4.นั่งรถไฟไปถ้ำกระแซ	√√√	√√√	√√X	√√√	√√X
5.ปางช้าง	√√√	√√√	√√X	√√√	√√√
6.ริโซเทลแก่งละว้า	√√√	√√√	√√√	√√√	√√√
7.ถ้ำละว้า	√√√	√√√	√√√	√√√	√√X
8.โรงเรียนแม่ให้น้อย	√√√	√√√	√√√	√√√	√√X
9.ช่องเขาขาด	√√√	√√√	√√√	√√√	√√√
10.น้ำตกไทรโยค	√√√	√√√	√√√	√√√	√√√

หมายเหตุ √ หมายถึง ผ่านเกณฑ์
 X หมายถึง ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 1 แสดงว่า วัดถ้ำเขาปูนและสวนหินผู้ประเมินทั้ง 3 คน มีความเห็นสอดคล้องกันว่าไม่ผ่าน ส่วนแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ไปจนถึงน้ำตกไทรโยค ผู้ประเมินมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันทั้ง 3 คน เห็นสมควรว่าผ่าน เนื่องจากมีความพร้อมครบทั้ง 5 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) วัดถ้ำเขาปูน (Khao Poon)

วัดถ้ำเขาปูน มีสิ่งที่น่าสนใจ และเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ คือ แต่เดิมภายในถ้ำเขาปูนเคยเป็นหลุมหลบภัยของเชลยศึกที่ก่อสร้างทางรถไฟในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ปัจจุบันวัดถ้ำเขาปูนก็ได้อนุรักษ์ไว้ และมีจุดชมวิวที่สวยงามอยู่ริมแม่น้ำแควน้อยให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพเป็นที่ระลึก

ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากเป็นอยู่ภายในวัดมีเพียงห้องสุขา สำหรับศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวจะเป็นในลักษณะของเจ้าหน้าที่ของวัดที่คอยเก็บค่าบัตรเข้าชมถ้ำเขาปูน คนละ 20 บาท แม้ว่าจะสามารถเดินทางเข้าถึงได้ทั้งทางบกและทางน้ำ แต่ปริมาณนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมไม่มากนัก ส่วนมากจะเป็นนักท่องเที่ยวที่ผ่านมากับแพท่องเที่ยวแล้วแวะจอดเยี่ยมชมทำบุญไว้พระสังกัจจายน์ ซึ่งน่าจะมาจากขาดการประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทางบกมีป้ายบอกเส้นทางอย่างชัดเจน สิ่งที่บ่งชี้ว่ามาถึงแหล่งท่องเที่ยวทางบก คือ เป็นเนินเขาขึ้นมาก่อนถึงทางเข้าก็จะมีป้ายขนาดใหญ่เขียนชื่อวัดถ้ำเขาปูน ส่วนทางน้ำให้สังเกตพระสังกัจจายน์องค์ใหญ่ที่ตั้งอยู่บนหน้าผาริมแม่น้ำแควน้อย การสื่อความหมาย มีป้ายข้อมูลบอกเส้นทางเดินไปยังถ้ำเขาปูนซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับองค์พระสังกัจจายน์ แต่ไม่มีเอกสารเกี่ยวกับวัดถ้ำเขาปูน

2) สวนหิน (Stone Garden)

ตั้งอยู่ที่ทุ่งนาคราช ตำบลหนองหญ้า อำเภอมะนัง ในบริเวณวิทยาลัยเกษตรกรรม มีเนื้อที่ 600 ไร่ ประชาชนทั่วไปเรียกวสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ว่า “สวนหิน” หรือ “อุทยานหิน” เพราะสิ่งที่น่าสนใจของที่นี่ คือหินงอกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่อยู่เรียงรายอย่างเป็นระเบียบบนเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ และมีลักษณะของหินคล้ายรูปสัตว์นานาชนิด

การเดินทางไปสวนหิน เส้นทางที่ใกล้ที่สุด คือเดินทางจากศาลหลักเมือง ชำมแพขนานยนต์ไปยังฝั่งตรงข้าม เดินทางผ่านสุสานเขาช่องไก่ ถ้ำเขาปูน และวิทยาลัยเกษตรกรรมกาญจนบุรี ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร อีกเส้นทางหนึ่งไปตามถนนแสงชูโต ผ่านสุสานสัมพันธมิตรถึงสามแยกแก่งเสี้ยนเลี้ยวซ้าย ผ่านสะพานข้ามแม่น้ำแควใหญ่ ไปตามเส้นทางวัดถ้ำเขาปูนจะถึงบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ระยะทาง 21 กิโลเมตร

การสื่อความหมาย มีเพียงป้ายบอกข้อมูลเกี่ยวกับสวนหิน ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับป้ายตรงทางเข้าที่ทำด้วยหินซึ่งสลักเป็นคำว่า “สวนหิน” และสิ่งอำนวยความสะดวก มีเพียงห้องสุขาแต่ไม่สามารถให้บริการได้

ภาพประกอบ 4 สวนหิน หรือ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

3) อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ (Muang Sing Historical Park) หรือที่นิยมเรียกว่า “ปราสาทเมืองสิงห์”

สิ่งที่น่าสนใจของที่นี่สำหรับนักท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นโบราณสถานที่มีศิลปะการก่อสร้างอิทธิพลของขอมแบบบายนในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ยุคลพบุรีตอนปลายประมาณพุทธศตวรรษที่ 16-18 ตัวปราสาทล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลง มีคูน้ำและแนวคันดินเป็นชั้น ๆ ถึง 7 ชั้น กำแพงเมืองโบราณรูปสี่เหลี่ยม มีเนื้อที่ 800 ไร่ มีโบราณสถานอยู่กลางเมือง 2 แห่ง ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระนางปรัชญาปารมิตาอยู่บนแท่นฐาน นอกจากนั้นด้านที่ติดกับแม่น้ำแควน้อย พบโครงกระดูกมนุษย์สมัยโลหะ จำนวน 2 โครงกระดูก

เมื่อเดินทางมาถึงที่นี่แล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถเดินทางไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านเก่าใต้ซึ่งอยู่ห่างกับปราสาทเมืองสิงห์ 7 กิโลเมตร หรือห่างจากตัวเมืองกาญจนบุรี 43 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางสาย 323 กาญจนบุรี – ไทรโยค กิโลเมตรที่ 15 จะมีทางแยกเข้าปราสาทเมืองสิงห์อีก 7 กิโลเมตร เปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 09.00 – 16.30 น. ค่าเข้าชมคนไทย 10 บาท คนต่างชาติ 40 บาท

ปราสาทเมืองสิงห์เป็นโบราณสถาน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบริมแม่น้ำแควน้อยฝั่งตะวันออก เขตบ้านปากกิโลน หมู่ที่ 1 ตำบลสิงห์ เป็นโบราณสถานที่มีการก่อสร้างศาสนสถานตามความเชื่อของพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมเขมร เป็นแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ที่สำคัญและได้รับการเปิดเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ เมื่อ 3 เมษายน พ.ศ. 2535

มีความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับที่ดีมาก เช่น ห้องสุขา ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งมีการก่อสร้างที่กลมกลืนกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

การสื่อความหมาย เช่น มีป้ายให้ข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน ป้ายบอกชื่อต้นไม้ในแหล่งท่องเที่ยว ทุกป้ายยังคงอยู่ในสภาพที่ดีและสื่อความหมายโดยใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการข้อมูลกับนักท่องเที่ยวอยู่ในพิพิธภัณฑ์ และมีการแจกเอกสารสิ่งพิมพ์สองภาษาเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่ป้อมจำหน่ายบัตรตรงทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 5 อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์

ภาพประกอบ 6

สิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพิพิธภัณฑ์ปราสาทเมืองสิงห์

ภาพประกอบ 7 หลุมขุดค้นโครงกระดูก

4) โค้งมรณะ (The Death Railway) และถ้ำกระแซ

ทางรถไฟสายธนบุรี - น้ำตก เริ่มต้นจากสถานีหนองปลาตุก อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ผ่านเข้ากาญจนบุรีข้ามแม่น้ำแควใหญ่ไปทางทิศตะวันตก ผ่านด่านเจดีย์สามองค์ จนถึงปลายทางที่เมืองตันปือชยัต (Thanbyuzayat) ประเทศเมียนมาร์ สร้างขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยใช้แรงงานเชลยศึกของสัมพันธมิตรที่กองทัพญี่ปุ่นเกณฑ์มา เพื่อใช้เป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ผ่านพม่า อยู่ห่างตัวเมืองกาญจนบุรีประมาณ 55 กิโลเมตร ทางรถไฟสายมรณะมีความยาวจากสถานีหนองปลาตุก ถึงสถานีตันปือชยัต รวม 415 กิโลเมตร เป็นทางรถไฟอยู่ในเขตประเทศไทยประมาณ 303.95 กิโลเมตรและอยู่ในเขตพม่า 111.05 กิโลเมตร

ปัจจุบันเส้นทางนี้ไปสุดปลายทางที่บ้านท่าเสาหรือสถานีน้ำตก ระยะห่างจากสถานีกาญจนบุรีถึงสถานีน้ำตก เป็นระยะทางประมาณ 77 กิโลเมตร การรถไฟแห่งประเทศไทยเปิดเดินรถบนเส้นทางสายนี้ทุกวันและจัดรถไฟขบวนพิเศษสายกรุงเทพ ฯ - น้ำตก ทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ และวันหยุดราชการ

จุดที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาก คือ ช่วงสะพานข้ามแม่น้ำแคว และช่วงโค้งมรณะหรือถ้ำกระแซ ซึ่งเป็นสะพานโค้งเลียบแม่น้ำแควน้อย ยาวประมาณ 400 เมตร เป็นเส้นทางที่ผ่านภูเขาและป่าไม้ โดยเฉพาะช่วงที่เป็นสะพานโค้งถ้ำกระแซ มีความงดงามมาก เพราะเป็นเส้นทางที่สร้างหลบภูเขาเลียบตามความโค้งของแม่น้ำแควน้อย ทางรถไฟสายนี้นับเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดกาญจนบุรี ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ ตัวถ้ำอยู่ติดกับทางรถไฟสายมรณะ (ปัจจุบันสิ้นสุดที่สถานีน้ำตก) และอยู่ติดกับแม่น้ำแควน้อย ซึ่งเป็นบริเวณที่มีทิวทัศน์งดงาม ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ตำบลลุ่มสุ่ม มีความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับมาก เช่น ห้องสุขา ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งเป็นของคนในท้องถิ่นทั้งหมด

ภาพประกอบ 8
สถานีรถไฟท่ากิเลน

ภาพประกอบ 9
ทางรถไฟสายมรณะ

5) ปางช้าง

“ปางช้างไทรโยค การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและ ช้างชมป่าธรรมชาติ
ล่องแพจังหวัดกาญจนบุรี”

ปางช้างไทรโยคแห่งนี้ได้รับรางวัลปางช้างดีเด่น ช้างโชว์ได้รับรางวัลช้างแสนรู้อันดับหนึ่ง มีทั้งช้างใหญ่และช้างน้อยเกิดใหม่มากที่สุด เป็นปางช้างที่ใหญ่ที่สุดในกาญจนบุรี มีธรรมชาติสวยงามอยู่ติดริมแม่น้ำแควน้อย ช้างของที่นี่ถูกคัดเลือกให้ถ่ายทำภาพยนตร์ ละคร ที่วีหลายเรื่อง

ปางช้างไทรโยค เต็มไปด้วยความร่มรื่นของต้นไม้อย่างมากมาย มีการปรับแต่งภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับธรรมชาติริมแม่น้ำแควน้อย สิ่งที่น่าสนใจของที่นี่ นอกจากการแสดงความสามารถของช้างน้อยแสนรู้ การนั่งช้างชมธรรมชาติ ลุยป่า ลุยน้ำ ล่องแพไม้ไผ่ลำนน้ำแควน้อย เรียนใบขี้ช้าง ยังมีอีกหลายกิจกรรมที่น่าสนใจและมีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งเห็นได้จากการให้ความสำคัญในการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และได้รับรางวัลจากชมรมอนุรักษ์ช้างและการท่องเที่ยวกาญจนบุรี

การเดินทางจากกาญจนบุรีถึงปางช้าง ประมาณ 50 กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 323 สายกาญจนบุรี – ทองผาภูมิ ถึงหลักกิโลเมตรที่ 29 สังเกตเห็น สภ.อ.ไทรโยค แล้วเลี้ยวซ้าย พอข้ามทางรถไฟให้เลี้ยวซ้าย และเลี้ยวขวาอีกครั้งตรงทางไปด่านบ้องตี้ ที่นี่พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกและให้บริการทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ

ภาพประกอบ 10 ป้ายสื่อความหมายกิจกรรมที่ปางช้าง

ภาพประกอบ 11 กิจกรรมที่ปางช้าง

6) ถ้ำละว้า (Lawa Cave)

ถ้ำละว้าตั้งอยู่ริมแม่น้ำแควน้อยฝั่งตะวันตกในเขตบ้านแก่งละว้า หมู่ที่ 5 ตำบลวังกระแจะ สิ่งที่น่าสนใจ คือ เป็นแหล่งที่พบหลักฐานมนุษย์ในสมัยหินเก่าของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ถ้ำละว้าเป็นถ้ำขนาดใหญ่ซึ่งเต็มไปด้วยหินงอกหินย้อยรูปแบบต่างๆ กันสวยงามมาก ค้นพบโดยนายผิน ดอกเข็ม เมื่อปี พ.ศ. 2496 ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำแควน้อย คนละด้านกับทางรถยนต์ ห่างจากริมน้ำขึ้นไปบนเขาประมาณ 50 เมตร ภายในถ้ำกว้างขวางใหญ่โตมาก แบ่งเป็นห้อง เช่น ห้องท้องพระโรง ห้องดนตรี ห้องม่าน ซึ่งแต่ละห้องมีหินงอกหินย้อยที่มีรูปทรงแตกต่างกันออกไป บ้างเหมือนม่านโรงละคร บ้างมีประกายระยิบระยับราวกับโรยด้วยกากเพชร นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยเรือเช่าเหมาลำจากท่าเรือปากแซง และควรเข้าชมก่อนเวลา 17.00 น.

มีสิ่งอำนวยความสะดวกตั้งอยู่บริเวณป้อมจำหน่ายบัตร คือห้องสุขา ส่วนร้านอาหารของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม อยู่ห่างจากป้อมไปทางซ้ายมือประมาณ 200 เมตร มีการสื่อความหมายภายนอกถ้ำ เช่น มีป้ายให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกำเนิดหินงอกหินย้อย ชื่อต้นไม้ที่อยู่ในบริเวณอุทยาน ฯ ป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจซึ่งอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับถ้ำละว้า มีเอกสารสิ่งพิมพ์ คู่มือให้กับนักท่องเที่ยวอยู่ที่ป้อมจำหน่ายบัตรและใช้สองภาษาในการสื่อภาษา

ภาพประกอบ 12 บริเวณทางเข้าถ้ำละว้าและการแสดงรำมอญ

7) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย

เป็นโรงเรียนที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายในโรงเรียนเต็มไปด้วยโครงการในพระราชดำริ เช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารอาหารไอโอดีน โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา เช่น การสอนคอมพิวเตอร์ หรือแม้แต่การนำนักท่องเที่ยวจากที่เรือไปช่วยสอนภาษาอังกฤษให้กับนักเรียนที่นี้ ช่วยซื้องานประดิษฐ์ที่เป็นฝีมือของนักเรียน และช่วยสมทบทุนในการซื้ออุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียน การสอนหรือแม้แต่ร่วมให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัย แม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ โครงการฝึกอาชีพ เช่น ห้องฝึกอาชีพตัดผม การทำดอกไม้ ฝึเสื่อจากถุงน่องเพื่อเป็นการหารายได้พิเศษได้ด้วยตัวเอง โครงการส่งเสริมสหกรณ์ซึ่งให้นักเรียนเป็นคณะกรรมการจัดการเอง และโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีการสื่อความหมาย เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื้อต้นไม้ภายในโรงเรียนป่าไม้ จิตนิทรรศการต่างๆ ที่ช่วยสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน

ภาพประกอบ 13

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย

8) ช่องเขาขาด (Hellfire Pass) หรือช่องไฟนรก และพิพิธภัณฑสถานช่องเขาขาด

เป็นส่วนหนึ่งของทางรถไฟสายมรณะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลท่าเสา การเดินทางใช้เส้นทางสายไทรโยค - ทองผาภูมิ ถึงหลักกิโลเมตรที่ 66 มีทางแยกซ้ายไปช่องเขาขาด 500 เมตร สิ่งที่น่าสนใจ คือ ช่องเขาขาดเป็นภูเขาที่ถูกตัดเป็นช่อง เพื่อสร้างทางรถไฟในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจุบันมีร่องรอยของทางรถไฟปรากฏอยู่เป็นส่วนหนึ่งของทางรถไฟสายมรณะที่เชลยศึกได้ตัดเจาะภูเขาหินให้เป็นช่องทางที่รถไฟผ่านได้ ด้วยมืออันปราศจากเครื่องมืออันทันสมัย ซึ่งการก่อสร้างเป็นไปอย่างโหดร้าย และมีเชลยศึกเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เนื่องจากอากาศหนาวเย็นและโรคหิวขาดโรค เหตุการณ์ครั้งนี้ได้มีเชลยศึกผู้รอดชีวิตชาวออสเตรเลีย และญาติพี่น้องเชลยศึกผู้เสียชีวิต เดินทางมาเยือนเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์นี้ ในวันที่ 26 เมษายน ของทุกปี จึงเรียกวันนี้ว่า "แอนแซกเดย์" (Anzac day) โดยมีเซอร์ เอ็ดเวิร์ด ดันลอป อดีตผู้บัญชาการค่ายหินตกเป็นประธานในพิธี จนต่อมาท่านได้ถึงแก่กรรมลง

ที่นี่มีทางเดินลงไปชมช่องทางรถไฟแห่งความทรงจำนี้ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 66 ในพื้นที่กรป.กลางห่างจากตัวเมืองกาญจนบุรีประมาณ 80 กิโลเมตร ในปี พ.ศ.2540 รัฐบาลออสเตรเลียได้สนับสนุนมอบทุนให้กับสมาคมหอการค้าไทย-ออสเตรเลีย ให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำ และในวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2541 ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี จอห์น โฮเวิร์ด เดินทางมาเปิดพิพิธภัณฑสถาน ภายในอาคารจัดแสดงมินิเธียเตอร์เรื่องราวที่เกิดขึ้นในระหว่างการสร้างทางรถไฟ และรวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ภาพจำลองเหตุการณ์ แผนที่ วัสดุสิ่งของเครื่องใช้ระหว่างการสร้างทางรถไฟ เพื่อเป็นการระลึกถึงเหตุการณ์ของสงคราม พิพิธภัณฑสถานนี้เปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 09.00 –16.00 น. โดยไม่เสียค่าเข้าชม

มีความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับที่ดี เช่น ห้องสุขา ร้านขายของที่ระลึก ลานจอดรถ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม และมีการสื่อความหมาย เช่น ป้ายให้ข้อมูลอยู่ในสภาพที่ดี และมีความคงทนต่อการใช้งาน และหากนักท่องเที่ยวไม่มีภาคีให้ข้อมูลก็สามารถรับฟังข้อมูลจากเทปบันทึกที่จัดทำจากทางพิพิธภัณฑสถานได้ด้วยตัวเองในขณะที่เดินชมช่องเขาขาด ประกอบกับเอกสารที่เป็นคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งมีให้เลือกหลายภาษา

ภาพประกอบ 14
ทัศนียภาพช่องเขาขาด

ภาพประกอบ 15

สิ่งอำนวยความสะดวกที่อยู่บริเวณหน้าพิพิธภัณฑ์ช่องเขาขาด

9) น้ำตกไทรโยคใหญ่ (Saiyok Yai Waterfall)

ตั้งอยู่บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติไทรโยค ซึ่งมีเนื้อที่ 312,500 ไร่ ได้รับการประกาศเป็นอุทยานฯ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2523 น้ำตกไทรโยคใหญ่หรืออีกชื่อหนึ่งว่า “น้ำตกเขาโจน” เพราะสายน้ำที่ตกมาจากหน้าผาสู่แม่ น้ำแควน้อยแรงมากราวกับกระโจนลงเป็นน้ำตกที่ไหลลงสู่แม่ น้ำแควน้อย ภายในบริเวณน้ำตกแห่งนี้มีสิ่งที่น่าสนใจดังนี้ เช่น ค่ายทหารญี่ปุ่นและเชลยศึกสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นน้ำตกที่มีชื่อเสียงมาก เนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) เคยเสด็จประพาส ณ น้ำตกแห่งนี้ ในปี พ.ศ. 2420 ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้ตามเสด็จในครั้งนั้น จากภาพความงามที่ได้ทรงเห็นจึงทรงพระนิพนธ์เพลงเขมรไทรโยคถวาย ช่วงที่น้ำตกมีความสวยงามมากคือ เดือนตุลาคม -มกราคม มีปริมาณน้ำมาก

การเดินทางเข้าถึงได้ทั้งทางรถยนต์และทางเรือ ตั้งอยู่ใกล้กับถนนสาย 323 กาญจนบุรี – สิงขละบุรีและห่างจากตัวเมืองกาญจนบุรีเพียง 52 กิโลเมตร ทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ฯ หรือจากตัวเมืองกาญจนบุรีถึงสถานีรถไฟน้ำตกทุกวัน และนั่งรถสองแถวต่อไปยังตัวน้ำตกอีก 2 กิโลเมตร หรือใช้บริการรถประจำทางหมายเลข 8203 จากสถานีขนส่งกาญจนบุรี ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยว น้ำตกไทรโยคใหญ่จะมีน้ำตลอดปี แต่น้ำจะแรงมากในฤดูฝน

สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม การสื่อความหมาย เช่น มีป้ายข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว การให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อต้นไม้ในอุทยาน ฯ ป้ายบอกเส้นทางเดินภายในแหล่งท่องเที่ยว การจัดนิทรรศการต่างๆ ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน และมีสอดแทรกความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 16 น้ำตกไทรโยค

ภาพประกอบ 17
บริเวณอุทยานแห่งชาติไทรโยค

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

1) รำเหย่ย เป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวกาญจนบุรีมาแต่บรรพกาลราว 500 ปีเศษมาแล้ว จะเล่นกันในเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ เป็นต้น วิธีการเล่น คือ ฝ่ายชายฝ่ายหญิงยืนล้อมวง มีการร้องนำ ร้องแก้ และลูกคู่ ร้องรับพร้อมตบมือเป็นจังหวะ ขณะร้องแก้ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะออกมารำรำที่ละคู่เปลี่ยนกันไป มีกลองยาวหนึ่งวง การแต่งกาย ชายนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อคอกลมผ้าขาวม้าพาดไหล่ หญิงแต่งชุดไทยห่มสไบเฉียง ปัจจุบันนิยมเล่นกันในอำเภอพนมทวน

2) งานวันชาวเรือ ชาวแพ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายนที่บริเวณถนนสองแคว ริมหน้าหน้าเมืองกาญจนบุรี ภายในงานมีกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน การแสดงลูกทุ่ง นิทรรศการทางวิชาการเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำ ลำคลอง และการแข่งขันกีฬาทางน้ำต่าง ๆ เช่น เรือยาว เรือเร็ว เจ็ตสกี เป็นต้น

3) งานวันอาบน้ำแร่แช่น้ำตัก จัดขึ้นบริเวณพุร้อนหินดาด หมู่ 5 ตำบลหินดาด อำเภอทองผาภูมิ ในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน ภายในงานมีกิจกรรมออกฐานผลิตผลและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร นิทรรศการการท่องเที่ยวของอำเภอทองผาภูมิ นักท่องเที่ยวจะได้อาบน้ำแร่ที่พุร้อนหินดาดและเที่ยวชมความงามของน้ำตักผาตาด

8) งานสัปดาห์สะพานข้ามแม่น้ำแคว จะจัดงานทุกปี ในปลายเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนธันวาคม เพื่อรำลึกถึงความสำคัญการสร้างทางรถไฟสายมรณะและสะพานข้ามแม่น้ำแคว ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการแสดงนิทรรศการประวัติศาสตร์ การแสดงพื้นบ้าน การออกธำนำสินค้านำสินค้าพื้นเมือง การแสดงแสง สีและเสียง บริเวณสะพานข้ามแม่น้ำแคว

ภาพประกอบ 18 งานสะพานข้ามแม่น้ำแคว

1.4 ผู้วิจัยนำผลที่ได้มาจัดลำดับกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับวัน เวลา สถานที่ และกำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวตามโปรแกรมที่ได้วางไว้ ดังตาราง 2

ตาราง 2 ลำดับกิจกรรมโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน

วันที่หนึ่ง			
วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
13.00 น.	ต้อนรับนักท่องเที่ยว	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์วัฒนธรรมในการต้อนรับของคนไทย 2. เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ	- ผู้จัดการเรือ รับนักท่องเที่ยวลงเรือ - พนักงานต้อนรับ แต่งชุดไทย ทักทายด้วยการไหว้และมอบพวงมาลัยให้นักท่องเที่ยว - พนักงาน เสิร์ฟเครื่องดื่ม - ผู้จัดการเรือ กล่าวต้อนรับและแนะนำวัฒนธรรมการต้อนรับแบบไทย - พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย 2. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารประจำถิ่น	- ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารไทย - ผู้จัดการเรือ แนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ แกงเขียวหวานไก่ สลัดเนื้อชุบเต้าหู้สาหร่ายทะเล ผัดผักหน่อไม้ฝรั่ง ข้าวหอมมะลิของดีของไทย และอาหารขึ้นชื่อของจังหวัดกาญจนบุรี ปลาคังทอดและผลไม้สดตามฤดูกาล
14.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ(ช่วงที่ 1)	1. เพื่อให้เห็นทัศนียภาพวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยในท้องถิ่นริมแม่น้ำ 2. เพื่อให้เห็นถึงลักษณะสถาปัตยกรรมของบ้านทรงไทยในสมัยอยุธยา 3. เพื่อได้ทราบสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในการสร้างทางรถไฟสายมรณะ	- ล่องเรือไปตามลำน้ำตั้งแต่วัดไชยชุมพลชนะสงครามจนถึงบ้านเก่า - มัคคุเทศก์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชมทัศนียภาพอันสวยงามริมแม่น้ำ เช่น สวนดอกบัวริมน้ำซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ - ป่าเบญจพรรณ และป่าไม้ไผ่ - มัคคุเทศก์ บรรยายถึงลักษณะของบ้านทรงไทยในสมัยอยุธยา ซึ่งสร้างด้วยไม้สัก - มัคคุเทศก์ เล่าประวัติความเป็นมาของทางรถไฟสายมรณะเน้น สุสานช่องไก่ซึ่งเคยเป็นโรงพยาบาลของพวกเชลยศึก และเป็นศูนย์บัญชาการใหญ่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
14.30 น.	<p>เที่ยวชม วัดถ้ำเขาปูน</p> <p>เที่ยวชม สวนหิน</p>	<p>1. เพื่อชมความงามและทราบถึงบทบาทความสำคัญของวัดที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนไทย</p> <p>2. เพื่อเข้าชมถ้ำเขาปูนซึ่งเคยเป็นที่หลบพักของเชลยศึกระหว่างสร้างทางรถไฟสายมรณะ</p> <p>3. เพื่อช่วยกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวสู่คนในท้องถิ่น</p> <p>1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงพระราชกรณียกิจของราชวงศ์ไทย</p> <p>2. เพื่อให้ทราบถึงการกำเนิดของปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เราเรียกว่า “สวนหินประหลาด”</p>	<p>- มัคคุเทศก์ บรรยายเกี่ยวกับความสำคัญของวัด</p> <p>- มัคคุเทศก์ บรรยายเกี่ยวกับถ้ำเขาปูนซึ่งเคยเป็นสถานที่หลบพักของเชลยศึก</p> <p>- มัคคุเทศก์ พานักท่องเที่ยวเดินมาที่จุดชมวิว องค์พระสังกัจจายน์ซึ่งตั้งอยู่ริมหน้าผาแม่น้ำแควน้อย</p> <p>- มัคคุเทศก์ พานักท่องเที่ยวเดินชมสินค้าของที่ระลึกที่ชาวบ้านบริเวณนั้น</p> <p>- มัคคุเทศก์ ให้เวลานักท่องเที่ยวเดินซื้อของที่ระลึก</p> <p>- มัคคุเทศก์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจที่สำคัญของสมเด็จพระศรีนครินทร์</p> <p>- มัคคุเทศก์ เล่าถึงความเป็นมาที่ทำให้เกิดสวนหินประหลาด</p> <p>- มัคคุเทศก์ พานักท่องเที่ยวเดินชมสวนหินพร้อมกับแลกเปลี่ยนจินตนาการเกี่ยวกับลักษณะรูปร่างของหินประหลาด</p> <p>- การระอณูสาวรีย์ของสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบมราชชนนีหรือสมเด็จพระเจ้า</p>
18.00 น.	ชมทัศนียภาพ สองฟากฝั่ง แม่น้ำ(ช่วงที่2)	<p>1. เพื่อล่องเรือชมบรรยากาศสองฟากฝั่งริมแม่น้ำสัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นริมแม่น้ำ</p> <p>2. เพื่อชมความงามของบรรยากาศขณะพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า</p>	<p>- มัคคุเทศก์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนริมแม่น้ำ เช่น การดำรงชีวิตของชาวบ้านในอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การปลูกไร่ไถ้อย ไร่กล้วย ไร่มันสำปะหลัง</p> <p>- นักท่องเที่ยวชมภาพพระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามและน่าประทับใจในแม่น้ำแควน้อย</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
19.30 น.	รับประทานอาหารค่ำ	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย 2. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงสรรพคุณของอาหารไทยที่อุดมไปด้วยคุณค่าสมุนไพร	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ ต้มยำกุ้ง ไก่ผัดเม็ดมะม่วงหิมพานต์ เนื้อทอด ไข่ทอดทรงเครื่อง ผัดผักบุ้งไฟแดง พร้อมกับ ข้าวหอมมะลิ และกล้วยบวชชี - ผู้จัดการเรือ บรรยายถึงสรรพคุณสารพัดประโยชน์ของกล้วย และมะพร้าวในการนำมาปรุงอาหารได้หลายรูปแบบ
20.30 น.	พบปะสังสรรค์	1. เตรียมความพร้อมในวันถัดไป 2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	- ผู้จัดการบอกโปรแกรมทำกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับวันต่อไป - ร่วมกันสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		
วันที่สอง			
วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้าแบบตะวันตก ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ(ช่วงที่ 3)	1. เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวยังคงรู้สึกเหมือนอยู่ที่บ้านของตนเอง 1. เพื่อชมบรรยากาศสองฟากฝั่งริมแม่น้ำ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในท้องถิ่นริมแม่น้ำ 2. เพื่อเตรียมความพร้อมในการเดินทางไปทำกิจกรรม	- พ่อครัว จัดอาหารเช้าแบบบุฟเฟต์ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้าแบบตะวันตก - ล่องเรือไปตามลำน้ำจากบ้านเก่าจนถึงท่าเรือปราสาทเมืองสิงห์ - มัคคุเทศก์ แนะนำเกี่ยวกับการเตรียมตัวเพื่อปฏิบัติกิจกรรมท่องเที่ยวทางบก

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
10.00 น.	<p>เที่ยวชม หลุมขุดค้นทาง โบราณคดี</p> <p>เที่ยวชมปราสาท เมืองสิงห์</p>	<p>1.เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ของชนในกลุ่มแม่น้ำแควน้อย</p> <p>2.เพื่อให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้าน</p> <p>3.เพื่อกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวสู่คนใน ท้องถิ่น</p> <p>1.เพื่อให้ซาบซึ้งถึงศิลปวัฒนธรรมแบบขอม</p> <p>2.เพื่อเยี่ยมชมสถานที่ที่น่าสนใจเกี่ยวกับ โบราณสถานทางประวัติศาสตร์</p> <p>3.เพื่อกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวสู่คนใน ท้องถิ่น</p>	<p>- จอดเรือเทียบท่าปราสาทเมืองสิงห์</p> <p>- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวขึ้นไปชมหลุมขุดค้นทางโบราณคดี รับฟังคำอธิบายถึงความสำคัญของสถานที่แห่งนี้ว่าเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน</p> <p>- แวะร้านขายผลไม้ มัคคุเทศก์ได้อธิบายถึงสรรพคุณของผลไม้ไทยแต่ละชนิด เช่น มะตูม และผลไม้ไทยตามฤดูกาลที่นำมาเชื่อม เช่น มะม่วงเชื่อม พุทราเชื่อม เป็นต้น</p> <p>- มัคคุเทศก์ พานักท่องเที่ยวเดินไปอุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ เพื่อชมศิลปะเขมร พร้อมแนะนำรายละเอียด ถึงความแตกต่างของศิลปะสมัยบาเยน ซึ่งเป็นยุคเสื่อมของศิลปะเขมร และอยู่ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7</p> <p>- มัคคุเทศก์ พานักท่องเที่ยวเดินไปบริเวณลานจอดรถ ซึ่งมีร้านขายของที่ระลึก เกี่ยวกับปราสาทเมืองสิงห์ ร้านอาหาร บริการห้องสุขา และให้นักท่องเที่ยวได้ใช้บริการตามอัธยาศัย</p> <p>- กลับขึ้นรถเพื่อไปขึ้นรถไฟที่สถานีท่ากิเลน พร้อมกับรับน้ำดื่มและผ้าเย็นจาก มัคคุเทศก์</p>
11.00 น.	<p>นั่งรถไฟสาย ประวัติศาสตร์</p>	<p>1.เพื่อกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวสู่คนใน ท้องถิ่น</p> <p>2.เพื่อสัมผัสและประทับใจกับเส้นทางรถไฟ สายประวัติศาสตร์</p>	<p>- เดินทางสู่สถานีรถไฟท่ากิเลน</p> <p>- นักท่องเที่ยว เยี่ยมชมและซื้อของที่ระลึกตามอัธยาศัย</p> <p>- นั่งรถไฟสัมผัสบรรยากาศเส้นทางรถไฟสายมรณะที่สำคัญของโลก โดยใช้เวลาประมาณ 20 นาที ถึงสถานีถ้ำกระแซ</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
11.50 น.	เที่ยวชม ถ้ำกระแซ	1. เพื่อได้เยี่ยมชมสถานที่ที่น่าสนใจทางประวัติศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 2. เพื่อให้เห็นความมหัศจรรย์ของการสร้างทางรถไฟเลียบหน้าผา 3. เพื่อให้เห็นถึงลักษณะความแตกต่างของพระพุทธรูปไทย 4. เพื่อกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวสู่คนในท้องถิ่น 5. เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศกับคนในท้องถิ่น	- ลงรถไฟที่สถานีถ้ำกระแซ มัคคุเทศก์พานักท่องเที่ยวเดินไปสัมผัสชมทางรถไฟ (โค้งมรณะ) เลียบหน้าผาซึ่งอยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำแควน้อย พร้อมกับถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก - เข้าชมพระในถ้ำในกระแซ พร้อมกับอธิบายให้เห็นถึงลักษณะความแตกต่างของพระพุทธรูปแต่ละสมัย - มัคคุเทศก์ ให้นเวลานักท่องเที่ยวเดินซื้อของที่ระลึกและพูดคุยกับคนในท้องถิ่น - มัคคุเทศก์ แจกน้ำดื่มและผ้าเย็นให้กับนักท่องเที่ยว
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวลงเรือ - พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ สลัดกุ้ง ปลาหนึ่งบ้วย ผัดพริกแกงหมู ผัดผักบร็อคโคลี่ เนื้อผัดน้ำมันหอย พร้อมกับข้าวหอมมะลิและขนมไทย

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
17.00 น.	ชมทัศนียภาพ สองฟากฝั่ง แม่น้ำ(ช่วงที่ 4)	1.เพื่อจะได้ชมทิวทัศน์และบรรยากาศสอง ฟากฝั่งริมแม่น้ำ 2.ชมทัศนียภาพทรัพยากรธรรมชาติ และวิถี ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในท้องถิ่น ริมแม่น้ำ	- ล่องเรือไปตามลำน้ำจากปางช้างจนถึงท่าเรือริโซเทล - มัคคุเทศก์ เชิญชวนนักท่องเที่ยวให้จินตนาการ ลักษณะของภูเขาที่มีรูปร่างคล้ายกับ ผู้หญิงท้อง - มัคคุเทศก์ แนะนำนักท่องเที่ยวให้รู้จัก สถานที่บำเพ็ญภาวนารักษาศีลซึ่งเป็นที่รู้จัก กันดีในชื่อว่า วัดแม่ชีหรือแดนมหามงคล
19.00 น.	รับประทานอาหาร ค่ำ	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ ต้มข่าไก่ ยำวันเส้น ปลาอบเนยซุบแป้งทอด ผัดผักสี่สหาย ผักพะเนงหมู พร้อมกับข้าวหอมมะลิ และไอศกรีม
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		
วันที่สาม			
วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
08.00 น.	รับประทานอาหาร เช้าแบบ ตะวันตก	1. เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าคุณเคย เหมือนอยู่ที่บ้านของตนเอง 2. เตรียมความพร้อมก่อนเดินทาง	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารเช้าแบบตะวันตกบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้าแบบตะวันตก - มัคคุเทศก์ แนะนำเกี่ยวกับการเตรียมตัว และนัดเวลาในการไปเดินถ้ำละว้า
09.00 น.	เที่ยวชม ถ้ำละว้า	1.เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของ ธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ 2.เพื่อให้เห็นถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิด ขึ้นเองภายในถ้ำ	- เดินออกกำลังกาย สูดอากาศบริสุทธิ์จากธรรมชาติในป่า - ชมหินงอกหินย้อยที่ถ้ำละว้าในเขตอุทยานไทรโยค

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
10.00 น.	ชมทัศนียภาพ สองฟากฝั่ง แม่น้ำ (ช่วงที่ 5)	1. เพื่อจะได้ชมทิวทัศน์และบรรยากาศสอง ฟากฝั่งริมแม่น้ำ 2. เพื่อได้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตแบบง่ายๆ อยู่ กับธรรมชาติ และได้สัมผัสกับชีวิตจริงของคน ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำในสังคมไทย	- ล่องเรือไปตามลำน้ำจากแก่งละว้าจนถึงแก่งประหลอม - นักท่องเที่ยว พักผ่อนชมธรรมชาติ
12.30 น.	รับประทานอาหาร กลางวัน	1. เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ ส้มตำ ชุปเนื้อ เนื้อย่าง ซีโรงหมูทอดกระเทียม ปีกไก่ทอด พร้อมกับข้าวเหนียว และผลไม้ตามฤดูกาล
14.00 น.	เที่ยวชมโรงเรียน ตำรวจตระเวน ชายแดนบ้าน แม่น้ำน้อย	1. เพื่อให้เห็นตัวอย่างพระราชกรณียกิจของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราช กุมารีที่มีต่อชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ 2. เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความผูกพัน ระหว่างเชื้อพระวงศ์กับราษฎร	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวขึ้นเรือไปเยี่ยมชมนักเรียนโรงเรียนแม่น้ำแควน้อย ซึ่งอยู่ ในความอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี
15.00 น.	เที่ยวชม ช่องเขาขาด	1. เพื่อให้ทราบประวัติศาสตร์ การสร้างทาง รถไฟสายมรณะ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 2. เพื่อเยี่ยมชมสถานที่จริง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของเส้นทางรถไฟสายมรณะ	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเข้าชมพิพิธภัณฑ์ช่องเขาขาด - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเดินชมช่องเขาขาด - มัคคุเทศก์ บรรยายประวัติความเป็นมาของช่องเขาขาด

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
17.30 น.	เที่ยวชมอุทยานแห่งชาติน้ำตกไทรโยคใหญ่	1.เพื่อให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด 2.เพื่อให้เข้าใจ ชาบซึ่งถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกที่ดีในการช่วยกันรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่ดีเมื่อได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมนั้น	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวลงแพเป็ยก - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเดินข้ามสะพานแขวน - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวชมสถานที่จริงที่รัชกาลที่ 5 เคยมาสร้างน้ำน้ำตกไทรโยค - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวลงเล่นน้ำตกไทรโยคใหญ่
19.00 น.	Party “ค็อกเทลระเบิด”	1.เพื่อพบปะสังสรรค์และอำลาจากกัน 2.เพื่อทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมการตักบาตรทำบุญของคนไทย	- พนักงาน เซิร์ฟค็อกเทล - นักท่องเที่ยว เปิดฟลอร์เต้นรำ และพูดคุยทักทายถึงกิจกรรมท่องเที่ยว - มัคคุเทศก์ ชี้แจงการตักบาตรสำหรับวันรุ่งขึ้น
20.00 น.	โชว์อาร์วี ริเวอร์ควว	1.เพื่อให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ประเพณีไทยที่สำคัญในแต่ละภาค 2.เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับถึงศิลปวัฒนธรรมไทยและสนุกสนานเพลิดเพลินกับการร้องเพลงและทำกิจกรรมร่วมกัน 3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจในกิจกรรมอำลาแบบไทย	- ผู้จัดการเรือ กล่าวคำขอบคุณนักท่องเที่ยว - พนักงาน โชว์การแสดงไทยประยุกต์ในแต่ละภาค ร่วมกันร่ายกับนักท่องเที่ยว - พนักงาน ร่วมกันร้องเพลงขอบคุณ - นักท่องเที่ยวและพนักงานเรือ RV ร่วมกันผิวปากร้องเพลงมาร์ช The Bridge Over the River Kwai

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
21.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ ผัดไทย ปอเปี๊ยะทอด หมูสะเต๊ะ แกงเบ็ด เนื้อผัดขิง พร้อมกับ ข้าวหอมมะลิ และเค้กช็อกโกแลต
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		
วันที่สี่			
วัน / เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้าแบบตะวันตก	1. เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้สึกคุ้นเคยว่าเหมือนอยู่ที่บ้านของตนเอง	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารเช้าแบบตะวันตกบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้าพร้อมกับนัดเวลาขึ้นจากเรือเพื่อเดินทางกลับ
09.00 น.	เคลียร์บิล	1. เพื่อเตรียมความพร้อมในการเดินทางกลับ	- นักท่องเที่ยว ชำระค่าบริการทั้งหมด
10.00 น.	เดินทางกลับ	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นวัฒนธรรมการลาแบบไทย	- เรือจอดเทียบท่าวังนกแก้ว พาร์ควิว - พนักงานเรือ ขนกระเป๋าขึ้นรถ - พนักงานเรือ รอส่งนักท่องเที่ยวด้วยการไหว้แบบไทย
10.30 น.	เที่ยวชมช่องเขาขาด	1. เพื่อให้ทราบประวัติศาสตร์ การสร้างทางรถไฟสายมรณะ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 2. เพื่อเยี่ยมชมสถานที่จริง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางรถไฟสายมรณะ	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเข้าชมพิพิธภัณฑ์ช่องเขาขาด - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเดินชมช่องเขาขาด - มัคคุเทศก์ บรรยายประวัติความเป็นมาของช่องเขาขาด

2. ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบบันไดเวียน (Spiral of Steps) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflection) หรือ PAOR เป็นจำนวน 3 รอบ ได้ผลดังนี้

2.1 ผลการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบที่ 1

1) ขั้นวางแผน

ผู้วิจัยได้นำแผนพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ได้มา เตรียมความพร้อมก่อนที่จะลงพื้นที่ปฏิบัติจริงร่วมกับกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดผู้รับผิดชอบตามวัน เวลา ในการปฏิบัติกิจกรรมท่องเที่ยวตามโปรแกรมที่ได้วางไว้

สำหรับการวิจัยปฏิบัติการรอบที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 5 -8 มีนาคม 2550 มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศทั้งหมด 20 คน เป็นชาวสวิสเซอร์แลนด์และชาวอังกฤษอย่างละ 6 คน ชาวเยอรมันและชาวออสเตรเลียอย่างละ 4 คน ดังตาราง 3

ตาราง 3 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักท่องเที่ยวรอบที่ 1

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	9	45.00
หญิง	11	55.00
อายุ		
1. ต่ำกว่า 29 ปี	2	10.00
2. 30 – 39 ปี	8	40.00
3. 40 – 49 ปี	10	50.00
ระดับการศึกษา		
1. ต่ำกว่าปริญญาตรี	2	10.00
2. ปริญญาตรี	13	65.00
3. ปริญญาโท	5	25.00
อาชีพ		
1. เจ้าของธุรกิจ	6	30.00
2. รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	10	50.00
3. พนักงานเอกชน	2	10.00
4. นักเรียน	2	10.00
รายได้ต่อเดือน		
1. ต่ำกว่า 23,999 ดอลลาร์	2	10.00
2. 24,000 – 40,999 ดอลลาร์	8	40.00
3. 41,000 – 57,999 ดอลลาร์	6	30.00
4. มากกว่า 58,000 ขึ้นไป	4	20.00
รวม	20	100.00

จากตาราง 3 แสดงว่า นักท่องเที่ยวมีทั้งเพศชายและเพศหญิง มีอายุระหว่าง 30 – 49 ปี คิดเป็นร้อยละ 90 การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 90 ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ รายได้ประมาณ 24,000 – 40,999 ดอลลาร์

2) ชั้นปฏิบัติตามแผน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรม พร้อมกับชี้แจงและทำความเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนกับผู้ดำเนินกิจกรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องตามโปรแกรมท่องเที่ยวที่ได้วางไว้

3) ชั้นสังเกต ผู้วิจัยได้สังเกตการปฏิบัติตามโปรแกรมที่ได้กำหนดไว้ตามลำดับ ได้ผลดังตาราง 4

ตาราง 4 ผลการสังเกตการปฏิบัติงานตามโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน รอบที่ 1

วันที่หนึ่ง		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
13.00 น.	ต้อนรับนักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในการต้อนรับแบบไทยตามธรรมเนียมที่ว่า“ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” และให้ความสนใจในคำบรรยายเกี่ยวกับวัฒนธรรมการไหว้ของคนไทยที่หมายถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ในระดับต่างๆ
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารกลางวันแบบไทยได้ทุกรายการ
14.30 น.	ชมสวนหิน ชมวัดถ้ำเขาปูน	จากนักท่องเที่ยวทั้งหมด 20 คนแต่ไปปฏิบัติกิจกรรมเพียง 8 คน เนื่องจากนักท่องเที่ยวรู้สึกเหนื่อยจากการเดินทางจากกรุงเทพฯ ในตอนเช้า และรู้สึกเบื่อกับการชมวัดเนื่องจากก่อนที่จะลงเรือก็ได้แวะพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัดถ้ำเขาเสือและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกาญจนาบุรีก่อนที่จะลงเรือภายในเวลาที่กระชั้นชิดมากเกินไป
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 1)	หลังจากที่นักท่องเที่ยวได้รับฟังคำบรรยายเกี่ยวกับการสร้างบ้านของคนไทยในสมัยก่อนก็รู้สึกชื่นชมในภูมิปัญญาของคนไทยและชื่นชมในศิลปะการสร้างบ้านทรงไทยที่งดงามยิ่งนัก
19.30 น.	รับประทานอาหารค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ
20.30 น.	พบปะสังสรรค์	ผู้อำนวยการเรือได้สอบถามนักท่องเที่ยวถึงรายการอาหารสำหรับวันพรุ่งนี้ พร้อมกับนัดหมายเวลาสำหรับทานอาหารเช้า นักท่องเที่ยวทุกคนเลือกที่จะรับประทานอาหารไทยเช่นเดิม
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	

ตาราง 4 (ต่อ)

วันที่สอง		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า ชมทัศนียภาพสองฟาก ฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 2)	นักท่องเที่ยวชื่นชอบกับทัศนียภาพริมแม่น้ำและให้ความสนใจกับการ ดูนก ส่องสัตว์สองฟากฝั่งแม่น้ำแควน้อย ในขณะที่ล่องเรือ
10.00 น.	หลุมขุดค้นทาง โบราณคดี ปราสาทเมืองสิงห์	นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับสมุนไพรรักษาโรคที่สามารถ นำมารับประทานเป็นอาหาร ทำเป็นยารักษาโรคและนำไปตัดแปลงใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ในเวลาเดียวกัน เช่น มะกรูด ใบบัวบก ฯลฯ ในรอบนี้นักท่องเที่ยวไม่ได้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่ปราสาทเมืองสิงห์ เนื่องจากหลังจากที่นักท่องเที่ยวได้รับฟังข้อมูลจากมัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งที่มีความสนใจในด้านศิลปะ เคยไปเที่ยวทางภาค อีสานของไทยและเคยไปชม นครวัด นครธมที่เขมรมาแล้วก็ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนกับอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งยังไม่เคยไปแต่มีความสนใจและกำลังจะไป เช่นกัน จึงใช้เวลาานที่ตัวปราสาทเมืองสิงห์
11.00 น.	นั่งรถไฟสาย ประวัติศาสตร์	รถไฟมาตรงเวลาแต่มีผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมากจึงทำให้นักท่องเที่ยว รู้สึกแออัดในการเดินทาง แต่ก็ไม่ได้มีปัญหาอะไร เพราะถ้ามาเมือง กาญจนบุรีแต่ถ้าไม่ได้นั่งรถไฟสายนี้ก็เหมือนมาไม่ถึงเมืองกาญจนบุรี
11.50 น.	ถ้ากระแซ	นักท่องเที่ยวใช้เวลาส่วนมากกับการช่วยกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่น เนื่องจากมีสินค้าให้เลือกหลากหลาย ในราคาที่ยุติธรรม
12.30 น.	ปางช้าง	นักท่องเที่ยวมีความประทับใจเป็นอย่างมากเพราะได้นั่งช้างกลับมาที่เรือ หลังจากที่ได้ชมการแสดงความสามารถของช้าง และได้นั่งช้างชมป่า
13.30 น.	รับประทานอาหาร กลางวัน	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารกลางวันแบบไทยได้ ทุกรายการ
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟาก ฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 3)	นักท่องเที่ยวชื่นชอบกับทัศนียภาพริมแม่น้ำและให้ความสนใจกับการ ดูนก ส่องสัตว์สองฟากฝั่งแม่น้ำแควน้อย และจินตนาการลักษณะของ ภูเขาเป็นภาพต่างๆ ในขณะที่ล่องเรือ
19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ

ตาราง 4 (ต่อ)

วันที่สอง		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
19.30 น.	รีไซเคิลแก๊สละว้า	นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในกิจกรรมเสริมทั้ง 3 อย่างคือ การวาดแผนโบราณ ชมการแสดงรำมอญ และฟังเพลงจากนักร้องฟิลิปปินส์
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	นักท่องเที่ยวมีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมทั้ง 3 อย่างกับมัคคุเทศก์จนถึงเวลา 24.00 น. ผลที่ได้คือนักท่องเที่ยวพึงพอใจในการฟังเพลงเป็นอย่างมาก รองลงมาคือการวาดแผนโบราณ และที่น้อยที่สุดคือการแสดงรำมอญเนื่องจากมีเสียงดังและแสดงเร็วมากเกินไป
วันที่สาม		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	
09.00 น.	ถ้ำละว้าในเขตอุทยานไทรโยค	นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับหินงอกหินย้อยภายในถ้ำแต่ไม่ค่อยประทับใจมาก เพราะอากาศภายในถ้ำร้อนมาก
10.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 4)	นักท่องเที่ยวชื่นชอบทัศนียภาพริมแม่น้ำแควน้อย ในขณะที่ล่องเรือช่วงนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความเป็นธรรมชาติและสวยงามมาก
12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	นักท่องเที่ยวประทับใจอาหารกลางวันของไทยแบบภาคอีสานและทานข้าวเหนียวได้ทุกคน
14.00 น.	โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ น้ำน้อย ช่องเขาขาด	นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับกิจกรรมที่มีความยินดีที่จะร่วมสอนการพูดภาษาอังกฤษให้กับเด็กที่นี่และรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นอย่างยิ่งตลอดจนร่วมสมทบทุนการศึกษาและช่วยซื้อสิ่งประดิษฐ์จากนักเรียนที่นี่เป็นของที่ระลึก ไม่ได้เข้าชมช่องเขาขาดเนื่องจากเวลาที่เหลืออยู่จากการเยี่ยมชมโรงเรียนไม่ทันที่จะเข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่ช่องเขาขาด มัคคุเทศก์จึงขอเลื่อนเป็นวันพรุ่งนี้ก่อนที่จะกลับกรุงเทพฯ ในรอบนี้นักท่องเที่ยวทุกคนไม่มีปัญหาอะไรและพึงพอใจกับการปรับโปรแกรมเช่นกัน
17.30 น.	น้ำตกไทรโยค	เป็นที่ประทับใจนักท่องเที่ยวเป็นที่สุดที่ได้ล่องแพ เล่นน้ำตก
19.00 น.	ปาร์ตี้ “ค็อกเทลระเบิด”	นักท่องเที่ยวเดินทางตามใจชอบระหว่างรอการแสดงความขอบคุณจากพนักงานเรืออาร์วี ริเวอร์แคว

ตาราง 4 (ต่อ)

วันที่สาม		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
20.00 น.	โชว์อาร์วีวีวีเวอร์แคว	นักท่องเที่ยวประทับใจในการเป่าแคนประกอบการรำแบบไทยประยุกต์ เพราะไม่ซ้ำหรือเร็วจนเกินไป และที่สำคัญเป็นการแสดงสดเฉพาะอาร์วีวีโชว์ที่ไม่ซ้ำแบบใคร
21.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	นักท่องเที่ยวรับฟังโปรแกรมสำหรับวันพรุ่งนี้จากมัคคุเทศก์และสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการตักบาตร สรุปได้ว่านักท่องเที่ยว เลือกที่จะไม่ไปตักบาตรเพราะตื่นเช้าเกินไป และมีความซาบซึ้งในวัฒนธรรมการตักบาตร เมื่อได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องศาสนากับความเชื่อของแต่ละชาติซึ่งนักท่องเที่ยวบางคนก็เคยตักบาตรแล้วจากทั่วภาคเหนือของไทย ส่วนคนที่ยังไม่ได้ไปก็จะไปหลังจากจบกิจกรรม ล่องเรือที่กาญจน์ ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวจะไม่ไป แต่ก็มีความเข้าใจในวัฒนธรรมตักบาตรเหมือนกัน
วันที่สี่		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
07.00 น.	ตักบาตร	ไม่ได้ปฏิบัติกิจกรรม เนื่องจากไม่สามารถที่จะตื่นได้ทันตามเวลาที่กำหนด
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	
09.00 น.	เคลียร์บิล	
10.00 น.	เดินทางกลับ	

ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้สังเกตการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ผลดังตาราง 5

ตาราง 5 ผลการสังเกตการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน

ระดับ การมีส่วนร่วม	ผู้ปฏิบัติ	ดีเยี่ยม	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควร ปรับปรุง
1. ประสิทธิภาพ ในการทำงาน	ผู้ดำเนินกิจกรรม		√√√			
	ประชาชน		√√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√√√			
2. เต็มใจในการ ปฏิบัติงานและ การให้บริการ	ผู้ดำเนินกิจกรรม		√√√			
	ประชาชน		√√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√√√			
3. ความตรง ต่อเวลา	ผู้ดำเนินกิจกรรม		√√√			
	ประชาชน		√√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√√√			
4. ความสามารถ ในการสื่อสาร	ผู้ดำเนินกิจกรรม		√	√√		
	ประชาชน				√√√	
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง				√√√	
5. มนุษยสัมพันธ์	ผู้ดำเนินกิจกรรม		√√√			
	ประชาชน		√√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√√√			
6. ปฏิบัติตาม ขั้นตอนของ โปรแกรม การท่องเที่ยว ที่ได้กำหนดไว้	ผู้ดำเนินกิจกรรม		√√√			

เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีชาวเยอรมันซึ่งพูดภาษาอังกฤษได้นิดหน่อยจึงมีปัญหาในด้านการสื่อสารที่ต้องให้มัคคุเทศก์คอยช่วยแปลให้เพราะผู้ปฏิบัติทั้ง 3 กลุ่มจะถนัดภาษาอังกฤษมากกว่า

จากผลการสังเกตระดับการมีส่วนร่วมของผู้ประเมิน 3 คนในครั้งนี พบว่าส่วนใหญ่ผลการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก ยกเว้นด้านความสามารถในการสื่อสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมรวมถึงความพึงพอใจในบริการที่อยู่ในโปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำในรอบนี้ ดังตาราง 6

ตาราง 6 ผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรม

แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
วัดถ้ำเขาปูน	2.67	0.83	ปานกลาง
สวนหิน	2.95	0.88	ปานกลาง
ปราสาทเมืองสิงห์	3.71	0.94	มาก
นั่งรถไฟไปถ้ำกระแซ	3.11	0.80	มาก
ปางช้าง	3.81	0.93	มาก
ริโซเทลแก่งละว้า	3.24	0.94	มาก
ถ้ำละว้า	3.31	0.86	มาก
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านแม่ให้น้อย	3.96	0.98	มาก
ช่องเขาขาด	มีการเลื่อนเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมซึ่งอยู่นอกเหนือความดูแล ของผู้วิจัยและนักท่องเที่ยวยังไม่เคยไปเยี่ยมชมจึงตอบข้อคำถาม ในส่วนนี้ไม่ได้		
น้ำตกไทรโยค	3.96	0.98	มาก
ตักบาตร	ไม่ได้ปฏิบัติกิจกรรม		

จากตาราง 6 แสดงว่า ส่วนมากผลที่ได้อยู่ในระดับมาก ยกเว้นวัดถ้ำเขาปูนและสวนหิน
ที่อยู่ในระดับน้อย

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการใช้บริการดังตาราง 7

ตาราง 7 ผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการใช้บริการในแต่ละด้าน

การบริการในแต่ละด้าน	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. การออกแบบเรือ	3.16	0.94	มาก
2. ความสะอาดของเรือ	3.07	0.73	มาก
3. การบริการของพนักงาน	3.71	0.91	มาก
4. อาหารเช้า	3.31	0.86	
คุณภาพ	3.31	0.86	มาก
ความหลากหลาย			มาก
อาหารกลางวัน			
คุณภาพ	3.96	0.93	มาก
ความหลากหลาย	3.81	0.98	มาก
อาหารค่ำ			
คุณภาพ	3.96	0.93	มาก
ความหลากหลาย	3.81	0.98	มาก
5. เครื่องดื่ม	3.31	0.86	มาก
6. พนักงานบนเรือ			
ความสุภาพในการบริการ	3.96	0.93	มาก
การใช้ภาษาในการสื่อสาร	3.31	0.86	มาก
โซ่ออร์แกนิเซชัน	3.96	0.93	มาก
7. มัคคุเทศก์			
การปฏิบัติหน้าที่	3.96	0.93	มาก
การใช้ภาษาในการสื่อสาร	3.96	0.93	มาก
ความรู้ในการให้ข้อมูล	3.96	0.93	มาก

จากตาราง 7 แสดงว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการใช้บริการแต่ละด้านในระดับมาก

4) ชั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อสรุปประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และมีการประชุมกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปผลที่ได้นำไปปรับแผนโปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากการประชุมกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรม โปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนในรอบที่ 1 วันที่ 8 มีนาคม 2550 เวลา 14.00 น. สรุปผลได้ดังนี้

สรุปผลความคิดเห็นที่มีต่อวัดถ้ำเขาปูนและสวนหิน เห็นสมควรที่จะตัดออกจากโปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยวในรอบต่อไป เนื่องจาก ถึงแม้ว่าจุดที่น่าสนใจของวัดถ้ำเขาปูนจะเป็นจุดชมวิวดตรงที่องค์พระสังกัจจายน์และหลุมหลบภัยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ความพร้อมในแหล่งท่องเที่ยวยังมีส่วนที่ต้องปรับปรุงในหลายด้าน เช่น สิ่งอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว สำหรับที่สวนหินนั้นถึงแม้ว่าจะไม่ต้องเสียค่าเข้าชม แต่ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องปรับปรุงเป็นการเร่งด่วนอยู่หลายด้าน เช่น ห้องสุขาที่มีอยู่จริงแต่ไม่สามารถใช้บริการได้ การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวมีน้อยมาก จากการพูดคุยกับนักท่องเที่ยว พบว่า ถึงแม้ว่าจุดที่น่าสนใจของที่นี่จะเป็นหินรูปร่างแปลกประหลาดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นรูปร่างต่างๆ แต่ถ้ามัคคุเทศก์ไม่มีเทคนิคที่สามารถจูงใจนักท่องเที่ยวได้ นักท่องเที่ยวก็จะยิ่งรู้สึกเบื่อ

แผนกเดินเรือ เสนอให้สร้างท่าเทียบเรือถาวรใหม่ที่อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ เพราะว่าท่าเทียบเรือเก่าได้ชำรุด ไม่ปลอดภัยในการรับส่งนักท่องเที่ยว และที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย มีอยู่ 2 จุดที่ควรจะสร้างใหม่คือทางเดินขึ้นไปโรงเรียนทางด้านหน้า ส่วนท่าเทียบเรือนั้นไม่มีปัญหาอะไร และควรมีท่าเทียบเรือทางด้านหลังโรงเรียน เพราะทางด้านหลังมีบันไดขึ้นไปโรงเรียนที่สะดวกกว่าทางด้านหน้าโรงเรียน และจากการสังเกตของผู้ดำเนินกิจกรรมถึงแม้ว่าจะเพิ่มใส่โรงเรียนไว้ในโปรแกรม แต่นักท่องเที่ยวก็ให้ความสนใจในโรงเรียนทุกครั้งที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน

สำหรับแผนกอื่นๆก็ไม่มีปัญหาอะไร ถึงแม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนโปรแกรมบ้างก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อหน้าที่ที่ผู้ดำเนินกิจกรรมรับผิดชอบ

ผลสรุปการประชุม ผู้ดำเนินกิจกรรมมีความเห็นสอดคล้องกันในการที่จะตัดสวนหิน และวัดถ้ำเขาปูนออกจากโปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ในรอบต่อไป

2.2 ผลการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบที่ 2

การวิจัยปฏิบัติการรอบที่ 2 ตั้งแต่วันที่ 12 -15 มีนาคม 2550 โดยปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

1) ขั้ววางแผน

ผู้วิจัยได้ปรับปรุงโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ดังตาราง 8

ตาราง 8 เปรียบเทียบกิจกรรมโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนในรอบที่ 1 กับรอบที่ 2

วันที่หนึ่ง			
วัน / เวลา	กิจกรรม	รอบที่ 1	รอบที่ 2
13.00 น.	ต้อนรับนักท่องเที่ยว	√	√
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	√	√
14.30 น.	ชมสวนหิน	√	X
	ชมวัดถ้ำเขาปูน	√	X
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 1)	√	√
19.30 น.	รับประทานอาหารค่ำ	√	√
20.30 น.	พบปะสังสรรค์	√	√
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	√	√
วันที่สอง			
วัน / เวลา	กิจกรรม	รอบที่ 1	รอบที่ 2
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	√	√
	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 2)	√	√
10.00 น.	หลุมขุดค้นทางโบราณคดี	√	√
	ปราสาทเมืองสิงห์	√	√
11.00 น.	นั่งรถไฟสายประวัติศาสตร์	√	√
11.50 น.	ถ้ำกระแซ	√	√
12.30 น.	ปางช้าง	√	√
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	√	√
15.00 น.	วัดป่าหลวงตาบัวญาณสัมปันโน (วัดเสือ)	X	√
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 3)	√	√
19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	√	√
19.30 น.	ริโซเทลแก่งละว้า	√	√
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	√	√

ตาราง 8 (ต่อ)

วันที่สาม			
วัน/เวลา	กิจกรรม	รอบที่ 1	รอบที่ 2
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	√	√
09.00 น.	ถ้ำละว้าในเขตอุทยานไทรโยค	√	√
10.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 4)	√	√
12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	√	√
14.00 น.	โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย ช่องเขาขาด	√ √	√ √
17.30 น.	น้ำตกไทรโยค	√	√
19.00 น.	ปาร์ตี้ “ค็อกเทลระเบิด”	√	√
20.00 น.	โชว์อาร์วีวีวีแคว	√	√
21.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	√	√
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	√	√
วันที่สี่			
07.00 น.	ตักบาตร	√	√
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	√	√
09.00 น.	เคลียร์บิล	√	√
10.00 น.	เดินทางกลับ	√	√

หมายเหตุ √ หมายถึง มีในโปรแกรม
 X หมายถึง ไม่มีในโปรแกรม

จากตาราง 8 มีการปรับเปลี่ยนโปรแกรมในรอบนี้เป็นไม่มีการเข้าชมสวนหินและ
 วัดถ้ำเขาปูน มีการเพิ่มวัดป่าหลวงตามหาบัวญาณสัมปันโนเข้าไปในรอบที่ 2

2) ปฏิบัติตามแผน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรม ชี้แจงและทำความเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนกับผู้ดำเนินกิจกรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องตามโปรแกรมที่ได้วางไว้ และได้เพิ่มการสอบใบขับขี่ช่างและเข้าชมวัดป่าหลวงตามหาบัวญาณสัมปันโน เพื่อได้สัมผัสกับสื่ออย่างใกล้ชิด ในรอบนี้มีนักท่องเที่ยวเป็นชาวอเมริกาทั้งหมด 20 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังตาราง 9

ตาราง 9 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักท่องเที่ยวรอบที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	10	50.00
หญิง	10	50.00
อายุ		
1. 30 – 39 ปี	10	50.00
2. มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	10	50.00
ระดับการศึกษา		
1. ปริญญาตรี	18	90.00
2. ปริญญาเอก	2	10.00
อาชีพ		
1. เจ้าของธุรกิจ	6	30.00
2. รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	10	50.00
3. พนักงานเอกชน	4	20.00
รายได้ต่อเดือน		
1. 24,000 – 40,999 ดอลลาร์	16	80.00
2. 41,000 – 57,999 ดอลลาร์	2	10.00
3. มากกว่า 58,000 ขึ้นไป	2	10.00
รวม	20	100.00

จากตาราง 9 แสดงว่า นักท่องเที่ยวมีทั้งเพศชายและเพศหญิงเป็นจำนวนที่เท่ากัน มีอายุระหว่าง 30 – 39 ปี และมากกว่า 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 50 เท่ากัน การศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนมาก คิดเป็นร้อยละ 90 ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 50 และมีรายได้ประมาณ 24,000 – 40,999 ดอลลาร์ เป็นส่วนมาก

3) ชั้นสังเกต ผู้วิจัยได้สังเกตการปฏิบัติตามโปรแกรมที่ได้กำหนดไว้ ได้ผลดังตาราง 10

ตาราง 10 ผลการสังเกตการปฏิบัติงานตามโปรแกรมท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนรอบที่ 2

วันที่หนึ่ง		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
13.00 น.	ต้อนรับ นักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในการต้อนรับแบบไทยตามธรรมเนียมที่ว่า “ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” และให้ความสนใจในคำบรรยายเกี่ยวกับวัฒนธรรมการไหว้ของคนไทยที่หมายถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ในระดับต่างๆ
13.30 น.	รับประทานอาหาร กลางวัน	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารกลางวันแบบไทยได้ทุกรายการ
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสอง ฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 1)	หลังจากที่นักท่องเที่ยวได้รับฟังคำบรรยายเกี่ยวกับการสร้างบ้านของคนไทยในสมัยก่อนก็รู้สึกชื่นชมในภูมิปัญญาของคนไทยและชื่นชมในศิลปะการสร้างบ้านทรงไทยที่งดงามยิ่งนัก นักท่องเที่ยวในรอบนี้บางคนมีความสนใจที่จะสอบถามข้อซักไซ้ในช่วงในวันพຼ່ງนี้ระหว่างล่องเรือในช่วงนี้มักคุเทศก์จึงทำการสอนเกี่ยวกับการเป็นความชຼ່าง พบว่ามีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจที่จะเรียนมาก
19.30 น.	รับประทานอาหาร ค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ
20.30 น.	พบปะสังสรรค์	ผู้อำนวยการเรือได้สอบถามนักท่องเที่ยวถึงรายการอาหารสำหรับวันพຼ່ງนี้ พร้อมกับนัดหมายเวลาสำหรับทานอาหารเช้า นักท่องเที่ยวทุกคนเลือกที่จะรับประทานอาหารไทยเช่นเดิม
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	

ตาราง 10 (ต่อ)

วันที่สอง		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ(ช่วงที่ 2)	เนื่องจากเป็นนักท่องเที่ยวชุดเก่า จึงเพิ่มไข่นกกระทาเป็นเมนูพิเศษ นักท่องเที่ยวชื่นชอบทัศนียภาพริมแม่น้ำและให้ความสนใจกับการดูนก ชมสองฟากฝั่งแม่น้ำแควน้อย ในขณะที่สองเรือและรับประทานอาหารเช้า
10.00 น.	หลุมขุดค้นทางโบราณคดี ปราสาทเมืองสิงห์	นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับสมุนไพรรักษาโรคที่สามารถนำมารับประทานเป็นอาหาร ทำเป็นยารักษาโรคและนำไปดัดแปลงใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ในเวลาเดียวกัน เช่น มะกรูด ใบบัวบก ฯลฯ มัคคุเทศก์ได้เพิ่มข้อมูลนอกเหนือจากประวัติศาสตร์เมืองสิงห์และศิลปะเขมร คือข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของชื่อกรุงเทพ ฯ ตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบันพร้อมกับให้ผู้วิจัยพูดชื่อเต็มของกรุงเทพ ฯ ให้นักท่องเที่ยวได้ฟังพบว่านักท่องเที่ยวมีความประทับใจอย่างมาก
11.00 น.	นั่งรถไฟสายประวัติศาสตร์	รถไฟมาไม่ตรงเวลาและมีผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมากอาจจะทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกไม่พอใจในนั่งรถไฟครั้งนี้ มัคคุเทศก์จึงได้ซื้อตั๋วที่นั่งพิเศษให้กับนักท่องเที่ยวทุกคน การเดินทางครั้งนี้จึงไม่เกิดปัญหาอะไร
11.50 น.	ถ้ำกระแซ	นักท่องเที่ยวใช้เวลาส่วนมากกับการช่วยกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่นนี้เนื่องจากมีสินค้าให้เลือกหลากหลายในราคาที่ยุติธรรม
12.30 น.	ปางช้าง	ในครั้งนี้นักท่องเที่ยวบางคนมีความสนใจที่จะเรียนไปขับขี่ช้าง จึงแบ่งเป็น 2 กลุ่มในการทำกิจกรรมที่ปางช้างดังนี้ 1.ทำกิจกรรมตามปกติเหมือนในรอบแรก 2.สอบไปขับขี่ช้างโดยการปฏิบัติจริงและอยู่ในความดูแลของควาญช้างอย่างใกล้ชิด
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารกลางวันแบบไทยได้ทุกรายการ เพิ่มเมนูพิเศษเป็นทอดมันกุ้ง
15.00 น.	วัดป่าหลวงตาบัว ญาณสัมปันโน (วัดเสือ)	นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้หาข้อมูลเพิ่มเติมจากที่อยู่ในโปรแกรมและมีความสนใจที่จะไปชมเสือ มัคคุเทศก์จึงทำการปรับโปรแกรมในช่วงที่ 3 ของการล่องเรือชมทัศนียภาพให้สั้นลงเพื่อไม่ให้กระทบต่อโปรแกรมอื่น และถึงแม้ว่าค่าเข้าชมเสือค่อนข้างที่จะมีราคาสูงนักท่องเที่ยวก็น่าสนใจที่จะจ่ายโดยไม่มีปัญหาใด ๆ และพอใจเป็นอย่างมากที่มัคคุเทศก์สามารถจัดโปรแกรมนี้ให้ได้

ตาราง 10 (ต่อ)

วันที่สอง		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 3)	นักท่องเที่ยวชื่นชอบกับทัศนียภาพริมแม่น้ำและให้ความสนใจกับการดูนก ส่องสัตว์สองฟากฝั่งแม่น้ำแควน้อย และจินตนาการลักษณะของภูเขาเป็นภาพต่างๆ ในขณะที่ล่องเรือ
19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ และเพิ่มเมนูเป็นกุ้งชุบแป้งทอด เนื่องจากนักท่องเที่ยวรอบนี้ชอบรับประทานอาหารกุ้ง
19.30 น.	รีโซเทล แก่งละว้า	นักท่องเที่ยวไปฟังเพลงและนวดแผนโบราณนักท่องเที่ยวที่เหลือนเลือกชมการแสดงรำมอญ เหตุที่ยังไม่ตัดกิจกรรมพิเศษที่นี้ออกเพราะวัตถุประสงค์หลักสำหรับกิจกรรมนี้ก็เพื่อกระจายรายได้ไปสู่คนมอญซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของคนในชุมชนนี้และเป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	นักท่องเที่ยวมีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมทั้ง 3 อย่างกับมัคคุเทศก์จนถึงเวลา 24.00 น. ผลที่ได้เหมือนกับรอบที่แล้ว คือ นักท่องเที่ยวพึงพอใจในการฟังเพลงเป็นอย่างมาก รองลงมาคือการนวดแผนโบราณ และที่น้อยที่สุดคือการแสดงรำมอญ เนื่องจากมีเสียงดังและแสดงเร็วมากเกินไป
วันที่สาม		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	เพิ่มไข่นกกระทาเป็นเมนูพิเศษ
09.00 น.	ถ้าละว้าในเขตอุทยานไทรโยค	นักท่องเที่ยวบางคนไม่เข้าเนื่องจากภายในถ้ำมีอากาศที่ร้อนมากเกินไปสำหรับนักท่องเที่ยว
10.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 4)	นักท่องเที่ยวชื่นชอบกับทัศนียภาพริมแม่น้ำแควน้อย ในขณะที่ล่องเรือช่วงนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความเป็นธรรมชาติและสวยงามมาก

ตาราง 10 (ต่อ)

วันที่สาม		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	นักท่องเที่ยวประทับใจอาหารกลางวันของไทยแบบภาคอีสานและรับประทานอาหารเหนียวได้ทุกคน เมนูพิเศษคือส้มตำกุ้งสด
14.00 น.	โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย ช่องเขาขาด	นักท่องเที่ยวมีความสนใจและตั้งใจที่จะมาช่วยนักเรียนซึ่งเห็นได้จากการนำสิ่งของมาบริจาคและร่วมสมทบทุนการศึกษา ร่วมสอนการพูดภาษาอังกฤษให้กับเด็กและรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ตลอดจนช่วยซื้องานประดิษฐ์จากนักเรียนเป็นของที่ระลึกกลับไปทั้งที่เวลาที่เหลืออยู่จากเยี่ยมชมโรงเรียนไม่พอเข้าชมพิพิธภัณฑ์ แต่นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเดินชมด้านล่างเท่านั้น แม้ว่าจะเลยเวลาที่พิพิธภัณฑ์ปิดแล้วก็สามารถเดินลงไปชมช่องเขาขาดด้านล่างได้
17.30 น.	น้ำตกไทรโยค	เป็นที่ประทับใจนักท่องเที่ยวเป็นที่สุดที่ได้ส่องแพ เล่นน้ำตก
19.00 น.	ปาร์ตี้ค็อกเทลระเบิด	นักท่องเที่ยวสนใจที่จะได้ชมโชว์พิเศษเนื่องจากยังไม่เคยชมรำไทยประยุกต์ และเต้นรำตามใจชอบระหว่างรอการแสดง
20.00 น.	โชว์อาร์วีริเวอร์แคว	หลังจากแสดงโชว์แล้วก็ได้เพิ่มการร่ำวงแบบไทย การเป่าแคนประกอบการร่ำวงแบบไทยประยุกต์ และที่สำคัญเป็นการแสดงสดเฉพาะอาร์วีโชว์ที่ไม่ซ้ำแบบใคร
21.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ เมนูพิเศษคือ กุ้งสะเต๊ะ
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	นักท่องเที่ยวรับฟังโปรแกรมสำหรับวันพรุ่งนี้จากมัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยว เลือกที่จะไม่ไปตักบาตรเพราะตื่นเช้าเกินไป แต่มีความซาบซึ้งกับวิถีชีวิตของคนไทยที่มีความผูกพันกับศาสนา ตั้งแต่เกิดจนตาย แต่นักท่องเที่ยวอยากที่จะร่วมกิจกรรมในงานอาร์วีโชว์มากกว่าจึงเพิ่มเวลาในการเล่นดนตรีและร้องเพลงต่อจนถึง 02.00 น.
วันที่สี่		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
07.00 น.	ตักบาตร	นักท่องเที่ยวไม่สามารถตื่นเช้าได้จึงไม่ได้ทำกิจกรรมนี้
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	
09.00 น.	เคลียร์บิล	
10.00 น.	เดินทางกลับ	

ตาราง 11 ผลการสังเกตการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการทองเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนรอบที่ 2

ระดับ การมีส่วนร่วม	ผู้ปฏิบัติ	ดีเยี่ยม	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควร ปรับปรุง
1. ประสิทธิภาพ ในการทำงาน	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√√				
	ประชาชน		√√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√√√			
2. เต็มใจในการ ปฏิบัติงานและ การให้บริการ	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√√				
	ประชาชน	√√√				
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√√√			
3. ความตรง ต่อเวลา	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√√				
	ประชาชน		√√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง			√√√		
4. ความสามารถ ในการสื่อสาร	ผู้ดำเนินกิจกรรม		√√√			
	ประชาชน		√√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง			√√√		
5. มนุษยสัมพันธ์	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√√				
	ประชาชน	√√√				
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√√√			
6. ปฏิบัติตาม ขั้นตอนของ โปรแกรม การท่องเที่ยว ที่ได้กำหนดไว้	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√√				

ตาราง 12 ผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการใช้บริการในแต่ละด้าน รอบที่ 2

ความพึงพอใจในแต่ละด้าน	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. การออกแบบเรือ	3.71	0.91	มาก
2. ความสะอาดของเรือ	3.81	0.98	มาก
3. การบริการของพนักงาน	3.96	0.93	มาก
4. อาหารเช้า			
คุณภาพ	3.81	0.98	มาก
ความหลากหลาย	3.81	0.98	มาก
อาหารกลางวัน			
คุณภาพ	3.81	0.98	มาก
ความหลากหลาย	3.81	0.98	มาก
อาหารค่ำ			
คุณภาพ	3.81	0.98	มาก
ความหลากหลาย	3.81	0.98	มาก
5. เครื่องดื่ม	3.81	0.98	มาก
6. พนักงานบนเรือ			
ความสุภาพในการบริการ	3.96	0.93	มาก
การใช้ภาษาในการสื่อสาร	3.96	0.93	มาก
โซฟต์แวร์วีวีเออร์แคว	3.96	0.93	มาก
7. มัคคุเทศก์			
การปฏิบัติหน้าที่	3.96	0.93	มาก
การใช้ภาษาในการสื่อสาร	3.96	0.93	มาก
ความรู้ในการให้ข้อมูล	3.96	0.93	มาก

จากตาราง 12 แสดงว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการใช้บริการแต่ละด้านในระดับมาก

ตาราง 13 ผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรมรอบที่ 2

แหล่งท่องเที่ยว	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ปราสาทเมืองสิงห์	3.81	0.93	มาก
นั่งรถไฟไปถ้ำกระแซ	3.71	0.91	มาก
ปางช้าง	3.96	0.98	มาก
วัดป่าหลวงตาบัวญาณสัมปันโน	3.96	0.98	มาก
รีโซเทลแก่งละว้า	3.31	0.86	มาก
ถ้ำละว้า	3.31	0.86	มาก
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านแม่ให้น้อย	3.96	0.98	มาก
ช่องเขาขาด	3.81	0.93	มาก
น้ำตกไทรโยค	3.96	0.98	มาก
ตักบาตร	3.81	0.93	มาก

จากตาราง 13 แสดงว่า แหล่งท่องเที่ยวทุกที่ได้ค่าเฉลี่ยเกิน 3.00 และนักท่องเที่ยวเห็นด้วยระดับมาก

4) ขั้นตอนผลการปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์เพื่อสรุปประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และมีการประชุมกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปผลที่ได้นำไปปรับแผนโปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากการประชุมกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรม โปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนในรอบที่ 2 วันที่ 15 มีนาคม 2550 เวลา 14.00 น. สรุปผลได้ดังนี้

1. มีการเสนอความคิดเห็นที่มีต่อช่องเขาขาดว่า ควรที่จะปรับเปลี่ยนเวลาในการเข้าชมเป็นวันที่นักท่องเที่ยวเดินทางกลับกรุงเทพฯ แทนวันที่สาม หลังจากไปชมโรงเรียน เพราะตั้งแต่รอบแรกจนถึงรอบนี้ นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการทำกิจกรรมที่โรงเรียนเป็นอย่างดีและถึงแม้ว่าจะไม่ได้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ก็ไม่ควรที่จะตัดออกจากโปรแกรม เนื่องจากว่าสามารถไปเดินชมสถานที่จริงประกอบกับฟังคำบรรยายจากมัคคุเทศก์ตามอริยาตัยและสถานที่แห่งนี้ถือเป็นประวัติศาสตร์ของจังหวัดกาญจนบุรีที่เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก จึงควรที่จะช่วยกันส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นรู้ถึงคุณค่าและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของที่นี่ให้คงอยู่ยาวนานที่สุด

2. จากผลการวิจัยทั้งสองรอบ พบว่า ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวจะไม่ค่อยประทับใจกับการแสดงรำมอญมากนัก แต่มีความพึงพอใจในการใช้บริการนวดและฟังเพลงจากนักร้องฟิลิปปินส์เป็นอย่างมาก สังเกตเห็นได้จากนักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะนำนักร้องไปร่วมทำกิจกรรมต่อที่เรือหลังจากที่หมดเวลาทำงาน แต่ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวจะไม่ประทับใจในการแสดงรำมอญมากนัก ผู้ดำเนินกิจกรรมต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ไม่ควรที่จะตัดโปรแกรมนี้ออก เพราะถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวไม่เพียงแต่คนมอญจะไม่มีรายได้จากการแสดงรำมอญเท่านั้น แต่รำมอญซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของที่นี่ก็จะค่อยเลือนหายไปด้วย แต่ถ้านักท่องเที่ยวยังคงมาชมการแสดงอยู่ ไม่เพียงแต่เป็นการกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับคนมอญ รู้สึกภูมิใจและเห็นคุณค่าในการที่จะช่วยกันอนุรักษ์รำมอญไว้ให้คงอยู่ต่อไป

นักท่องเที่ยวพอใจกับทุกโปรแกรมที่ได้รับการปรับเปลี่ยนเหมือนกับนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ผ่านมา ตลอดระยะเวลาการล่องเรือและทำกิจกรรมตามโปรแกรมรอบที่ 2 ที่ได้วางไว้ นั้น ไม่ได้เกิดปัญหาอะไร จากโปรแกรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ จึงพอสรุปได้ว่าเป็นโปรแกรมที่มีครบตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อยืนยันผลการวิจัยโปรแกรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยตามโปรแกรมที่ได้วางไว้อีกครั้งกับนักท่องเที่ยวกลุ่มต่อไป ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ซ้ำกันกับครั้งนี้

2.3 ผลการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบที่ 3

การวิจัยปฏิบัติการรอบที่ 3 ตั้งแต่วันที่ 19-22 มีนาคม 2550 โดยปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

1) ขั้ววางแผน

ผู้วิจัยได้ปรับปรุงโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ดังตาราง 14

ตาราง 14 เปรียบเทียบกิจกรรมโปรแกรมท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนในรอบที่ 2 กับรอบที่ 3

วันที่หนึ่ง			
วัน / เวลา	กิจกรรม	รอบที่ 2	รอบที่ 3
13.00 น.	ต้อนรับนักท่องเที่ยว	√	√
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	√	√
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 1)	√	√
19.30 น.	รับประทานอาหารค่ำ	√	√
20.30 น.	พบปะสังสรรค์	√	√
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	√	√

ตาราง 14 (ต่อ)

วันที่สอง			
วัน / เวลา	กิจกรรม	รอบที่ 2	รอบที่ 3
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 2)	√ √	√ √
10.00 น.	หลุมขุดค้นทางโบราณคดี ปราสาทเมืองสิงห์	√ √	√ √
11.00 น.	นั่งรถไฟสายประวัติศาสตร์	√	√
11.50 น.	ถ้ากระแซ	√	√
12.30 น.	ปางช้าง	√	√
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	√	√
15.00 น.	วัดป่าหลวงตาบัวญาณสัมปันโน (วัดเสือ)	√	√
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 3)	√	√
19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	√	√
19.30 น.	รีโซเทลแก่งละว้า	√	√
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	√	√
วันที่สาม			
วัน / เวลา	กิจกรรม	รอบที่ 2	รอบที่ 3
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	√	√
09.00 น.	ถ้าละว้าในเขตอุทยานไทรโยค	√	√
10.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 4)	√	√
12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	√	√
14.00 น.	โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย ช่องเขาขาด	√ √	√ √
17.30 น.	น้ำตกไทรโยค	√	√
19.00 น.	ปาร์ตี้ “ค็อกเทลระเบิด”	√	√
20.00 น.	โชว์อาร์วีวีวีแคว	√	√
21.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	√	√
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	√	√
วันที่สี่			
07.00 น.	ตักบาตร	√	X
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	√	√
09.00 น.	เคลียร์บิล	√	√
10.00 น.	เดินทางกลับ	√	√

2) ปฏิบัติตามแผน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรม พร้อมกับชี้แจงและทำความเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนกับผู้ดำเนินกิจกรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องตามโปรแกรมที่ได้วางไว้ ในรอบนี้มีนักท่องเที่ยวทั้งหมด 20 คน เป็นชาวอังกฤษ 4 คน ชาวเยอรมันและชาวสวิสเซอร์แลนด์อย่างละ 6 คน ชาวสเปนและฝรั่งเศสอย่างละ 2 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังตาราง 15

ตาราง 15 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักท่องเที่ยวรอบที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	10	50.00
หญิง	10	50.00
อายุ		
1. 30 – 39 ปี	5	25.00
2. 40 – 49 ปี	10	50.00
3. มากกว่า 49 ปี	5	25.00
ระดับการศึกษา		
1. ปริญญาตรี	10	50.00
2. ปริญญาโท	8	40.00
3. ปริญญาเอก	2	10.00
อาชีพ		
1. เจ้าของธุรกิจ	10	50.00
2. รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	6	30.00
3. พนักงานเอกชน	4	20.00
รายได้ต่อเดือน		
1. 41,000 – 57,999 ดอลลาร์	10	50.00
2. มากกว่า 58,000 ขึ้นไป	10	50.00
รวม	20	100.00

จากตาราง 15 แสดงว่า นักท่องเที่ยวมีทั้งเพศชายและเพศหญิงเป็นจำนวนที่เท่ากัน มีอายุระหว่าง 40 - 49 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50 การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนมาก คิดเป็นร้อยละ 50 ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 50 และมีรายได้ 41,000 – 57,999 ดอลลาร์ และมากกว่า 58,000 ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 50 เท่ากัน

3) ชั้นสังเกต ผู้วิจัยได้สังเกตการปฏิบัติตามโปรแกรมที่ได้กำหนดไว้ตามลำดับได้ผลดังตาราง 16

ตาราง 16 ผลการสังเกตการปฏิบัติงานตามโปรแกรมท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน รอบที่ 3

วันที่หนึ่ง		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
13.00 น.	ต้อนรับนักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในการต้อนรับแบบไทยตามธรรมเนียมที่ว่า “ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” และให้ความสนใจคำบรรยายเกี่ยวกับวัฒนธรรมการไหว้ของคนไทยที่หมายถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ในระดับต่างๆ
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารกลางวันแบบไทยได้ทุกรายการ
14.30 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 1)	นักท่องเที่ยวได้รับฟังคำบรรยายเกี่ยวกับการสร้างบ้านของคนไทยในสมัยก่อนก็รู้สึกชื่นชมในภูมิปัญญาของคนไทยและชื่นชมในศิลปะการสร้างบ้านทรงไทยที่งดงามยิ่งนัก
19.30 น.	รับประทานอาหารค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ
20.30 น.	พบปะสังสรรค์	ผู้อำนวยการเรือได้สอบถามนักท่องเที่ยวถึงรายการอาหารสำหรับวันพรุ่งนี้ พร้อมกับนัดหมายเวลาสำหรับทานอาหารเข้านักท่องเที่ยวทุกคนเลือกที่จะรับประทานอาหารไทยเช่นเดิม
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	
วันที่สอง		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 2)	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารได้ทุกรายการ นักท่องเที่ยวชื่นชอบกับทัศนียภาพริมแม่น้ำและให้ความสนใจกับการดูนก ส่องสัตว์ สองฟากฝั่งแม่น้ำแควน้อย
10.00 น.	หลุมขุดค้นทางโบราณคดี ปราสาทเมืองสิงห์	นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับสมุนไพรรักษาโรครักษาโรคนำไปตัดแปลงใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ในเวลาเดียวกัน เช่น มะกรูด ใบบัวบก มัคคุเทศก์เพิ่มข้อมูลนอกเหนือจากประวัติศาสตร์เมืองสิงห์และศิลปะเขมรคือข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของชื่อกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบันพร้อมกับให้ผู้วิจัยพูดชื่อเต็มของกรุงเทพฯให้นักท่องเที่ยวได้ฟัง พบว่านักท่องเที่ยวมีความประทับใจอย่างมาก

ตาราง 16 (ต่อ)

วันที่สอง		
วัน/เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
11.00 น.	นั่งรถไฟสายประวัติศาสตร์	รถไฟพามาไม่ตรงเวลาและมีผู้ให้บริการเป็นจำนวนมาก มักคุเทศก์จึงซื้อตั๋วที่นั่งพิเศษให้กับนักท่องเที่ยวทุกคน
11.50 น.	ถ้ากระแซ	นักท่องเที่ยวใช้เวลาส่วนมากกับการช่วยกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่น ที่นี่มีสินค้าให้เลือกหลากหลายในราคายุติธรรม
12.30 น.	ปางช้าง	นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมที่ปางช้างตามปกติเหมือนในรอบแรก
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารกลางวันแบบไทยได้ทุกรายการ
15.00 น.	วัดป่าหลวงตาบัวญาณสัมปันโน (วัดเสือ)	นักท่องเที่ยวไปชมเสือ และพอใจเป็นอย่างมาก
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 3)	นักท่องเที่ยวชื่นชอบกับทัศนียภาพริมแม่น้ำและให้ความสนใจกับการดูนก ส่องสัตว์สองฟากฝั่งแม่น้ำแควน้อยและจินตนาการลักษณะของภูเขาเป็นภาพต่างๆ ในขณะที่ล่องเรือ
19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ
19.30 น.	ริโซเทลแก่งละว้า	นักท่องเที่ยวบางคนเลือกที่จะไปฟังเพลงและนวดแผนโบราณที่เหลืเลือกชมการแสดงรำมอญ เหตุที่ยังไม่ตัดกิจกรรมพิเศษที่นี้ออกเพราะวัตถุประสงค์หลักสำหรับกิจกรรมนี้ก็เพื่อกระจายรายได้ไปสู่คนมอญและเป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	
วันที่สาม		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	
09.00 น.	ถ้าละว้าในเขตอุทยานไทรโยค	นักท่องเที่ยวเข้าแต่บ่นว่าภายในถ้ำมีอากาศที่ร้อนมากเกินไปแต่เราไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาตรงนี้ได้นอกจากให้พกน้ำดื่มซึ่งอยู่ในกระเป๋าทำความเย็นที่ได้เตรียมไว้ให้เข้าไปเพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ
10.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 4)	นักท่องเที่ยวชื่นชอบกับทัศนียภาพริมแม่น้ำแควน้อย ในขณะที่ล่องเรือช่วงนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความเป็นธรรมชาติและสวยงามมาก
12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	นักท่องเที่ยวประทับใจอาหารกลางวันของไทยแบบภาคอีสานและรับประทานอาหารข้าวเหนียวได้ทุกคน

ตาราง 16 (ต่อ)

วันที่สาม		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
14.00 น.	โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย	นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับการสอนพูดภาษาอังกฤษให้กับเด็กที่นี่และรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นอย่างยิ่งตลอดจนช่วยซื้อสิ่งประดิษฐ์จากนักเรียนที่นี่เป็นของที่ระลึกกลับไป
17.30 น.	น้ำตกไทรโยค	นักท่องเที่ยวประทับใจที่ได้ส่องแพ เล่นน้ำตก
19.00 น.	ปาร์ตี้ “ค็อกเทลระเบิด”	นักท่องเที่ยวเต้นรำตามใจชอบระหว่างรอการแสดงความขอบคุณจากพนักงานเรืออาร์วี
20.00 น.	โชว์อาร์วีรีเวอร์แคว	หลังจากที่ได้ชมโชว์แล้วก็ได้เพิ่มรายการพิเศษด้วยการร้องของไทยร่วมกับนักท่องเที่ยวพบว่าเป็นที่ประทับใจมาก นักท่องเที่ยวประทับใจในการเป่าแคนประกอบการรำแบบไทยประยุกต์ เพราะไม่ซ้ำหรือเร็วจนเกินไป และที่สำคัญเป็นการแสดงสดเฉพาะอาร์วีโชว์ที่ไม่ซ้ำแบบใคร
21.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ	นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถรับประทานอาหารค่ำแบบไทยได้ทุกรายการ
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย	นักท่องเที่ยวรับฟังโปรแกรมสำหรับวันพรุ่งนี้จากมัคคุเทศก์และสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการตัดบาตร สรุปได้ว่านักท่องเที่ยว เลือกที่จะไม่ไปตัดบาตรเพราะตื่นเช้าเกินไป นักท่องเที่ยวมีความซาบซึ้งกับวิถีชีวิตของคนไทยที่มีความผูกพันกับศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย แต่นักท่องเที่ยวอยากที่จะร่วมกิจกรรมในงานอาร์วีโชว์มากกว่าจึงเพิ่มเวลาในการเล่นดนตรีและร้องเพลงต่อจนถึง 24.00 น.
วันที่สี่		
วัน / เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า	
09.00 น.	เคลียร์บิล	
10.00 น.	เดินทางกลับ	
11.00 น.	ช่องเขาขาด	

ตาราง 17 ผลการสังเกตการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน รอบที่ 3

ระดับ การมีส่วนร่วม	ผู้ปฏิบัติ	ดีเยี่ยม	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควร ปรับปรุง
1. ประสิทธิภาพใน การทำงาน	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√√				
	ประชาชน	√	√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง	√	√√			
2. เต็มใจในการ ปฏิบัติงานและ การให้บริการ	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√	√			
	ประชาชน	√	√√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง	√	√√			
3. ความตรงต่อเวลา	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√	√√			
	ประชาชน		√√	√		
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√	√√		
4. ความสามารถ ในการสื่อสาร	ผู้ดำเนินกิจกรรม		√√	√		
	ประชาชน		√	√√		
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง		√	√√		
5. มนุษยสัมพันธ์	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√	√			
	ประชาชน	√√	√			
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง	√	√√			
6. ปฏิบัติตาม ขั้นตอนของ โปรแกรม การท่องเที่ยว ที่ได้กำหนดไว้	ผู้ดำเนินกิจกรรม	√√	√			

ตาราง 18 ผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการใช้บริการในแต่ละด้าน

ความพึงพอใจในแต่ละด้าน	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. การออกแบบเรือ	3.71	0.91	มาก
2. ความสะอาดของเรือ	3.81	0.98	มาก
3. การบริการของพนักงาน	3.96	0.93	มาก
4. อาหารเช้า			
คุณภาพ	3.81	0.98	มาก
ความหลากหลาย	3.81	0.98	มาก
อาหารกลางวัน			
คุณภาพ	3.81	0.98	มาก
ความหลากหลาย	3.81	0.98	มาก
อาหารค่ำ			
คุณภาพ	3.81	0.98	มาก
ความหลากหลาย	3.81	0.98	มาก
5. เครื่องดื่ม	3.81	0.98	มาก
6. พนักงานบนเรือ			
ความสุภาพในการบริการ	3.96	0.93	มาก
การใช้ภาษาในการสื่อสาร	3.96	0.93	มาก
โซเชียลมีเดีย	3.96	0.93	มาก
7. มัคคุเทศก์			
การปฏิบัติหน้าที่	3.96	0.93	มาก
การใช้ภาษาในการสื่อสาร	3.96	0.93	มาก
ความรู้ในการให้ข้อมูล	3.96	0.93	มาก

จากตาราง 18 แสดงว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการใช้บริการแต่ละด้านในระดับมาก

ตาราง 19 ผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรม

แหล่งท่องเที่ยว	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ปราสาทเมืองสิงห์	3.81	0.93	มาก
นั่งรถไฟไปถ้ำกระแซ	3.71	0.91	มาก
ปางช้าง	3.96	0.98	มาก
วัดป่าหลวงตาบัวญาณสัมปันโน	3.96	0.98	มาก
รีโซเทลแก่งละว้า	3.71	0.91	มาก
ถ้ำละว้า	3.31	0.86	มาก
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ให้น้อย	3.96	0.98	มาก
น้ำตกไทรโยค	3.96	0.98	มาก
ตักบาตร	3.81	0.93	มาก

จากตาราง 19 แสดงว่า แหล่งท่องเที่ยวทุกที่ได้ค่าเฉลี่ยเกิน 3.00 และนักท่องเที่ยวมีระดับความคิดเห็นที่เห็นด้วยเป็นอย่างมาก

นักท่องเที่ยวพอใจกับทุกโปรแกรมที่ได้รับการปรับเปลี่ยนเหมือนกับนักท่องเที่ยวกลุ่มที่แล้วตลอดระยะเวลาการล่องเรือและทำกิจกรรมตามโปรแกรมใหม่ที่ได้ออกไว้แล้ว ไม่ได้เกิดปัญหาอะไรจากโปรแกรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ จึงสรุปได้ว่าเป็นโปรแกรมที่มีครบตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

4) ขั้นตอนผลการปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ไปวิเคราะห์เพื่อสรุปประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และมีการประชุมกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปผลที่ได้นำไปปรับแผนโปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากการประชุมกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรม โปรแกรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนในรอบที่ 3 วันที่ 22 มีนาคม 2550 เวลา 14.00 น. สรุปผลได้ดังนี้

เนื่องจากผลการวิจัยในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ได้ผลไม่แตกต่างกันและนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในโปรแกรมการท่องเที่ยวทั้งสองรอบอยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยและผู้ดำเนินกิจกรรมมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน สรุปเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำที่ยั่งยืน ดังเห็นได้จากตาราง 20

ตาราง 20 โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน

วันที่หนึ่ง			
วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
13.00น.	ต้อนรับนักท่องเที่ยว	1.เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์วัฒนธรรมในการต้อนรับของคนไทย 2.เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ	- ผู้จัดการเรือ รับนักท่องเที่ยวลงเรือ - พนักงานต้อนรับ แต่งชุดไทย ทักทายด้วยการไหว้และมอบพวงมาลัยให้นักท่องเที่ยว - พนักงาน เสิร์ฟเครื่องดื่ม - ผู้จัดการเรือ กล่าวต้อนรับและแนะนำวัฒนธรรมการต้อนรับแบบไทย - พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ
13.30น.	รับประทานอาหารกลางวัน	1. เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย 2. เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารประจำถิ่น	- ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารไทย - ผู้จัดการเรือ แนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ แกงเขียวหวานไก่ ซุปเต้าหู้สำหรับทะเล สลัดเนื้อ ผัดผักหน่อไม้ฝรั่ง ข้าวหอมมะลิของดีของไทย และอาหารขึ้นชื่อของจังหวัดกาญจนบุรี ปลาคังทอดและผลไม้สด
14.00น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 1)	1.เพื่อให้เห็นทัศนียภาพวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยในท้องถิ่นริมแม่น้ำ 2.เพื่อให้เห็นถึงลักษณะสถาปัตยกรรมของบ้านทรงไทยในสมัยอยุธยา 3.เพื่อให้ได้ทราบสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในการสร้างทางรถไฟสายมรณะ	- ล่องเรือไปตามลำน้ำตั้งแต่วัดไชยชุมพลชนะสงครามจนถึงบ้านเก่า - มัคคุเทศก์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชมทัศนียภาพอันสวยงามริมแม่น้ำ เช่น สวนดอกบัวริมน้ำซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ าบญจพรรณและป่าไผ่ - มัคคุเทศก์ บรรยายถึงลักษณะของบ้านทรงไทยในสมัยอยุธยา ซึ่งสร้างด้วยไม้สัก - มัคคุเทศก์ เล่าประวัติความเป็นมาของทางรถไฟสายมรณะเน้น สุสานช่องไก่ซึ่งเคยเป็นโรงพยาบาลของพวกเชลยศึก และเป็นศูนย์บัญชาการใหญ่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ตาราง 20 (ต่อ)

วันที่หนึ่ง			
วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
18.00น.	ชมทัศนียภาพ สองฟากฝั่ง แม่น้ำ(ช่วงที่2)	1.เพื่อล่องเรือชมบรรยากาศสองฟากฝั่ง ริมแม่น้ำสัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นริมแม่น้ำ 2.เพื่อชมความงามของบรรยากาศขณะ พระอาทิตย์ลับขอบฟ้า	- มัคคุเทศก์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคน ริมแม่น้ำ เช่น - การดำรงชีวิตของชาวบ้านในอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การปลูกไร่ไถ้อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ไร่กล้วย - นักท่องเที่ยวชมภาพพระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามและน่าประทับใจในแม่น้ำแคว น้อย
19.30น.	รับประทานอาหาร ค่ำ	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย 2. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึง สรรพคุณของอาหารไทยที่อุดมไปด้วย คุณค่าสมุนไพร	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหาร ไทย ได้แก่ ต้มยำกุ้ง ไก่ผัดเม็ดมะม่วงหิมพานต์ เนื้อทอด ไข่ห่อ ผัดผักบุ้งไฟแดง พร้อมกับข้าวหอมมะลิ และกล้วยบวชชี - ผู้จัดการเรือ บรรยายถึงสรรพคุณสารพัดประโยชน์ของกล้วย และมะพร้าวในการ นำมาปรุงอาหารได้หลายรูปแบบ
20.30น.	พบปะสังสรรค์	1. เตรียมความพร้อมในวันถัดไป 2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	- ผู้จัดการบอกโปรแกรมทำกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับวันต่อไป - ร่วมกันสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
22.00น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		

ตาราง 20 (ต่อ)

วันที่สอง			
วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
08.00น.	รับประทาน อาหารเช้าแบบ ตะวันตก ชมทัศนียภาพ สองฟากฝั่ง แม่น้ำ(ช่วงที่ 3)	1. เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวยังคงรู้สึกว่ามีเหมือนอยู่ที่บ้านของตนเอง 1.เพื่อชมบรรยากาศสองฟากฝั่งริมแม่น้ำและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในท้องถิ่นริมแม่น้ำ 2.เพื่อเตรียมความพร้อมในการเดินทางไปทำกิจกรรม	- ฟอครัว จัดอาหารเช้าแบบบุฟเฟต์ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้าแบบตะวันตก - ล่องเรือไปตามลำน้ำจากบ้านเก่าจนถึงท่าเรือปราสาทเมืองสิงห์ - มัคคุเทศก์ แนะนำเกี่ยวกับการเตรียมตัวเพื่อปฏิบัติกิจกรรมท่องเที่ยวทางบก
10.00น.	เที่ยวชมหลุม ขุดค้นทาง โบราณคดี เที่ยวชม ปราสาทเมือง สิงห์	1.เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อของชนในกลุ่มแม่น้ำแควน้อย 2.เพื่อให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้าน 3.เพื่อกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยว สู่คนในท้องถิ่น 1.เพื่อให้ซาบซึ้งศิลปวัฒนธรรมแบบขอม 2.เพื่อเยี่ยมชมสถานที่ที่น่าสนใจเกี่ยวกับ โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ 3.เพื่อกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยว สู่คนในท้องถิ่น	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวขึ้นไปชมหลุมขุดค้นทางโบราณคดี รับฟังคำอธิบายถึงความสำคัญของสถานที่แห่งนี้ว่าเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน - แวะร้านขายผลไม้ มัคคุเทศก์ได้อธิบายถึงสรรพคุณของผลไม้ไทยแต่ละชนิด เช่น มะตูม และผลไม้ไทยตามฤดูกาลที่นำมาเชื่อม เช่น มะม่วงเชื่อม พุทรา - มัคคุเทศก์ พานักท่องเที่ยวเดินไปอุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ เพื่อชมศิลปะขอมพร้อมแนะนำรายละเอียด ถึงความแตกต่างของศิลปะสมัยขอม ซึ่งเป็นยุคเสื่อมของศิลปะขอม และอยู่ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 - มัคคุเทศก์ พานักท่องเที่ยวเดินไปบริเวณลานจอดรถ ซึ่งมีร้านขายของที่ระลึก เกี่ยวกับปราสาทเมืองสิงห์ ร้านอาหาร บริการห้องสุขา และให้นักท่องเที่ยว ได้ใช้บริการตามอัธยาศัย

ตาราง 20 (ต่อ)

วันที่สอง			
วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
11.00น.	นั่งรถไฟสายประวัติศาสตร์	1.เพื่อกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวสู่คนในท้องถิ่น 2.เพื่อสัมผัสและประทับใจกับเส้นทางรถไฟสายประวัติศาสตร์	- เดินทางสู่สถานีรถไฟท่ากิเลน - นักท่องเที่ยว เยี่ยมชมและซื้อของที่ระลึกตามอรัญชัย - นั่งรถไฟสัมผัสบรรยากาศเส้นทางรถไฟสายมรดกที่สำคัญของโลก โดยใช้เวลาประมาณ 20 นาที ถึงสถานีถ้ำกระแซ
11.50น.	เที่ยวชมถ้ำกระแซ	1.เพื่อให้เยี่ยมชมสถานที่ที่น่าสนใจทางประวัติศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 2.เพื่อให้เห็นความมหัศจรรย์ของการสร้างทางรถไฟเลียบหน้าผา 3.เพื่อให้เห็นถึงลักษณะความแตกต่างของพระพุทธรูปไทย 4.เพื่อกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวสู่คนในท้องถิ่น 5.เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น	- ลงรถไฟที่สถานีถ้ำกระแซ มัคคุเทศก์พานักท่องเที่ยวเดินไปสัมผัสชมทางรถไฟ (โค้งมรณะ) เลียบหน้าผาซึ่งอยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำแควน้อย พร้อมกับถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก - เข้าชมพระในถ้ำในกระแซ พร้อมกับอธิบายให้เห็นถึงลักษณะความแตกต่างของพระพุทธรูปแต่ละสมัย - มัคคุเทศก์ ให้นเวลาให้นักท่องเที่ยวเดินซื้อของที่ระลึกและพูดคุยกับคนในท้องถิ่น - มัคคุเทศก์ แจกน้ำดื่มและผ้าเย็นให้กับนักท่องเที่ยว

ตาราง 20 (ต่อ)

วันที่สอง			
วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
12.30น.	เที่ยวชมปางช้าง	1. เพื่อให้สัมผัสบรรยากาศระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ และแม่น้ำ 2. เพื่อให้เห็นถึงความสามารถในการแสดงของช้างและความรู้ของช้าง 3. เพื่อให้เห็นความสามารถของความรู้ช้าง	- นักท่องเที่ยว นั่งช้างเข้าป่าเดินลงแม่น้ำแควน้อย - นักท่องเที่ยว ชมการแสดงโชว์ชุดต่างๆ จากช้าง เช่น การเดินสองเท้า การเดินเข็งอีसान การนวด เป็นต้น - ความรู้ช้างแสดงความสามารถในการบังคับการแสดงของช้าง - ให้เวลานักท่องเที่ยวได้ให้อาหารเลี้ยงช้าง
13.30น.	รับประทานอาหารกลางวัน	1. เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ สลัดกุ้ง ปลาหนึ่งบัว ผัดพริกแกงหมู ผัดผักบร็อคโคลี่ เนื้อผัดน้ำมันหอยพร้อมกับข้าวหอมมะลิ และขนมไทย
17.00น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ(ช่วงที่ 4)	1. เพื่อจะได้ชมทิวทัศน์และบรรยากาศสองฟากฝั่งริมแม่น้ำ 2. ชมทัศนียภาพทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในท้องถิ่นริมแม่น้ำ	- ล่องเรือไปตามลำน้ำจากปางช้างจนถึงท่าเรือริโซเทล - มัคคุเทศก์ เชิญชวนนักท่องเที่ยวให้จินตนาการ ลักษณะของภูเขาที่มีรูปร่างคล้ายกับผู้หญิงท้อง - มัคคุเทศก์ แนะนำนักท่องเที่ยวให้รู้จัก สถานที่ป่าเพ็ญภาวนารักษาศีลซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อว่า วัดแม่ชีหรือแดนมหามงคล
19.00น.	รับประทานอาหารค่ำ	1. เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย	- ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ ต้มข่าไก่ ปลาอบเนยทอด ผัดผักสี่สหาย ผักพะเนงหมู ยำวุ้นเส้นพร้อมกับข้าวหอมมะลิ และไอศกรีม
22.00น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		

ตาราง 20 (ต่อ)

วันที่สาม			
วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
08.00น.	รับประทานอาหารเช้าแบบตะวันตก	1. เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าคุณเคยเหมือนอยู่ที่บ้านของตนเอง 2. เตรียมความพร้อมก่อนเดินทาง	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารเช้าแบบตะวันตกบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้าแบบตะวันตก - มัคคุเทศก์ แนะนำเกี่ยวกับการเตรียมตัวและนัดเวลาไปเดินถ้าล่าวา
09.00น.	เที่ยวชมถ้าล่าวา	1. เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ 2. เพื่อให้เห็นถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองภายในถ้า	- เดินออกกำลังกาย สูดอากาศบริสุทธิ์จากธรรมชาติในป่า - ชมหินงอกหินย้อยที่ถ้าล่าวาในเขตอุทยานไทรโยค
10.00น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งแม่น้ำ (ช่วงที่ 5)	1. เพื่อจะได้ชมทิวทัศน์และบรรยากาศสองฟากฝั่งริมแม่น้ำ 2. เพื่อได้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตแบบง่ายๆ อยู่กับธรรมชาติ และได้สัมผัสกับชีวิตจริงของคนที่ย้ายอยู่ริมแม่น้ำในสังคมไทย	- ล่องเรือไปตามลำน้ำจากแก่งล่าวาจนถึงแก่งประหลอม - นักท่องเที่ยว พักผ่อนชมธรรมชาติ
12.30น.	รับประทานอาหารกลางวัน	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหารไทย ได้แก่ ส้มตำ ซุปเนื้อ เนื้อย่าง ซีโรงหมูทอดกระเทียม ไก่ทอด พร้อมกับข้าวเหนียว และผลไม้ตามฤดูกาล

ตาราง 20 (ต่อ)

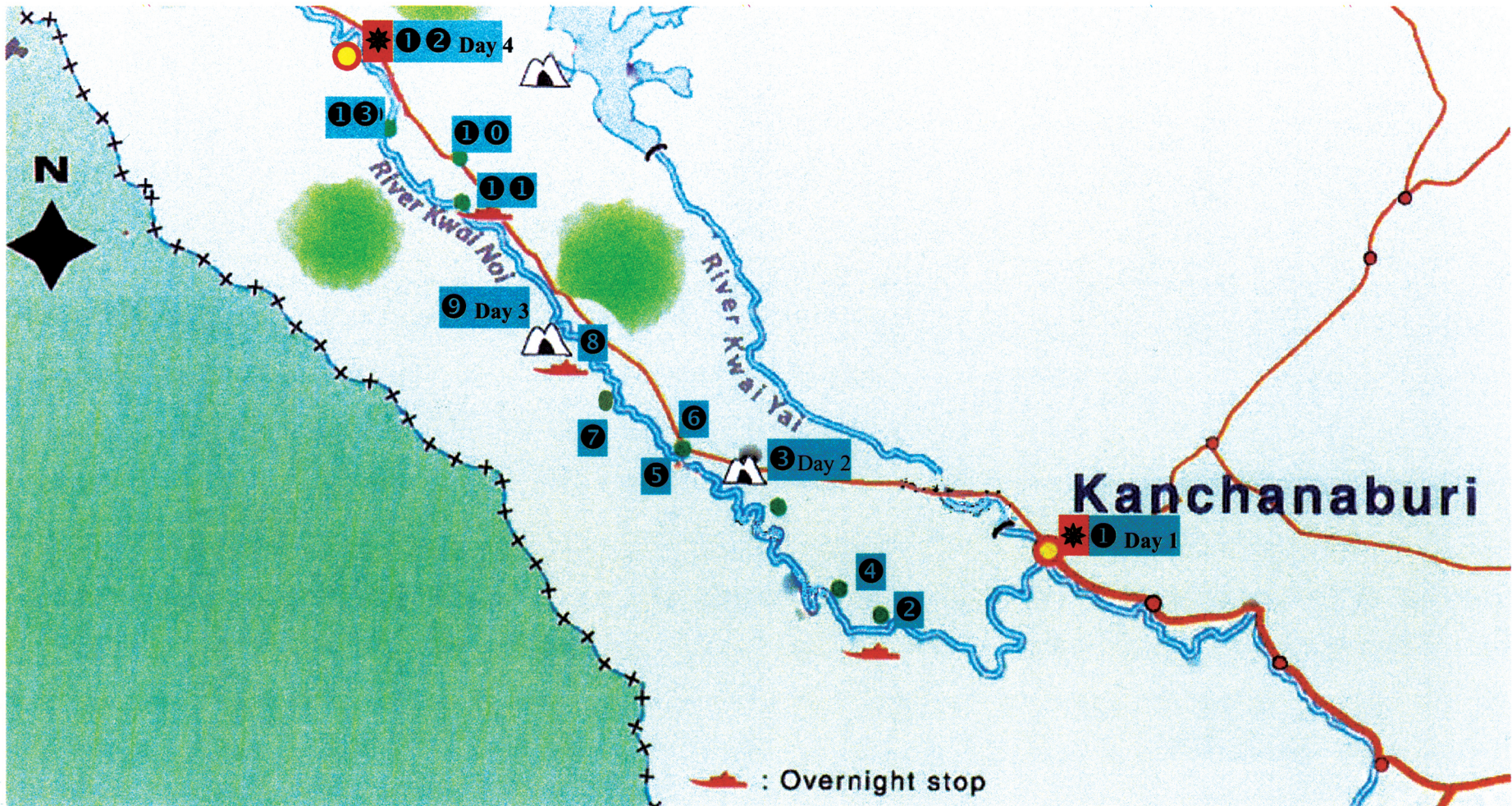
วันที่สาม			
วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
14.00น.	เที่ยวชม โรงเรียนตำรวจ ตระเวน ชายแดนบ้าน แม่ให้น้อย	1.เพื่อให้เห็นตัวอย่างพระราชกรณียกิจ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยาม บรมราชกุมารีที่มีต่อชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ 2.เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความ ผูกพันระหว่างเชื้อพระวงศ์กับราษฎร	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวขึ้นไปเยี่ยมชมนักเรียนโรงเรียนแม่ให้น้อย ซึ่งอยู่ใน ความอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี
17.30น.	เที่ยวชมอุทยาน แห่งชาติน้ำตก ไทรโยคใหญ่	1.เพื่อให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับธรรมชาติ อย่างใกล้ชิด 2.เพื่อให้เข้าใจ ชาบซึ่งถึงคุณค่าของ สิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกที่ดีในการช่วยกัน รักษาให้อยู่ในสภาพที่ดี เมื่อใช้ประโยชน์ จากสิ่งแวดล้อมนั้น	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวลงแพเปือก - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเดินข้ามสะพานแขวน - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวชมสถานที่จริงที่รัชกาลที่ 5 เคยมาทรงน้ำน้ำตกไทรโยค - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวลงเล่นน้ำตกไทรโยคใหญ่
19.00น.	Party ค็อกเทลระเบิด	1.เพื่อพบปะสังสรรค์และอำลาจากกัน 2.เพื่อทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมการ ตักบาตรทำบุญของคนไทย	- พนักงาน เสิร์ฟค็อกเทล - นักท่องเที่ยว เปิดฟลอร์เต้นรำ และพูดคุยทักทายถึงกิจกรรมท่องเที่ยว - มัคคุเทศก์ ชี้แจงการตักบาตรสำหรับวันรุ่งขึ้น

ตาราง 20 (ต่อ)

วันที่สาม			
วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
20.00น.	โชว์อาร์วี ริเวอร์แคว	1.เพื่อให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ประเพณีไทยที่สำคัญในแต่ละ ภาค 2.เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับถึง ศิลปวัฒนธรรมไทยและสนุก สนาน เพลิดเพลินกับการร้องเพลงและทำ กิจกรรมร่วมกัน 3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจใน กิจกรรมอำเภอแม่ป๋ายไทย	- ผู้จัดการเรือ กล่าวคำขอบคุณนักท่องเที่ยว - พนักงาน โชว์การแสดงไทยประยุกต์ในแต่ละภาค ร่วมกันร้องกับนักท่องเที่ยว - พนักงาน ร่วมกันร้องเพลงขอบคุณ - นักท่องเที่ยวและพนักงานเรือ RV ร่วมกันผิวปากร้องเพลงมาร์ช The Bridge Over the River Kwai
21.00น.	รับประทานอาหาร ค่ำ	1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารไทย	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารไทยบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกับแนะนำรายการอาหาร ไทย ได้แก่ ผัดไทย ปอเปี๊ยะทอด หมูสะเต๊ะ แกงเบ็ด เนื้อผัดขิง พร้อมกับ ข้าวหอม มะลิ และเค้กช็อคโกแลต
22.00น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		

ตาราง 20 (ต่อ)

วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
08.00น.	รับประทานอาหารเช้าแบบตะวันตก	1.เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้สึกคุ้นเคยว่าเหมือนอยู่ที่บ้านของตนเอง	- พนักงาน เสิร์ฟอาหารเช้าแบบตะวันตกบนโต๊ะ - ผู้จัดการเรือ เชิญนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพร้อมกันนัดเวลาขึ้นจากเรือเพื่อเดินทางกลับ
09.00น.	เคลียร์บิล	1.เพื่อเตรียมความพร้อมในการเดินทางกลับ	- นักท่องเที่ยว ชำระค่าบริการทั้งหมด
10.00น.	เดินทางกลับ	1.เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นวัฒนธรรมการลาแบบไทย	- เรือจอดเทียบท่าวังนกแก้ว พาร์ควิว - พนักงานเรือ ขนกระเป๋าขึ้นรถ - พนักงานเรือ รอส่งนักท่องเที่ยวด้วยการไหว้แบบไทย
10.30น.	เที่ยวชมช่องเขาขาด	1.เพื่อให้ทราบประวัติศาสตร์ การสร้างทางรถไฟสายมรณะ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 2.เพื่อเยี่ยมชมสถานที่จริง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางรถไฟสายมรณะ	- มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเข้าชมพิพิธภัณฑ์ช่องเขาขาด - มัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเดินชมช่องเขาขาด - มัคคุเทศก์ บรรยายประวัติความเป็นมาของช่องเขาขาด

ภาพประกอบ 19 แผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยวของเรือ อาร์วี ริเวอร์แคว แม่น้ำแควน้อย
 ที่มา : บริษัท ครุยส์ เอเชีย จำกัด

Day 1 →	1 วัดไชยชุมพลชนะสงคราม	2 บ้านเก่า				
Day 2 →	3 อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์	4 สถานีรถไฟท่ากิเลน	5 ถ้ำกระแซ	6 ปางช้าง	7 วัดเสือ	8 ริโซเทลแก่งละว้า
Day 3 →	9 ถ้ำละว้า	10 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่น้ำน้อย		11 น้ำตกไทรโยค		
Day 4 →	12 วังนกแก้วพาร์คควิว	13 ช่องเขาขาด	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ			

3. **ชั้นประเมินผล** โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพื่อประเมินผลโปรแกรมการท่องเที่ยว ได้ผลดังตาราง 21 – 23

ตาราง 21 ข้อมูลพื้นฐานของเจ้าหน้าที่และประชาชนในชุมชน

ข้อมูลพื้นฐาน	เจ้าหน้าที่ดูแล ในแหล่งท่องเที่ยว		คนอาศัยอยู่ใกล้กับ แหล่งท่องเที่ยว		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เพศ ชาย	25	48.10	48	62.30	
	หญิง	27	51.90	29	37.70
อายุ	20 - 29 ปี	29	55.80	30	30.39
	30 - 39 ปี	19	36.50	43	55.80
	40 - 49 ปี	2	3.80	2	2.60
	50 ปีขึ้นไป	2	3.80	2	2.60
รวม	52	100.00	77	100.00	

จากตาราง 21 แสดงว่า เจ้าหน้าที่เป็นเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน ส่วนมากมีอายุ 20-39 ปี ส่วนกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุอยู่ในช่วง 20-39 ปี เช่นกัน

ตาราง 22 ระดับพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วม	ประชาชน			เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง			ผู้ดำเนินกิจกรรม		
	X	S.D.	แปลผล	X	S.D.	แปลผล	X	S.D.	แปลผล
1. ประสิทธิภาพในการทำงาน	3.58	1.04	สูง	3.41	0.94	สูง	3.76	1.07	สูง
2. เต็มใจในการปฏิบัติงานและการให้บริการ	3.76	1.07	สูง	3.58	1.04	สูง	3.69	1.09	สูง
3. ความตรงต่อเวลา				3.41	0.94	สูง	3.76	1.07	สูง
4. ความสามารถในการสื่อสาร	3.41	0.94	สูง	3.41	0.94	สูง	3.69	1.09	สูง
5. มนุษยสัมพันธ์	3.76	1.07	สูง	3.76	1.07	สูง	3.76	1.07	สูง
6. ปฏิบัติตามขั้นตอนของโปรแกรมการท่องเที่ยวที่กำหนดไว้							3.76	1.07	สูง

หมายเหตุ ช่องที่ว่าง หมายถึง ไม่ได้เก็บข้อมูล

จากตาราง 22 แสดงว่า ทั้งประชาชน เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว มีพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง

ตาราง 23 ความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลกระทบมาจากการท่องเที่ยว

รายการการเปลี่ยนแปลง	มีการเปลี่ยนแปลง		เจ้าหน้าที่ดูแลในแหล่งท่องเที่ยว				คนอาศัยอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว			
	จำนวน	ร้อยละ	ปริมาณของการเปลี่ยนแปลง		ผลของการเปลี่ยนแปลง		ปริมาณของการเปลี่ยนแปลง		ผลของการเปลี่ยนแปลง	
			X	แปลผล	X	แปลผล	X	แปลผล	X	แปลผล
1. การประกอบอาชีพ	129	100.00	3.86	มาก	3.98	พอใจ	3.91	มาก	3.74	พอใจ
2. รายได้	129	100.00	3.77	มาก	3.74	พอใจ	3.86	มาก	3.81	พอใจ
3. งานประเพณี	129	100.00	3.91	มาก	3.95	พอใจ	3.88	มาก	3.94	พอใจ
4. การใช้ภาษา	129	100.00	3.90	มาก	3.94	พอใจ	3.91	มาก	3.95	พอใจ
5. ค่านิยม	129	100.00	3.81	มาก	3.37	พอใจ	3.81	มาก	3.88	พอใจ
6. ความปลอดภัย	129	100.00	3.56	มาก	3.31	พอใจ	3.77	มาก	3.74	พอใจ
7. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	129	100.00	3.84	มาก	3.25	พอใจ	3.56	มาก	3.86	พอใจ

จากตาราง 23 แสดงว่า เจ้าหน้าที่ดูแลและคนอาศัยอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว มีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับมาก และเป็นไปในระดับที่พอใจ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ เกิดขึ้นจากการวางแผนและปฏิบัติการร่วมกันภายใต้กรอบความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักการของเคมมิสและแมกทากาด หรือวงจรมันไคเวียน (Spiral of Steps) ที่ประกอบด้วยวางแผน (Plan) ลงมือปฏิบัติ (Act) สังเกตผลที่ได้ (Observe) และสะท้อนผล (Reflection) หรือ PAOR เพื่อลงปฏิบัติใหม่ในวงจรถัดไป หมุนเวียนเช่นนี้เรื่อยไป จำนวน 3 รอบ เพื่อให้ได้โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำที่สมบูรณ์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 กลุ่มคือ ผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ประชาชนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน เครื่องมือสะท้อนผลการปฏิบัติ ได้แก่ แบบสำรวจแหล่งท่องเที่ยว แบบบันทึกการสังเกตการปฏิบัติกิจกรรม และพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ แบบสอบถามประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกับผู้ดำเนินกิจกรรมทุกครั้ง แล้วนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี มีกิจกรรมสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี มีผลกระทบต่อชุมชนในระดับมากและเป็นผลกระทบที่ทุกฝ่ายพอใจ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่าโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมสอดคล้องตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันประกอบด้วย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีการจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ในขอบเขตความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ในการท่องเที่ยว ตลอดจนนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวซึ่งแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสอดคล้องกับแนวคิดของ ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2538) ; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2539) ; ดรรชนีและสุรเชษฐ์. (2541) ; ศรีพร สมบุญธรรม. (2536) ; อนุชา เล็กสกุลดิลก. (2541) ; เซบาลลอส – ลาสกูเรน. (1990) ; ริชาร์ดสัน. (1993) ; สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (1991) ; สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540) ; ส่วนแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับแนวคิดของ เกิดศิริ เจริญวิลาศ และอำพร วิริยโกศล. (2542) ; เดวิด เพียช. (1989) ; โรเจอร์และสลิน. (1993) ; และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540) โดยเริ่มจากการสำรวจศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตามเส้นทางแม่น้ำแควน้อยแล้วเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับแนวคิดและสถานที่ที่มีอยู่ในโปรแกรมให้สอดคล้องกัน โดยมีลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะแม่น้ำแควน้อยเป็นแม่น้ำหลักและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภท ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปวัตถุ และสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สวยงาม มีเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างครบถ้วนสมบูรณ์อยู่บนแม่น้ำสายนี้ ทำให้แม่น้ำแควน้อยมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก จนเป็นที่ขึ้นชื่อรู้จักและเป็นที่ยอมรับสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้โปรแกรมมีความสอดคล้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542 : 3-9) ดังเห็นได้จากกิจกรรมที่บรรจุลงไปโปรแกรม ซึ่งประกอบด้วย การล่องเรือชมทัศนียภาพสองฟากฝั่งริมแม่น้ำแควน้อย การส่องสัตว์ การดูนก ทรัพยากรทางกายภาพที่เต็มไปด้วยป่าเบญจพรรณ ภูเขาที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายกับผู้หญิงท้อง หรือแม้แต่การลงเล่นน้ำตกบนแพเปือกที่น้ำตกไทรโยค การนั่งช้างเข้าป่าเดินลงแม่น้ำแควน้อยที่ปางช้าง เดินชมหินงอกหินย้อยภายในถ้ำละว้า ล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่เป็นธรรมชาติทั้งสิ้น และตรงกับหลักในการพัฒนาที่โรเจอร์และสลิน

(Rogers; & Slinn. 1995 : 162–163) ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติและลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับลักษณะที่สำคัญของ Ecotourism (ศรีพร สมบุญธรรม.2536 : 29) ที่กล่าวถึงไว้ว่า จุดสนใจหลักอยู่ที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่คงความดั้งเดิมและยังมีลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ ดึงเห็นได้จากการชมหลุมขุดค้นทางโบราณคดี เยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ นั่งรถไฟผ่านโค้งมรณะที่ถ้ำกระแซ และรำลึกถึงประวัติศาสตร์ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542 : 3-9)

นอกจากนี้ในโปรแกรมยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย วัฒนธรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบไทย การรับประทานอาหารไทย การให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ชมการรำมอญ และโชว์อาร์วีวีเวอร์แควตลอดจนประเพณีการตักบาตรของไทย ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542 : 3-9) ที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน และการได้ศึกษาเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมต่อน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย หรือถ้ามีก็ต้องเป็นผลกระทบที่สามารถแก้ไขได้ ดึงเห็นได้จากการให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวใดที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่เป็นจำนวนมากจนเกินขีดความสามารถในการรองรับ จะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา จึงตอบสนองหลักการข้อนี้โดยรับนักท่องเที่ยวรอบละไม่เกิน 20 คนเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการใช้มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมควบคู่กับ การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว การควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ซึ่งศูนย์วิจัยป่าไม้ ทำการศึกษาแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบชุมชนมีส่วนร่วม บริเวณเขานอจู้จี้ จังหวัดกระบี่ พบว่า กลยุทธ์การส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวที่ควรนำมาใช้ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการจัดการที่มีคุณภาพก่อให้เกิดสมดุลระหว่างปริมาณความต้องการและความสามารถในการรองรับของพื้นที่เป็นหลัก เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างปริมาณนักท่องเที่ยวและการรองรับของพื้นที่

จากเหตุผลข้างต้น โปรแกรมการท่องเที่ยวจึงให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว และควบคุมกิจกรรมท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม เพื่อเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศที่โรเจอร์และสลิน (Rogers; & Slinn. 1995 : 162–163) ได้กล่าวถึงการจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยที่การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากรอันก่อให้เกิดผลเสียในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการจำกัดพื้นที่ การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งเกิดศิริ เจริญวิลาศ; และ อำพร วิริยโกศล(2542) . : (29)ได้กล่าวว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องดำเนินการในขอบเขต

ขีดความสามารถของธรรมชาติในชุมชน และที่พักรักษาหนึ่งถึงและมีความสอดคล้องกับที่ อนุชา เล็กสกุลดิกล (2541 : (6-3 กล่าวไว้ว่า ที่พักรักษาที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการสร้าง ที่สะท้อนภาพดั้งเดิมของพื้นที่และความเป็นท้องถิ่น ดังเห็นได้จาก ลักษณะโครงสร้างของเรือที่ ให้บริการกับนักท่องเที่ยวที่เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส พักผ่อนอยู่กับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดและมี บริการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่ส่งผลกระทบต่อหรือทำลายสภาพธรรมชาติ และให้ความสำคัญกับการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ของที่พัก เช่น การประหยัดพลังงานไฟฟ้า มีระบบการบำบัดน้ำเสียภายในเรือ มีการกำจัดขยะมูลฝอยโดยไม่ทิ้งลงในแม่น้ำแต่นำไปทิ้งตามจุดต่าง ๆ เมื่อเรือเทียบท่าขึ้นฝั่ง เป็นต้น

ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมตามแหล่งท่องเที่ยว มีการจำกัดเวลาให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้สรุปได้ว่าโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน มีหลักในการพัฒนาที่ตรงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ตามที่โรเจอร์และสลิน (Rogers; & Slinn. 1995 : 162-163) ได้กล่าวไว้ว่า ควรจำกัดเวลาของการท่องเที่ยวด้วย

การท่องเที่ยวทางน้ำต้องมีการให้ความรู้ควบคู่ไปกับการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์เรื่องนี้เห็นได้จากก่อนที่นักท่องเที่ยวจะปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกกิจกรรม มัคคุเทศก์จะให้คำแนะนำในการเตรียมตัวก่อนที่ปฏิบัติจริง ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมก็ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง และหลังจากที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมก็จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมที่อยู่ในโปรแกรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สอดคล้องกับ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของอนุชา เล็กสกุลดิกล (2541 : 6-3) ที่กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญในการท่องเที่ยว คือ การสร้างจิตสำนึก (Awareness) ความรู้สึก และการปฏิบัติตนให้เหมาะสมอย่างมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เห็นได้อย่างชัดเจนจากกิจกรรมที่มัคคุเทศก์ได้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ในขณะที่นำนักท่องเที่ยวไปชมช่องเขาขาด นั่งรถไฟสายประวัติศาสตร์ที่ชื่อว่าโค้งมรณะที่หน้าผาถ้ำกระแซ ข้อมูลประวัติความเป็นมาของการขุดค้นพบหลุมทางโบราณคดี ปราสาทเมืองสิงห์และศิลปวัฒนธรรมของขอมแบบบายน เพื่อให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าของการช่วยกันอนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) ร่วมกันที่ได้รับจากโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการสะสม การเรียนรู้ เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน แม้ว่าจะเป็นการแสดงออกในลักษณะของความเชื่อ ก็นับเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศของชาวบ้าน สำหรับวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงการยอมรับในคุณค่าว่ามีความสำคัญ และแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จัดไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยว เช่น วัฒนธรรมการรำมอญ การรับฟังมัคคุเทศก์ให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมะพร้าวพื้นบ้าน ก่อนที่เข้าชมหลุมขุดค้นทางโบราณคดี กิจกรรมการรับประทานอาหารไทยที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสมุนไพรมะพร้าวแต่ละชนิดที่เป็นส่วนผสมอยู่ในอาหารไทย ไม่เพียงแต่อาหารไทยที่เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวเท่านั้น ในบางครั้งมัคคุเทศก์ได้จัดให้มีการสาธิตการทำอาหารไทย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและสามารถ

ทำอาหารไทยรับประทานได้ หรือแม้แต่ผลไม้ไทยก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเห็นได้จากขณะที่นักท่องเที่ยวเข้าชมปราสาทเมืองสิงห์ มัคคุเทศก์ก็ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลไม้ไทย “ขนุน” เป็นต้น ซึ่งนับเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยและมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้จึงบรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยวนี้ด้วย เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในภูมิปัญญาเดิมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนใดที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้พัฒนาภูมิปัญญาของตนเอง และถ่ายทอดความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง หรือแม้แต่ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเห็นได้ระหว่างทางที่นั่งรถจากปราสาทเมืองสิงห์ไปยังสถานีรถไฟท่ากิเลน มัคคุเทศก์ได้แนะนำนักท่องเที่ยวให้รู้จักกับต้นไม้ และผลไม้ที่ปลูกอยู่ตามบ้านระหว่างสองข้างทาง ซึ่งในบางครั้งก็แสดงให้เห็นถึงความเชื่ออย่างหนึ่งของคนไทย ที่มีต่อการปลูกต้นขนุนไว้หน้าบ้านเพื่อจะได้มีคนคอยให้ความสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการตั้งศาลพระภูมิไว้หน้าบ้านซึ่งเป็นการเชื่อที่ว่า บ้านทุกหลังมีผู้ที่คอยดูแลรักษาบ้านอยู่ เป็นต้น

โปรแกรมการท่องเที่ยวนี้คำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเห็นได้จากกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบไทย การให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารไทย เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมการรับประทานอาหารข้าวเหนียวซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทยในภาคอีสานที่มีความแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ของไทย การรำมอญหรือการแสดงโชว์อาร์วีที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของแต่ละภาคที่นำมาประยุกต์เข้าด้วยกัน หรือแม้แต่กิจกรรมที่ชุมชนมอญได้รับมาจากภายนอก เช่น วิธีการนวดตัวแบบไทย นวดโดยใช้สมุนไพร และนวดแบบราชสำนัก ล้วนแต่เป็นความรู้ที่เข้ากันได้กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมอญ และเป็นประโยชน์ในการเลี้ยงชีพหรือเพื่อการดำรงชีวิต

สำหรับกิจกรรมการตักบาตรนั้นแม้ว่าจะตัดออกจากโปรแกรม แต่มัคคุเทศก์ยังให้ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวกับการตักบาตรและวิถีชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย หากว่านักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะปฏิบัติกิจกรรมนี้ มัคคุเทศก์ก็สามารถตอบสนองความต้องการนี้เพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรม และสอดคล้องกับ ศรันย์ เลิศรักษ์มงคล (2540 : 12) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย และทำให้ได้ความรู้จากพุทธศาสนา

โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนนี้ สามารถสร้างโอกาสให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากการเน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นเป้าหมายที่สำคัญของโปรแกรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นหลักของการท่องเที่ยวแนวใหม่อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศและใช้ประโยชน์โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีความสอดคล้องกับการวิจัยปฏิบัติการ เริ่มตั้งแต่ การเตรียมการจัดการตามโปรแกรมที่ได้วางแผนไว้ ซึ่งอยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ดำเนินกิจกรรมเพื่อปฏิบัติกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว และให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับมัคคุเทศก์ในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว และช่วยให้คนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้วิจัยจึงให้บริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

โดยการให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกจากชุมชนในท้องถิ่นกลับไปฝากญาติมิตร ซึ่งร้านค้าของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมืองเป็นการดำเนินงานโดยคนในท้องถิ่น เพราะการกระจายรายได้เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเนื่องจากเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของชุมชนเอง ส่งผลต่อกันเป็นลูกโซ่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้เกิดเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด มีความสอดคล้องกับ เกิดศิริ เจริญวิลาศ; และ อำพร วิริยโกศล(2542) . : (29 ที่กล่าวว่า ต้องยอมรับให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และเน้นหลักการกระจายรายได้ไปสู่คนในท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตามที่ โรเจอร์และสลิน (Rogers; & Slinn. 1995 : 162–163) ได้กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า ควรจัดกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกให้ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว แต่ชุมชนควรได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันจากการท่องเที่ยวด้วย

จากคำกล่าวข้างต้น พบว่ามีงานวิจัยของซินติกา (I.Sindiga. 1999) ที่สอดคล้องกันในเรื่องการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ และการพัฒนาที่ยั่งยืน ในประเทศเคนยา พบว่า การท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่นำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ และการพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่มีความจำเป็นที่ต้องเป็นการพัฒนาในพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก หรือการเป็นเจ้าของกิจการ การท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกคาดหวังว่าจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในรูปแบบการพัฒนา เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการช่วยกันอนุรักษ์เพื่อจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเป็นเจ้าของในการจัดการ และมีบทบาทในธุรกิจการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงงานวิจัยของรอส และ วอล (S.Ross; & G.Wall. 2001) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับ Biogeographic เพื่อประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวที่ประเทศอินโดนีเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองสุราเวสี(Sulawesi) พบว่า ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของประเทศอินโดนีเซีย มีผลต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ซึ่งความสมบูรณ์ของระบบนิเวศนี้ถูกมองว่าเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจในพื้นที่นี้ ดังนั้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่นผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่กับระบบนิเวศนั้น

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากผลการตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจในการใช้บริการมีดังนี้ การออกแบบเรือที่มีลักษณะกลมกลืนกับธรรมชาติ คุณภาพและความหลากหลายของอาหารและเครื่องดื่ม การให้บริการของพนักงานและมัคคุเทศก์บนเรือ ตลอดจนความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ซึ่งผลที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมตามโปรแกรมของนักท่องเที่ยวในระดับมาก ทั้ง 3 รอบของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ชนก ศันสนีย์) 2540 : 92 (ที่ศึกษาการรับรู้ของผู้บริโภคเกี่ยวกับคุณภาพของการบริการและความพึงพอใจ พบว่า ผลลัพธ์ของการประเมินของผู้บริโภคที่มีต่อการบริการ ขึ้นอยู่กับช่องว่างหรือความแตกต่างของการบริการที่คาดหวังและการบริการที่ได้รับ หากการ บริการที่ได้รับเป็นไปตามหรือสูงกว่าความคาดหวัง ผู้บริโภคก็จะเกิดความพึงพอใจและประเมินว่าการบริการนั้นมีคุณภาพสูง ส่วนเฮวนการ์ด์ และ ฟิลิปส์ เตียร์เดน (T.Hvenegaard; & Philip Dearden. 1998) ศึกษาถึงความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวทั่วไป ในอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย ผู้วิจัยได้แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 5 กลุ่ม พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่ากลุ่มอื่น นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีอายุและระดับการศึกษาที่มากกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ และงานวิจัยของฮาว และคณะ)J Hao; et.al. 2003 (ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบการประมาณการณ์นักท่องเที่ยวจากตลาดหลักที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า ตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว ได้แก่ รายได้ ค่าใช้จ่ายระหว่างการท่องเที่ยว และอัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการขาย และความไม่แน่นอนทางการเมืองส่งผลต่อการเลือกเดินทางเช่นกัน

จากที่ได้อภิปรายมาแล้ว ถึงแม้ว่าโปรแกรมนี้ รับนักท่องเที่ยวเพียงรอบละ 20 คน แต่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ส่วนผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยว ทั้งคนที่อยู่ในชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่างก็อยู่ในระดับที่มีความพึงพอใจมาก และเป็นผลกระทบที่ทุกฝ่ายพอใจ ทั้งนี้น่าจะเนื่องมาจากการที่ทุกฝ่ายได้ผลประโยชน์ ซึ่งมีความสอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน แต่ก็ยังมีบางส่วนเห็นว่าส่งผลกระทบน้อยแต่ก็ไม่ควรละเลย ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ตามที่โรเจอร์ และสลิน (Rogers; & Slinn. 1995 : 162-163) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้นต้องไม่ทำลายหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยว พบว่า มีผลกระทบมาก เนื่องจากคนในท้องถิ่น มีความสนใจและบางคนได้เปลี่ยนจากอาชีพที่เป็นเกษตรกรรมประกอบอาชีพใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแทน เช่น การรับจ้างให้บริการรับส่งนักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ ด้วยพาหนะทั้งคนขับรถ ขับเรือ ล่องแพ และควายช้าง เปิดร้านขายของที่ระลึก บริการเสิร์ฟอาหารตามร้านขายอาหารและเครื่องดื่มที่อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งล้วนแต่ให้เหตุผลเดียวกันคือ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ โนเวียโน และซูบิจันโต) B.W.Noviano; & J.Subijanto. 2001 (ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางในการผสมผสานการอนุรักษ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตอุทยานแห่งชาติโคโมโด ประเทศอินโดนีเซีย พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหมาะสมและเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทางเลือกใหม่ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา

พื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่จะนำมาใช้ในอนาคต และวนิดา วิชัยประเสริฐกุล2541) : 109 (ได้ศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมเมืองพัทยา พบว่า ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การสร้างงานสร้างอาชีพ และสร้างรายได้ ถึงแม้ว่าค่าครองชีพสูงขึ้นก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาร์ส) H.C. de Haas. 2002 (ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก โดยผู้วิจัยได้เลือกเกาะ Niue ในแปซิฟิกใต้ เป็นพื้นที่ในการศึกษา พบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของ Niue มีความยั่งยืนเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมเท่านั้น ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้นยังไม่เกิดความยั่งยืน เนื่องจาก Niue เป็นเกาะที่อยู่ห่างไกล ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงและมีเที่ยวบินจำกัด ดังนั้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องชักจูงนักท่องเที่ยวที่มีรายได้สูงให้เดินทางมาท่องเที่ยวด้วยเป็นสำคัญ

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของงานประเพณี และค่านิยมที่มีต่อวัฒนธรรมไทย เช่น หากไม่มีการจัดการที่ดี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนอาจถูกกลืนหรือเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชนได้ เห็นได้อย่างชัดเจนจากกิจกรรมรำมอญ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในชุมชนที่จัดไว้ในโปรแกรม โดยมีจุดประสงค์หลักที่ต้องการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนได้ภูมิใจในเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีการสืบสานวัฒนธรรมเพื่อถ่ายทอดไปสู่รุ่นลูกหลานต่อไป และถือเป็นการกระจายรายได้ด้วย หรือแม้แต่การสอนวาดแผนโบราณให้กับคนมอญที่อยู่ในพื้นที่นั้น แม้ว่าจะเป็นการรับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาแต่ก็เป็นเพียงการให้ความรู้เพื่อสร้างโอกาสให้กับคนในชุมชนได้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว โดยไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนมอญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของริชาร์ดสัน (Richardson.1993 : 15) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงวัฒนธรรมที่สำคัญนอกจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ นักท่องเที่ยวควรจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมสนับสนุนและผลักดันให้มีการปกป้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ โดยชุมชนในพื้นที่แห่งนั้นจะได้รับรายได้ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย ทั้งชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม และนักท่องเที่ยวควรจะทำให้ความร่วมมือช่วยกันรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านั้นให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกที่เห็นด้วยในระดับมาก และมีความรู้สึกที่ดีกับวัฒนธรรมการต้อนรับแบบไทย และประทับใจในการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีของคนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับเนาวรัตน์ พลายน้อยและคณะ (2539 : 23) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยคาดหวังว่าจะเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยให้เหตุผลว่า สภาพทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิอากาศ และการมีน้ำใจของคนในท้องถิ่นที่อยู่ในจังหวัดนั้น ๆ เป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญ ซึ่งเป็นเหตุผลเดียวกันกับนักท่องเที่ยวที่มาล่องเรือในแม่น้ำแควน้อย เพราะยังคงความเป็นธรรมชาติ เงียบสงบ อากาศสดชื่น บริสุทธิ์อยู่มาก และการมีน้ำใจของคนในท้องถิ่น ทำให้เหมาะสมกับการพักผ่อนเป็นอย่างมาก และสอดคล้องกับ

บรรจบพร สุนทรรัตนกุล) 2544 : 72 (ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว พบว่า งานประเพณีที่นักท่องเที่ยวสนใจคือ งานสัปดาห์สะพานข้ามแม่น้ำแคว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สนใจมากที่สุด คือ น้ำตกไทรโยค ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจระดับมาก คือ การเล่นน้ำตก ด้านส่วนผสมทางการตลาดพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นที่ให้ความสนใจในระดับมาก คือ ชื่อเสียง และความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมหรืองานประเพณีสะพานข้ามแม่น้ำแควที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คนในชุมชนยังคงต้องการให้งานประเพณีและวัฒนธรรมยังคงอยู่ในรูปแบบเดิมต่อไป พบว่า คนในท้องถิ่นมีความตระหนักถึงวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของตน ซึ่งสอดคล้องกับมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมของพจนานวนดี (2546 : 20-22) ที่กล่าวว่า เพื่อเพิ่มความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการรู้เท่าทันต่อวัฒนธรรมเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐาน และ วีระศักดิ์ อนันตมงคล) 2545 : 52 (ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโฮมุด จังหวัดพัทลุง พบว่าวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพเป็นความสัมพันธ์ที่แยกจากกันไม่ได้ รูปแบบมาตรฐานการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าต่อการท่องเที่ยวเพื่อสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ยั่งยืนต่อไป แม้ว่าคนในชุมชนต้องการพัฒนาท่องเที่ยวในทุกด้าน แต่ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรสร้างให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติของท้องถิ่นเป็นสำคัญ นอกจากนี้จะมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ยังต้องมีกิจกรรมและการปลูกสร้างที่กลมกลืนกับธรรมชาติดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

ในเรื่องของความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับมอชนี (1983 : 170-171) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบธรรมชาติ เป็นสิ่งสะท้อนถึงการกระทำโดยความสนใจอิสระ เกิดจากแรงจูงใจภายใน ทำให้ต้องการความปลอดภัย ประชาชนต้องการป้อมยาม ไฟส่องทางในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากบางแหล่งท่องเที่ยวไม่มีเจ้าหน้าที่คอยเดินตรวจตราให้ความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ในลำดับที่สาม เรื่องความต้องการความปลอดภัย สำหรับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการใช้ภาษาเจ้าหน้าที่และประชาชนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว แม้ว่าจะพึงพอใจในการเปลี่ยนแปลงแต่ยังมีความต้องการที่จะให้รัฐบาลช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมภาษาอังกฤษและภาษาอื่นที่ประชาชนและเจ้าหน้าที่มีความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สิริวัฒนา ใจมา) 2547 : 38 (ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางดอยอินทนนท์ เชียงใหม่ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักโดยผ่านวิธีการต่างๆ คือ การประเมินแบบมีส่วนร่วมของชุมชน การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมปฏิบัติการ การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ การฝึกปฏิบัติและประเมินตนเองจากประสบการณ์ที่ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพัฒนาวิธีการจัดการที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน โดยศึกษาประเด็นสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้ยังศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนที่จะนำมา

รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสรุปการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนให้เหมาะสมกับชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีประสบการณ์ก่อนการพัฒนาในการรับรู้ฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว แต่มีปัญหาเรื่องการจัดการ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง สิ่งที่ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม คือการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดีรวมทั้งการเข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเป็นอย่างดี เนื่องจากได้ลงมือปฏิบัติถึง 3 รอบ โดยมีการแก้ไขเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้น่าจะเนื่องมาจากการเริ่มต้นที่ดีในขั้นตอนของการสร้างโปรแกรม ประกอบกับการให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้ประกอบการธุรกิจ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ประชาชนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว ร่วมแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาโปรแกรมครั้งนี้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสมชาย สนั่นเมือง(2541) : 88 (ได้ศึกษาวิจัยเรื่องชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่มีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย ดังนั้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกฝ่ายด้วย ได้แก่ นักท่องเที่ยว คนในชุมชน ผู้รับผิดชอบและผู้ดำเนินการพัฒนา งานวิจัยของกู และ เจียงชุนเชียน (L.Gu; & Jiang ChunQian. 2002) ศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเมืองซีเจียง ประเทศจีน พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ รายได้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น การสร้างงานในชุมชนท้องถิ่น การขยายตลาดสำหรับพืชผลทางการเกษตร การเพิ่มขึ้นของผลงานทางวัฒนธรรมในชุมชน และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนวินเซนต์ และ ทอมป์สัน (V.Vincent; & W.Thompson. 2002) ได้ทำการศึกษาการประเมินชุมชนในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเกิดความยั่งยืนได้ เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการวางแผนและพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผู้นำชุมชนพัฒนาและสนับสนุนโครงการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะการเป็นแหล่งรายได้ที่มีส่วนช่วยพัฒนาชุมชน

ถ้าเราสามารถสร้างโอกาสและพัฒนาเข้าสู่ชุมชนได้อย่างแท้จริง จะช่วยลดผลกระทบในทางลบที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมการจัดการตามโปรแกรมที่ได้วางแผนไว้ โดยอยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ดำเนินกิจกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมท่องเที่ยว คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

1.1 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

1.1.1 ควรมีการจัดสร้างห้องน้ำและจุดทิ้งขยะไว้บนฝั่ง ซึ่งต้องมีระยะห่างจากริมน้ำพอสมควร ตลอดแม่น้ำที่เป็นจุดจอดแพหรือเรือเป็นระยะ เพื่อไม่ให้มีการขับถ่ายสิ่งปฏิกูลหรือการทิ้งขยะลงในแม่น้ำ

1.1.2 ควรมีระบบการกำจัดขยะและของเสียรวม เพื่อการควบคุมดูแลอย่างมีประสิทธิภาพและควรมีการจัดการให้แพหรือเรือทุกลำต้องมีการกำจัดสิ่งปฏิกูลที่ถูกลักษณะ เช่น ใช้ถุงดำรองรับสิ่งปฏิกูล แล้วจึงนำไปกำจัดบนฝั่ง รวมทั้งการใช้ถุงดำหรือถังขยะรองรับขยะบนแพหรือเรือ แล้วนำไปกำจัดในที่ที่เป็นที่กำจัดขยะและของเสียรวม

1.2 การดำเนินในขอบเขตขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว

1.2.1 ควรศึกษาเรื่องขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในพื้นที่ท่องเที่ยว รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวทางน้ำ เพื่อที่จะพัฒนาวางแผนการจัดการท่องเที่ยวตามขีดความสามารถที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะรองรับได้ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว

1.2.2 ควรมีการกำหนดจุดจอดแพและเรือให้เป็นระเบียบ มีการสร้างท่าเทียบเรือถาวรให้ชิดริมฝั่งแม่น้ำ เพื่อความสะดวกในการดูแลอย่างทั่วถึงของเจ้าหน้าที่สะดวกแก่การใช้บริการของนักท่องเที่ยว และยังไม่บดบังทัศนียภาพความงามของธรรมชาติด้วย รวมทั้งกำหนดเส้นทางในการล่องเรือท่องเที่ยวที่ชัดเจน และกำหนดจุดที่จะให้มีการจอดพักค้างแรม เพื่อความสะดวกในการดูแลรักษาความสะอาดและความปลอดภัย

1.2.3 ควรมีการควบคุมให้มีการขายหรือเพิ่มจำนวน ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก รวมทั้งจำนวนแพหรือเรือของผู้ประกอบการหรือประชาชนในท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันมีจำนวนมากอยู่แล้ว หรือถ้าจำเป็นต้องมีการซ่อมแซม ควรมีการควบคุมอย่างเข้มงวดโดยเฉพาะวัสดุที่ใช้และขนาดไม่ให้มีขนาดใหญ่กว่าเดิม

1.2.4 กรณีที่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างที่พักเพิ่มขึ้น ควรมีการจัดสร้างในรูปแบบของแพหรือเรือมากกว่า เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความต้องการพักบนแพหรือเรือมากกว่าบ้านพัก ควรจัดสร้างแพหรือเรือที่ได้มาตรฐาน แข็งแรง กลมกลืนกับธรรมชาติ และให้เป็นเรือตัวอย่าง เพื่อให้ผู้ประกอบการอื่นปฏิบัติตาม รวมทั้งการตั้งราคาที่เหมาะสมด้วย

1.2.5 ควรกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและตามระดับขีดความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามศักยภาพของพื้นที่ (Create activity) เช่น การดูนก การส่องสัตว์ การล่องแพ การล่องเรือ การพายเรือแคนู

1.3 การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เห็นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

1.3.1 สนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือที่มีส่วนร่วมได้และคำนึงการส่งเสริมการดูแลสุขภาพทรัพยากร รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และนำเสนอในระบบการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตชุมชน

1.3.2 ควรมีการพัฒนาการสื่อความหมายให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นได้ทั้งความรู้ และสร้างจิตสำนึก มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีแผ่นป้ายสื่อความหมาย ประวัติความเป็นมา แสดงที่ตั้งของสิ่งอำนวยความสะดวก จัดทำคู่มือการศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองตามเส้นทางที่ได้จัดไว้ให้

1.3.3 ควรจัดให้มีบุคลากรนักวิชาการและพนักงานผู้ช่วยที่มีความรู้ด้านการสื่อความหมายธรรมชาติและ การประชาสัมพันธ์โดยตรงเข้ารับผิดชอบงาน

1.4 ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

1.4.1 ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาและดูแลธรรมชาติ มีโอกาสในการควบคุม ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง สามารถจัดเก็บรายได้นำมาดูแล อนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว โดยมีความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการเท่านั้น

1.4.2 ควรมีมาตรการในเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยออกกฎระเบียบให้แพและเรือทุกลำต้องมีชูชีพประจำ มีการติดป้ายข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวในขณะล่องแพหรือล่องเรือ หมั่นตรวจสอบสภาพความแข็งแรงของแพและเรือ เพื่อป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจ นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเท่านั้น ซึ่งมีลักษณะเฉพาะกลุ่ม จึงอาจมองผลที่เกิดในรูปของผลประโยชน์ที่มาถึงตนเองเป็นสำคัญ การนำไปใช้กับสถานที่อื่น ๆ จึงควรพิจารณาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับทรัพยากรและบุคลากรของสถานที่นั้นๆ

2.2 ผลกระทบที่ได้ เป็นไปในเชิงพอใจก็จริงแต่ก็ไม่ควรละเลยผลกระทบอื่นๆ ที่จะตามมาภายหลังกับสภาวะแวดล้อมธรรมชาติที่มีอยู่ จึงควรมีแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือการดูแลสุขภาพ ฟื้นฟูธรรมชาติและจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดกรอบการพัฒนาที่มีมาตรฐานและให้สอดคล้องผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ในการวิจัยปฏิบัติการต้องเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องหลายกลุ่มพร้อมๆ กัน ผู้วิจัยจึงควรวางแผนการเก็บข้อมูลให้ครอบคลุมครบถ้วน

3.2 ในการวิจัยครั้งนี้ ยังขาดข้อมูลที่เป็นผลกระทบระยะยาวที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรติดตามศึกษาผลดังกล่าว

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). *แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ* กรุงเทพฯ : กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____ (2545). *เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ วันที่ 7-9 มีนาคม 2545.*
- เกิดศิริ เจริญวิศาล; และ อำพร วิริยโกศล. (2542) *แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ ตระกูลเตา. สงขลา : ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์* ถ่ายเอกสาร.
- จามะรี เชียงทอง. (2541). *การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์.* กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. (2542). *การวางแผนและพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2538). *ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย. ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทกำหนดเรื่อง ประจำปี 2538* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.,
- _____. (2543). *อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. โปรแกรมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.* เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ดรรชนี เอมพันธ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาส. (2541). *การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: แนวคิดหลักและความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในพื้นที่อนุรักษ์.* กรุงเทพฯ : ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.ถ่ายเอกสาร.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.* กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภากการพิมพ์.
- ทวีป ศิริรัตน์. (2537). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการ.* ข่าวสารการวิจัยการศึกษา. 17 (6) :13-14.
- ทับทิม สุวรรณประภา. (2541). *ความคาดหวังและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาว.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.ถ่ายเอกสาร.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). *จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ.* เชียงใหม่: สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย – เยอรมัน.
- นิจูริน ไล่พันธ์. (2544). *ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

- นิพล เชื้อเมืองพาน. (2542). *แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ:
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2539). "การมีส่วนร่วมประชาชน", *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนใน
 ยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน*. นายทิวทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ :
 ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- นุศรี ทิววงศ์. (2545). *เที่ยวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2538). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. (2539, มกราคม-มีนาคม). มาช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเถอะ
จุลสารการท่องเที่ยว. 15(1): 19-23.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2540). *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนา สงวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อ
 ชีวิตและธรรมชาติ.
- พิมพ์ชนก ศันสนีย์. (2540). *ปัจจัยกำหนดคุณภาพของการบริการตามการรับรู้ของผู้บริโภค
 ในจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (สิ่งแวดล้อม).
 เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ภราเดช พยัฒวิเชียร. (2540, มกราคม-เมษายน). *การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*.
จุลสารการท่องเที่ยว. 15(1) : 4-7
- มธุรส ปราบไพรี. (2543). *ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไท
 ทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- มิตรา สามารถ. (2543). *การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว
 เชียงนิเวศ*. สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ :
 แอลทีเพรส.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). *หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์
 รัตนกร ตีรگانนท์. (2541). *รายงานการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาป่าชุมชน*.
 กรุงเทพฯ: ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก, มหาวิทยาลัย
 เกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วรรณพร วณิชชานุกร. (2541). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย*
 วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา). กรุงเทพฯ :
 บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. ถ่ายเอกสาร.
- วรรณภา วงษ์วานิช. (2539). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

- วีระศักดิ์ อนันทมวงคล. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลตะโฮมต อำเภอดงตะโฮมต จังหวัดพัทลุง. กรุงเทพฯ : ศูนย์ช่วยทางวิชาการการพัฒนาชุมชน เขตที่ 9 กรมพัฒนาชุมชน.
- ศรีพร สมบุญธรรม. (2536, มกราคม – มีนาคม). Eco –Tourism. : การท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์สัญลักษณ์ใหม่แห่งทศวรรษ. จุลสารการท่องเที่ยว. 12 (1) : 7 -13.
- ศศิธร สามารถ. (2545). ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกระบี่. สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.(การตลาด). กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร.
- ศิริพันธ์ สารมณฐี และคณะ. (2546). การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและพัฒนาระบบการจัดการด้านสุขภาพชุมชนน่าอยู่ จังหวัดน่าน. กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน กระทรวงสาธารณสุข.
- ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์. (2542). โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีภาคใต้. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สมชาย สนั่นเมือง. (2541). ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : กองวิชาการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). รายงานขั้นสุดท้าย การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สายทิพย์ สุกดีพันธ์. (2534). อุดมการณ์พัฒนากับสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทยในปัญหาผู้นำกับการกำหนดนโยบายแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สิริวัฒนา ไจมา. (2547). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวงดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). รายงานการศึกษานโยบายบูรณาการโครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี. (2548). เอกสารคำรับรองการปฏิบัติราชการสำนักงานจังหวัดกาญจนบุรีประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2548. กาญจนบุรี.
- สุชิน ศิลธรรม. (2544). การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านเกาะปากจั่น ตำบลปากจั่น อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2539). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุชา เล็กสกุล. (2541). กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- อุทัย ทักษิณธรรม.(2542). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยประชาชนในท้องถิ่นหมู่บ้านคีรีวงอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (การวางแผนภาคและผังเมือง),กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน*. กรุงเทพฯ : บริษัทแปลนพรีนติ้ง จำกัด.
- อุทุมพร จามรมาน.(2531). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ*. กรุงเทพฯ : ฟันนี่พับบลิชชิง.
- Anderson, G.L. Herr,K.,& Nihlen, A.S. (1994). *Studying your own school : an educationr guide to qualitative practitioner research*. Thousand Oaks, CA : Corwin.
- Ceballos-Lascurain, H. (1990). *Overview on Ecotourism Around the World :ICUN'S Ecotourism Program*, eds., Integrating People and Wildlife for a Sustainable Future. Bethesda. Maryland : The Wildlife Society.
- Collier, Alan and Harraway, Sue. (1997). *The New Zealand Tourism Industry*. Auckland : Longman,
- Cunningham, J.B. (1983). Gathering data in a changing organization. *Human Relations*, 36(5),403-420.
- Davidson, Rob, (1995). *Tourism*. 2nd Ed. Singapore : Longman Group Limited.
- De Hass, H.C. (2002, June 1). *Sustainability of Small-Scale Ecotourism: The Cass of Niue, South Pacific*. *Current Issues in Tourism*. 5(3 – 4): 319 – 337 (19).
- Dick, B. (2001). *You want to do an action research thesis*.
- Fennell, David A. (1999). *Ecotourism an Introduction*. London : Routledge.
- Grundy, S. (1982). Tree modes of Action research. As cited in S. Kemmis and R.McTaggart,
- Gu, L.; & Jiang, ChunQian. (2002, December). *Analysis of the Component and Characters of Ecotourism Effect*. *Journal of Zhejiang Forestry College*. 19 (3): 292 – 295.
- Hao, J.; Var, T.; & Chon, J. (2003). *Forecasting Model of Tourist Arrivals from Major Markets to Thailand*. *Tourism Analysis*. 8(1): 33 – 45 (13).
- Holter, I.M., and Schwartz-Barcott, D. (1993) *Action research: How has it been used and how can it be used in nursing?* *Journal of Advanced Nursing*,128,298 - 304.
- Hvenegaard, Glen T.; & Dearden, Philip. (1998, July). *Ecotourism versus in Thai National Park*. *Annals of Tourism Research*. 25(3): 700 – 720.
- Kemmis, S. (1982). *Action research in retrospect and prospect*. In S.Kemmis & R. McTaggart (Eds.). *The action research reader*. Geelong, Victoria, Australia : Deakin University Press.

- Kemmis, S., and McTaggart, R. (1990). *The action research planner*. Geelong : Deakin University Press.
- McKernan, J. (1991). *Curriculum action research : A handbook of methods and resources for the reflective practitioner*. London : Kogan Page.
- Mill ,Robert Christie. (1990). *Tourism the International Buiness*. New Jersey : Prentice Hall.
- Navianto, B.W.; & Subijanto, J. (2001, April). *Balancing Conservation and Ecotourism: A Case in Komodo National Park*: 107 – 112.
- Patricia Lundy. (1999). *Community participation in Jamaican Conservation Projects*. Community Development Journal.
- Pearce, D.G.; Markandya, A.; & Barbier, E. (1989). *Blueprint for a Green Economy*. London: Earthscan Publications, Ltd.
- Pond, Kathleen Lingle. (1993). *The Professional Guide : Dynamics of Tour Guiding*. New York : Van Nostrand Reinhold.
- Rapoport, R.N. (1970). Three dilemmas in action research. *Human Relations*,23(6), 499.
- Richardson , Janet.(1993). *Ecotourism & Nature based Holidays*.Sydney: Australian Print group.
- Rogers, Anthea.& Slinn, Judy. (1993). *Tourism : Management of Facilities*. Singapore :Longman Group UK.
- Ross, S.; & Wall, G. (2001, April). Wallace's Line: Implications for Conservation and Ecotourism in Indonesia. *Tourism and the Less developed world: issues and case studies*. 43 ref.: 223 – 233.
- Stevens, Laurence. (1985). *Guide to starting and operating a successful travel agency*. Wheaton : Delmar.
- The Ecotourism Society. (1991) *A Collection of Ecotourism Guidelines*. Vermont : The International Ecotourism Society.
- Tourism Candada. (1990) *An Action Strategy for Sustainable Tourism Development: Globe' 90* Tourism Canada.
- Wolcott, H. F. (1994) *Transforming qualitative data : Descripton, analysis, and intertion*. Thousand Oaks, preta CA: Sage.
- Zuber-Skerrit, O. (1992). *Improving learning and teaching through action learning and action research*. Draft paper for the HERDSA Conference 1992.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามนักท่องเที่ยว

QUESTIONNAIRE

OPINION ON TOURISM PROGRAM

This research, aims to measure the satisfaction levels of tourists on the tourism products RV RIVER KWAI in Kanchanaburi Province. The findings will help the tourism bodies both local and national levels to improve tourism products and services in these province and thus will increase the quality of tourist in the future.

Please accept my appreciation for your time in filling in this questionnaire. All information provided by the respondents will be used for this research propose only and it will be kept strictly confidential.

Yours truly,

Sirikorn Loedlukthanathan

Researcher

Faculty Eco – Tourism

Srinakarintharawirot University

Part 2 Your opinion towards program on the boat.

1. How did you like Design/Layout of the Boat?

☐ Excellent	☐ Good
☐ Satisfactory	☐ Unsatisfactory

2. Was the ship clean (cabins, deck, restaurant, bar)?

☐ Very clean	☐ Clean
☐ Partly dirty	☐ Very dirty

3. How did you like the service?

☐ Excellent	☐ Good
☐ Satisfactory	☐ Unsatisfactory

4. How did you like the breakfast?

Quality?

☐ Excellent	☐ Good
☐ Satisfactory	☐ Unsatisfactory

Variety?

☐ Excellent	☐ Good
☐ Satisfactory	☐ Unsatisfactory

5. How did you like the lunch ?

Quality?

☐ Excellent	☐ Good
☐ Satisfactory	☐ Unsatisfactory

Variety?

☐ Excellent	☐ Good
☐ Satisfactory	☐ Unsatisfactory

6. How did you like the dinner ?

Quality?

 Excellent Good Satisfactory Unsatisfactory

Variety?

 Excellent Good Satisfactory Unsatisfactory

7. Variety of drinks?

 Excellent Good Satisfactory Unsatisfactory

8. How would you judge our staff?

Hospitality?

 Excellent Good Satisfactory Unsatisfactory

Language Skills (English)?

 Excellent Good Satisfactory Unsatisfactory

How did you like shore excursions?

 Very interesting Interesting Semi – interesting No interesting

9. Are you satisfied with the tour guide?

 Excellent Good Satisfactory Unsatisfactory

Communication Skills?

 Excellent Good Satisfactory Unsatisfactory

Specific knowledge (history / culture / etc.)?

 Excellent Good Satisfactory Unsatisfactory

10. What was the highlight of your trip?

.....

.....

.....

11. What was the worst aspect of your trip?

.....

.....

.....

12. What do you think could be improved on the Boat?

.....

.....

.....

13. Would you recommend this cruise to your friends?

Yes No

14. Other comments

.....

.....

.....

STONE GARDEN สวนหิน

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

MUANGSINGH HISTORICAL PARK

อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

KRASAE CAVE / THE DEATH RAILWAY ถ้ำกระแซ

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

SAIYOK ELEPHANT ปางช้าง

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

TIGER TEMPLE วัดป่าหลวงตามหาบัวญาณสัมปันโน

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

RESOTEL KEANGLAWA รำมอญ

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

LAWA CAVE ถ้ำละว้า

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

SCHOOL โรงเรียนแม่ฟ้าหลวง

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

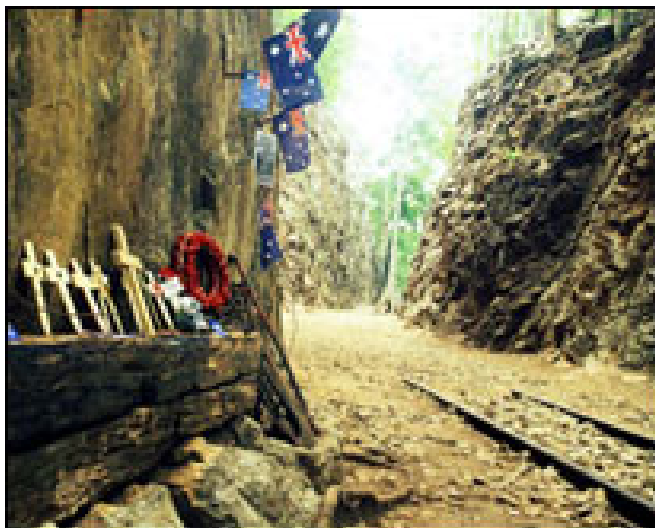
Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

HELP FIRE PASS ช่องเขาขาด

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

SAIYOK WATERFALL น้ำตกไทรโยค

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

TAK - BATH ตักบาตร

Attraction ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Conservation ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Information ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

Participation Local People ?

- Excellent
- Good
- Satisfactory
- Unsatisfactory

ภาคผนวก ข
แบบสอบถาม
ประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ภาคผนวก ค
แบบสังเกต
ผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

**แบบสังเกตการปฏิบัติงานตามโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
เรืออาร์วี ริเวอร์แคว แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี**

วันที่หนึ่ง			
วัน/เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ	สิ่งที่ต้องปรับปรุง
13.00 น.	ต้อนรับนักท่องเที่ยว		
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน		
14.30 น.	ชมสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ชมวัดถ้ำเขาปูน		
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่ง แม่น้ำ (ช่วงที่ 1)		
19.30 น.	รับประทานอาหารค่ำ		
20.30 น.	พบปะสังสรรค์		
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		

**แบบสังเกตการปฏิบัติงานตามโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
เรืออาร์วี ริเวอร์แคว แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี**

วันที่สอง			
วัน/เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ	สิ่งที่ต้องปรับปรุง
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่ง แม่น้ำ (ช่วงที่ 2)		
10.00 น.	หลุมขุดค้นทางโบราณคดี ปราสาทเมืองสิงห์		
11.00 น.	นั่งรถไฟสายประวัติศาสตร์		
11.50 น.	ถ้ำกระแซ		
12.30 น.	ปางช้าง		
13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน		
15.00 น.	ชมวัดเสือ		
17.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่ง แม่น้ำ (ช่วงที่ 3)		
19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ		
19.30 น.	รีไซเคิลแกงละว้า		
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		

**แบบสังเกตการปฏิบัติงานตามโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
เรืออาร์วี ริเวอร์แคว แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี**

วันที่สาม			
วัน/เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ	สิ่งที่ต้องปรับปรุง
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า		
09.00 น.	ถ้าละไว้ในเขตอุทยาน ไทรโยค		
10.00 น.	ชมทัศนียภาพสองฟากฝั่ง แม่น้ำ (ช่วงที่ 4)		
12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน		
14.00 น.	โรงเรียนตำรวจตระเวน ชายแดนบ้านแม่ค้าน้อย		
17.30 น.	น้ำตกไทรโยค		
19.00 น.	ปาร์ตี้ “ค็อกเทลระเบิด”		
20.00 น.	โชว์อาร์วีริเวอร์แคว		
21.00 น.	รับประทานอาหารค่ำ		
22.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย		

**แบบสังเกตการปฏิบัติงานตามโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
เรืออาร์วี ริเวอร์แคว แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี**

วันที่สี่			
วัน/เวลา	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ	สิ่งที่ต้องปรับปรุง
07.00 น.	ตักบาตร		
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า		
09.00 น.	เคลียร์บิล		
10.00 น.	เดินทางกลับ		

**แบบสังเกตระดับการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
เรืออาร์วี ริเวอร์แคว แม่ห้าแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี**

ระดับ การมีส่วนร่วม	ผู้ปฏิบัติ	ดีเยี่ยม	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควร ปรับปรุง
1. ประสิทธิภาพใน การทำงาน	ผู้ดำเนินกิจกรรม					
	ประชาชน					
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง					
2. เต็มใจในการ ปฏิบัติงานและ การให้บริการ	ผู้ดำเนินกิจกรรม					
	ประชาชน					
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง					
3. ความตรงต่อเวลา	ผู้ดำเนินกิจกรรม					
	ประชาชน					
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง					
4. ความสามารถ ในการสื่อสาร	ผู้ดำเนินกิจกรรม					
	ประชาชน					
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง					
5. มนุษยสัมพันธ์	ผู้ดำเนินกิจกรรม					
	ประชาชน					
	เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง					
6. ปฏิบัติตามขั้นตอน ของโปรแกรม การท่องเที่ยว ที่ได้กำหนดไว้	ผู้ดำเนินกิจกรรม					
	นักท่องเที่ยว					

**ตารางสังเกตตรวจสอบแหล่งท่องเที่ยว
โปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน
เรืออาร์วี ริเวอร์แคว แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี**

รายการตรวจสอบ	ผลที่ได้จากการสังเกต		
	ผ่าน	ไม่ผ่าน	หมายเหตุ
การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว			
สิ่งอำนวยความสะดวก			
ศูนย์บริการข้อมูลสำหรับ นักท่องเที่ยว			
สิ่งที่น่าสนใจในแหล่งท่องเที่ยว			
การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว			

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสิริกร เลิศลักษณ์หาญ
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 23 เดือนกันยายน 2521
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	30 ถนนคำแหง 52 หัวหมาก บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยผู้อำนวยการเรือ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัท ครุยส์ เอเชีย จำกัด
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต เอกภาษาอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2545	ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2549	ปริญญาโทวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการวางแผนและ การจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ